

MAATIU'

Bakaang Tampara Doorenang

Jiisuu' Karistoo'koong

Kara Baavootunanka Ane'kooning

1:1 Jiisuu' Kansi'koo Pou'na'
4:17 Jiisuu'ke Nantoong Kumponing-koo Tampa' Doorevuru'na'
Taare-antavurima
9:35 Jiisuu'ke Bakaning Barevare-nupoong Mintoong-koo Botovuru'na'
11:1 Jiisuu' Baa Masikung?
16:21 Jiisuu'ke Bakaang Aarumo Bare-antavuru'na' Boaina'mung Due'uko
21:1 Jiisuu'ke Nantoong Asi'noo' Nau-antavuru'na' Jerusalema'
26:1 Jiisuu' Siskeera Tora'antavai Dupisi'aako Napo' Domamparu'na'

Jiisuu' Kansi'koo Pou'na' (1:1–4:16)

Jiisuu' Bakakatauro-koong Mirinanka (*Luk 3:23-38*)

1 ¹Aung ane' tee Jiisuu' Karistoo' bakanarempo'koong mirinanka otoing, tee ee'nung Deevita' bakanaving-koong, tee Deevita' napo' tee Eebaraami' bakanaving-koong.
²Eebaraami' tee Aisake' bauma.
Aisake' napo' tee Jeekopi' bauma.
Jeekopi' tee Juda bauma batatakaampi ee'noko baara'mainkaang ninka nari!
³Juda tee Peeresi namainta Siira beuma. Beuko teni Teemaa.
Peeresi tee Eesirong bauma.
Eesirong napo' tee Arami' bauma.

4 Arami' tee Aminadapi' bauma.
 Aminadapi' tee Naasoni bauma.
 Naasoni tee Salamong bauma.
 5 Salamong tee Booasi bauma, bauko teni Reeap.
 Booasi tee Oobete' bauma, teie bauko teni Rut.
 Oobete' tee Jeese' bauma. Ee'noko
 6 Jeese' tee Deevita' bauma, tee daurarong~. Napo'
 Deevita' tee Solomoni' bauma, bauko teni ee'nani tutung Uraia ba'aang.
 7 Solomoni' tee Reaboam bauma.
 Reaboam tee Abaisia' bauma.
 Abaisia' tee Eesa bauma.
 8 Eesa tee Jeosapata bauma.
 Jeosapata tee Jooram bauma.
 Jooram tee Usaia bauma.
 9 Usaia tee Jootam bauma.
 Jootam tee Eeasi bauma.
 Eeasi tee Esekaia bauma.
 10 Esekaia tee Manase bauma.
 Manase tee Aamon bauma.
 Aamon tee Josaia bauma.
 11 Josaia tee Jekonaia bauma, ee'noko baara'mainkaang. Tekang ninka
 nari' mmau' Ju'nupoong Babiloni'nameensi'aape berou' kiimata-koo.
 12 Babiloni'aape berou'noo'keta
 Jekonaia tee Sialeteale bauma deemparu'.
 Sialeteale tee Serababele bauma.
 13 Serababele tee Abaiutu' bauma.
 Abaiutu' tee Elaiakim bauma.
 Elaiakim tee Eesoo bauma.
 14 Eesoo tee Siedoko bauma.
 Siedoko tee Eekim bauma.
 Eekim tee Elaitu' bauma.
 15 Elaitu' tee Eliesa' bauma.
 Eliesa' tee Mataani' bauma.
 Mataani' tee Jeekopi' bauma.
 16 Jeekopi' tee Josepa' bauma.
 Josepa' tee Meeri' ba'ung, teni Jiisuu' paravuu'nani, tee ee'nung
 Kumponinge Pako'pari'nii' tampaamaung, Karistoo'.
 17 Aing teing avantevaranoo' kivora-ita karenaumo-koo basi
 Eebaraami'keta Deevita'koo basinoo', ee'noko teketa napo' kivora-ita
 karenaumo-navarantu otorou' Babiloni'ke kiimatavariri otorou'noo'
 basinoo'koo. Ee'noko teketa napo' kivora-ita karenaumo-navarantu
 depeto tee Kumponinge Pako'pari'nii'koo basinoo'koo.

Jiisuu' Meeri'ke Paravuu'na'
(Luk 2:1-7)

¹⁸ Enang tee' ee' nkoarara Jiisuu' Karistoo' ponto'aru'na'. Teni bauko Meeri' teni Josepa'koo miru'nii'nani, teka mme' nari' otorea' teni tooto'po'nani deemparu' ta'nina' Tanuaang Meekung bakaang iri'ke.

¹⁹ Teketa teie Josepa'ke, teni-koo miru'nii'ke teni tooto'po'nani tasi'pura koonto'na' nko-koo noru'ari beekaang navunavu toto'koo mau'aru', teka makenge nko-koo piavou' ookara-koo sira'puko maia'o'neeng-koo teni.

²⁰ Teka tee' noru'arara otoko koosinung~ narung Ovoring bakaang noone-koo tee-ankoi oro'paru' ee'noko aa'puu', "Josepa', Deevita' baurung, aroreauka' Meeri' boku-koo da'aang deemparaal'naang, ai' tee tooto' teni-koo poontoaring~ tee Tanuaang Meekung-etaing. ²¹ Tenie tee tooto' donkaani paravuaing, ee'noko dake tee miring Jiisuu"^a tampeaing, ai' teie tee bakaning nantoong biikaning orara aarumonanka-ita moo'uriaing."

²² Aing ookara kapoo'nanka nkoaru'noo' tee kapoo' Ovoringe tero nakaronara~ karantavuma~ nauvuu'nung masika'paraal'naang, ee' oro':

²³ "Teni kuukuma~ teni tooto'po'nani deemparara narung donkaani paravuai, ee'noko teinge ee'pina' tampaavaing, 'Iimanuela!', miru'noo' tee 'Kumponing nii' ninka nari' otong.' " (*Aisaia' 7:14*)

²⁴ Tenang Josepa' tantearara tee' nari' teie koosinunge Ovoring bakaange botovuu'na' bera Meeri' bokuvuu' ba'aang deemparaal'naang. ²⁵ Teka teie tamung tanatavuu' bera tenie tee tooto' donkaani paravuu'noo'keta dama'ke nampuu!. Ee'noko tee tooto' miring Jiisuu' tampuu'.

Norukasi'nukai Jiisuu' Beero'au'na'

2 ¹Teketa tee Jiisuu' ponto'ario' teke Beeteleema'ke Judia'koonoo'ke tenang tee daurarong~ Eeroti' otoko'nang nii'ning norukasi'nuka duaal' bakoaramanoo'keta Jerusalema' porou!. Porora nia'kaama aa'paako!, ²"Daurarong Ju'nupoong biikaang ponto'aru'nung arerai? Nii'ke bakaang beento' ta'da'puio' ooampira nanampikotaa' enang moring tee-koo dootuu'marii'naang." ³Teketa tenang teie daurarong Eeroti'ke tee' taaravura tee bakei oraka' mantomparu', teing Jerusalema'nupoong tee ninka nari!. ⁴Teketa tenang teing ookara piristi'koo pankenuka ee'noko boto naunuka naro' bokuvurira nia'urima aa'puru!, "Nko tee Kumponing teroita Pako'pari'nii' nantoong domampurira tarevuriaainoo'koo are'ke ponto'aravainge?" ⁵Teinge maku'aama aa'pau!, "Beeteleema'ke, Judia'koonoo'ke, ai' aung kara nakaronarai daarivuu'nung Daari Meekung-koo, aa'puma,

^a **1:21** liburu-nupoong biikaang kara-koo tee miring "Iesua" tee "Kumponing niikaang Domang-anta" miru'ari otong; tee Jiisuu' tampampimaung.

⁶ 'Da' Beeteleema', Judia'koonavuntu' osi oki'navuntu' deea'
teing-koo pankeng osi Judia'navaroi otoromaing-koo, ai'
da'keta tee narung tanata-nko tavo'kuaing nkanavitu Isireeli-
nupoong sipisipi'hanka-pina' tanatavuriaing.' " (Maika 5:2)

⁷Teketa teie Eeroti'ke teing norukasi'nuka baku'noo' bokuvuru' ee'noko
teing batei tee beento' oro'pari otou'ning tampa' noru'uu'naang nia'uriko
nauau!. ⁸Teketa botovurima te' Beeteleema'aape aa'puru!, "Berira
tampa' besi'eriai tee tooto', ee'noko ooverira namu'ke ning naumeriai,
merai'nang tee-koo dootuu'maravaina!." ⁹Teketa teinge tee dauararong
taaravaara tenkenau', ee'noko tee beento' duaa' bakoaramanoo'aapea
tutung ooau'nung teing-koo napo' oro'parara uro'kanoo'ke nanuu' bera
te' tooto' otou'noo' dau datearu!. ¹⁰Tenang teinge tee beento' teka ooaara
doturotue maanto'urira bakei aa'na' do'dero'de'ariru!. ¹¹Teketa tenang
pava-koo kuung porora teinge tee tooto' ooau' bauko ninka Meeri'
ninka otoreko. Ee'noko teing te' doonko miinge keemparira tee-koo
dootuu'ariru!. Teketa biikaang bakurananka daate'aara kapoo' moo'
pankeng-kooninge bauta'au' tee aa'ninge: koro, kapoo' betu'uko tampa'
nuuraa' ee'noko duuni tampa' nuuraa' miring meeaa. ¹²Ee'noko noone-koo
koono-antavurio' Eeroti'anko napo' beroaroo'naang teing norukasi'nuka
nii'navunge biikanameensi'aape toroariru!.

Josepa'daang Iisipi'aape Koo'ariru'na'

¹³Teing beroio' napo' tee koosinung Ovoring bakaang Josepa'ankoi
oro'paru' noone-koo, teketa aa'puu', "Daa'daravai. Tee tooto' ee'noko
bauko bokuereta Iisipi'aape mmaririra bera teke otoriko ning
naurank deeko' tororariai, ai' Eeroti'ke tee besi'uu'naang tee tooto'
dupisi'uu'naang." ¹⁴Teketa i'amparara tee tooto' ee'noko bauko
bokuvureta tenang muunga Iisipi'aape tenkenau!. ¹⁵Bera teke otorou'
Eeroti' boo'paru'noo'ke basi. Tee' nkoario' tee kara Ovoring bakaang
makotuu' nakaronara~ karantavuma~ aa'puu'naare:

"Ninge bokuantu' tee nnuring Iisipi'keta."

(Osea 11:1)

Eeroti'ke Tampio' Toirekaa' Tavaaru'na'

¹⁶Teketa tenang Eeroti'ke noru'urai'nange teinge norukasi'nukai tee
tosiaara divu'au'nung tee, tee bakei aa'na' iiravou' ee'noko tee botoaru'
ookara toirekaa' donkaang Beeteleema'navete-kooning dupisi'koo biikaang
mare' beemareu-koo basiariaing^b teing norukasi'nukai nauau'noo'ka noru'
nkavura. ¹⁷Teketa tenang ee'nang tee kapoo' tee-koo Daari Meekung-koo
nakaronarai Jeremaia'ke tero minkuvuu'nung masika'paru!. ¹⁸Aa'puu',

^b 2:16 Tee tooto' Pako'pari'nii' tokoa otoko naro'ka tavaava'naang piavora, mare'
beemareu-koo kuunge otoing-pina' noru'uma.

"Narung aurong teka Raama-nairu-koo taaravansing, aa'na'
orarunsiari uiarama biromparako, teni Reesiel baurukaa'koo
biromparako, dunsirunsi-antavaako~ piavoaruu' baurukaa'
oparirio!"

(Jeremaia 31:15; Pupu' 35:19)

Josepa'daang Iisipi'keta Toroariru'na'

¹⁹Teketa tenang Eeroti' boo'pario!, tee koosinung Ovoring bakaang napo' Josepa'ankoi noone-koo oro'paru' teke Iisipi'ke. ²⁰Ee'noko aa'puu!', "Tanterarara tee tooto' ee'noko bauko bokuereta te! Isireeli-nameensi'aape beriai, ai' teing tee tooto' dupisi'koo piavoroko'ning teing boo'pariru'ning." ²¹Teketa tantearara tee tooto' ee'noko bauko bokuvureta Isireeli-nameensi'aape berou!. ²²Teka tee Akeleasi Judia'navete tarevuko bauma tee Eeroti' pari'antavura tee Josepa' avorou' te! be'koo. Ee'noko noone-koo napo' koono-antavuo' Kumponinge Kaaleli'navete-koo berou!. ²³Ee'noko berora narung osi miring Nasareti'namono-koo otorou!. Tee' nkoarako tee kara nakaronara karantavuma Ovringe minkuvuu'nung masika'paru', aa'puu'nung,
"Nasareti'nung tampaamaatoaing."

(Aisaia' 11:1; 53:2)

Jooni Minkinara Daankiarako'na'

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

3 ¹Tenang Jisuu! Nasareti' otoko'nang ee'nang Jooni Minkinara sirakura' tavo'arara daankinang tutumpuu' mee'bora' sirakamaa'koo Judia'navete-koonoo'ke. ²Aa'puma daankiaru!, "Bere'dariai paninung muu'koo tuntariaina!, ai' tee muu' tee enang due' poing." ³Aung Jooni tee teie nakaronara Aisaia'ke urikamu' minkuvuu'nung Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

"Aurong narung naning-koong mee'bora' sirakamaa'koo bokuma aa'pumaang, 'Maamu-antaveriaing tee taung Ovoring bakaang. Koompevuriai poainavung.'"

(Aisaia' 40:3)

⁴Tee Jooni Minkinara tee tamung mononopa' kaameli'koong dapo-koo nkoniil' kurumparako!, ee'noko dopa'noo'ke tokoarako!.^c Ee'noko bakaang taamang teing aa'ning maa'uriko': ntaa'nanka ee'noko davainta pora'kooning.

⁵Ee'noko mmau' nantonanaka Jerusalema'keta tee-anko berou', ookara Judia'nameng-nupoong nari', bera ookara Joo'dani-nari-nupoong-koo basi. ⁶Ee'noko biikaning oraka! nkonzanka sira'pariko ntong-koo minkivurima meeka'antavuriko' teie Joo'dani-nari-koo. ⁷Ee'noko tenang ee'nang tevitu Moosesi bakaang Boto Keperuu'navitu miring Paarisi-

^c 3:4 Teing nakaro-nupoong urikupoong tee' kurumpariko' Eliasi kurumparako'na', arumoo baka kirokai kontevoma. Ooveai 2 Dauraronanka 1:8.

navitu ee'noko Noru' Pitunavitu miring Saadiusi-navitu nari' ntong-koo minkivurira meeka'antavurii'naang porou'. Teka Jooni Minkinarai ovurvira aa'puriko',

“Dii' borukoporonuka, baie aa'duri dii' tamung minkirarira koo'dariaining Kumponing bakaang iira tavo'kuaing-eta? ⁸Masika' bere'dariaing tee-koo sinang oro'paravaina'. ⁹Tamung dii'ka aa'periauka', ‘Eebaraami' tee nii'ke niuma otong,’ ai' masikung ninge naurampimang Kumponinge tee Eebaraami' baurukaa' aing-eta kapananka-ita nkovuripeu' dii' pari'anta-koo, domang iveka'dariko deeko!. ¹⁰Teri' marekenari' teri' maamuari otong koi'koo okora'. Dii' teing koi' makosinuka. Dii'koo ookara sinang tampara nkaveriauka'ning tee nokiraarira nta'koo dua'dariaining. ¹¹Ninge tee tamung ntong-koo minkirampima meeka'antarampimaang domang bere'dariko, nka tee ning aa'na' apoo'mui otoing iirakuta mme' pomaang, doonge-taara~. Tee ee'nara pokokaa'na' tampa' taaraveriai, ai' teie tee meeka'antaruriaing dii' Tanuaang Meekung ee'noko nta' ninka. ¹²Teie, tee simpe'nkoi~ teing makosinuka bakaang muu'koo kuunga onkeonke'uriaing, ee'noko teing makosinuka deeaaing tee-koo nta'koo siri'paa'koo tai-antavuriaing.”

**Joonie Jiisuu' Ntong-koo Minkivura Meeka'antavuu'na'
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)**

¹³Teketa tenang tee Jiisuu' Kaaleli'nameensi'keta Joo'dani-nari-aape pou' Joonie ntong-koo minkivura meeka'antavuu'naang. ¹⁴Teka Joonie orokovuma aa'puu!, “Ning dake ntong-koo minkimera meeka'anta-koo makosi ee'noko da' arekee'koo ning-anko poi?” ¹⁵Teka Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, “Emu' nkomeaing. Makosi nee'ke tee! nkoampema dupe-antavampeaing ookara aarumo koonto'nanka.” Tenang tee' minkuvuio' Joonie aroo'uu!. ¹⁶Teketa tenang Joonie Jiisuu' ntong-koo minkivura meeka'antavuio' doompeto daa'ario' ntong-eta tonta'arako tee-koo batei-koo paning daate'aru' ee'noko tenang teie tee Tanuaang Meekung Kumponing bakaang, kuukuu'pina' siarara Jiisuu'koo pantoko ovuu!. ¹⁷Ee'noko kara auromparu' paning-eta aa'puma, “Aung tee nnuring ninge piaavamaung. Ning aung-koo aa'na' dotumaramaung.”

**Sietani'ke Jiisuu' Paaravuu'na'
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)**

4 ¹Teketa teie Tanuaang Meekunge tee Jiisuu' mee'bora' sirakamaa'koo be'antavuu' Sietani'ke daua'uu'naang teka. ²Teke taamanua' otou' karenaumo kivora doong ee'noko karenaumo kivora muung-koo. Ee'noko teing doong oparu'noo'ke tee peeravou!. ³Ee'noko teie daua'baukoi pora aa'puu' tee Jiisuu', “Da' Kumponing Bauring deeko' aing kapananka naueriko taamananka deempariaing.”

⁴Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', "A, tee Daari Meekung-koo ee' daariari otong,

'Naning taamang narunge domampari otoaung, teka ookara kara Kumponing-etaning siompu domampari otomaung.' " (Boto 8:3)

⁵Teketa napo' Sietani'ke Jerusalema'aape, te' Meekamono-koo be'antavuu' tee Jiisuu', ee'noko a'dei' pava dootuu'nava pankava-koo miiraka-koo pante'antavura aa'puu', ⁶"Da' Kumponing baurung deeko' doonko to'di'daravaing, tampa' dua'darako masika'antaraavaina', ai' Daari Meekung-koo ee' daariari otong,

'Teie bakaning koosinunanka botovuriaing da' paku-koo.

Teinge biikaning birenge deto doontaavaing kapang-koo kau' naapurara'neeng-koo.' " (Kena 91:11-12)

⁷Teka Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, "A, Daari Meekung-koo napo' ee' daariari otong,

'Dii'ke tee Ovoring diikaang Kumponing parapaara-koo siperiauka!.' "

(Boto 6:16)

⁸Teketa napo' Sietani'ke Jiisuu' a'dei' iu'koo isikung-koo koing-antavura ookara muu'nanka kansi'koo tampa' oro'nanka oo-antavuu'.

⁹Ee'noko Sietani'ke aa'puu', "Aing ookara ninge oko-antarampeu' da' ning-koo miinge keentarara dootuu'mei dei."

¹⁰Teketa Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Tokoi tenkeniai da' Sietani' ning-anikoita, ai' Daari Meekung-koo ee' daariari otong,

'Dii'ke Ovoring diikaang Kumponing narung dootuu'eriaing, ee'noko nii'nung siomperia' otoriai.' "

(Boto 6:13)

¹¹Teketa tenang Sietani'ke sipura beko tee, koosinunankai porora puring-antavau'.

Jiisuu'ke Bakaang Nko-nko Kaaleli'ke Tutumpuu'na'

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹²Tenang batei-koo Eerot'i'ke Jooni Minkinarai kiimatanava-koo dai'ura sipuu!. Ee'noko Jiisuu'ke tee taaravura tee Kaaleli'nameng-aape^d tororoaru'.

¹³Teka Nasareti' sipura Kapaneume'navuntu'koo otou' te' ee'noo' te' nuaru' due' Sebulon-namuu' ee'noko Napitalai-namuu' biikanameng-koonoo'.

¹⁴Tee' biikanameng-koo beio' tee kara teie nakaronara temu'nunge Aisaia'ke minkuvuu'nung dupearu' Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

¹⁵"Teinge nantoonge mutaanano' otoromainge pankaing araka ooaavaing teinge Sebulon ee'noko Napitalai beekanavarokooninge, te' ookamenta-koo otoromanoo' aa'noko pirung-aape danto ee'noko Joo'dani-nari-eta ee'daanto, te' ee'noo' Kaaleli', Ju'deeing Biikanoo'.

^d 4:12 Temeng Eeroti' tarevuko'nameng.

¹⁶ Teing ee'ning te' boo'ke anivumanameng-koo otoromaing arakai
tane'puriaina."

(Aisaia' 9:1-2)

Jiisuu'ke Nantoong Kumponing-koo Tampa' Doorevuru'na' Taare-antavurima

(4:17-9:34)

Jiisuu'ke Bakaning-koo Tutuna'ning Karenauamo Bokuvuru'na'

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁷Ee'noko tenang-eta deto Jiisuu'ke daakinang tutumpuu' aa'puma,
“Bere'dariai paninung muu'koo tuntariaina', ai' tee muu' tee enang due'
poing.”

¹⁸Ee'noko teketa Jiisuu' Kaaleli'naru'koo miiringe nanuma teie
kemaintara teka oovuretu' aa'noko Saimoni' tee nii'noo'ke Piita, ee'noko
tee Aanduru', baara'ma'nung, sionung dua'ureko teru'koo, ai' temainta
tee tavi' baranka. ¹⁹Ee'noko Jiisuu'ke aa'puretu', “Poreta ning siomereai,
nantoong baranka deeng-antarampeaina!.” ²⁰Ee'noko namu'ke tee
beekaang sionung sipureta Jiisuu' siompuretu'.

²¹Teketa napo' nanuma nii'namainta oovuretu' miring Jeemisi
namainta Jooni, Siebedi baurinketa, bakaasi-koo beuma ninka otoroko,
Siebedi ninka, biikaang sionung pate'aama. Teketa Jiisuu'ke temainta
bokuvuretu!. ²²Ee'noko namu'ke temaintai biikaang bakaasi ee'noko tee
beuma sipureta Jiisuu' siompuretu'.

Jiisuu'ke Aining Nkovuko'na' Daankinang Ee'noko Taare-anta

(Luk 6:17-19)

²³Jiisuu'ke tee ootukunairue Kaaleli'ke nanuma nau-antavuru' nantoong
pava dootuu'nanka biikaning-koo. Nau-antavurima daankivuko' tee doorenang
tampara Kumponing bakaang muu'koong, ee'noko taare-antavuriko' nantoong
siipa amutemurii'po'nupoong. ²⁴Ee'noko doorenang tee-koong Siiria-
namenge nanu'antavau', ee'noko teketa ookara siipa amutemurii'po'nupoong
tavo'aaru' tee-anko, sisikeerai tora'antavuriko'ning, ma'narie koriaariko'ning,
kookoko~po'nupoong, ee'noko dootanuka, ee'noko te' po'antavaariko
taare-antavuriko!. ²⁵Ee'noko nantoong karingai aa'ning-eta Jiisuu' siompai
nanaako!, Kaaleli'nupoong, Dekapolis-navete-nupoong, Jerusalema'nupoong,
Judia'navete-nupoong, ee'noko ookara Joo'dani-nari-koo aveteraang-nupoong.

Jiisuu' Mii-koo Daue Daankiaru'na'

5 ¹Tenang teinge nantoong karingai Jiisuu' siompaio' oovurira tee
mii-koo deto koinura ba'namparu'. Ee'noko bakaning barevare-
nupoong tee-anko porou'!

Teing Biraankenaka
(Luk 6:20-23)

2 Ee'noko teie nau-anta tutumpuma aa'puu',
 3 "Biraanke-nupoong teing nantoong biikaang tanuaang ataata'koo otoko
 tasi'pariaining, ai' muu' paninung tee teing okovoroaing.
 4 Biraanke-nupoong teing nantoong orarunsiarimaing, ai' teing teing
 ee'ning Ovoringe dunsirunsi~antavuriaining.
 5 Biraanke-nupoong teing Kumponing-koo aroo'ariri banainge otoromaing,
 ai' biikaang barenku okovoroaing tee ookara kansi' tare-koong.
 6 Biraanke-nupoong teing nantoong peeravoroma nukaa'oromaing tee-koo
 aarumo koonto' siong-koo, ai' teing teing poovuriaining.
 7 Biraanke-nupoong teing nantoong piaa-baukonuka, ai' Kumponinge
 teing piaavuriaing.
 8 Biraanke-nupoong teing nantoong domang kiiroraa'nuka, ai' teing teing
 Kumponing ooaavaining.
 9 Biraanke-nupoong teing mooa nkonuka, ai' teing teing Kumponinge
 baurukaa' tampuriaining.
 10 Biraanke-nupoong napo' teing nantoonge manki'antavaarimaatoaining
 aarumo koonto' siompaio', ai' tee Muu' Paninung tee teing biikaang.
 11 Biraanke-nupoong napo' dii' tenang nantoonge deu'daarima
 manki'antaraariko ee'noko daana' avutevu'ai oraka' minkuraariko ning dii'ke
 siomerimaung-koo. 12 Doturarima do'dero'de'dariai ee' noru'erima, 'Niikaang
 moo' pankaing otong teke paning-koo.' Ai' tee tee' nari' nantoonge teing
 nakaro-nupoong tee dii'pina' nari' manki'antavaariko', dii'koo uro'nupoong."

Deva' Ee'noko Araka
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Dii' teing deva'nuka ookara kansi'koo, teka tee deva' tarii'noo'
 paa'arapeu'nung arekee' napo' tarii'antavupeu'? Tee aa' tee tamunsi'nung
 deemparing. Tamung doonko dua'uma nantoonge mmemme'koo makosi.
 14 Napo' dii' teing arakanuka ookara kansi'koo. Narung osi iu'koo dau
 kaniaapeu'nung tee baku'koo makosi deea!. 15 Nantoonge tee araka
 paro'aara antona'koo boong sipaavarupeu', teka sirang batanang-
 koo pante'aapeu' bakanoo', ee'noko teketa araka-antavuripeu' ookara
 nantoong pava-koo kuunge otoromaing. 16 Tee' nari' diikaang araka
 araka-antaveriaing nantoong-koo uro'kanoo'ke diikaang nko-nko
 tampara ooaara Diuma tee paning-koong daangampaavaina!"

Boto Dupe-anta-koonaare

17 "Ning dii'ke tee boto Moosesi-nung ee'noko nakaro-nupoong biikaang
 kara kui-koo mou'nung-pina' noru'meriauka!. Ning teing kui-koo moa',

teka teing dupe-anta-koo mou'nung. ¹⁸ Masika' naurampimang, tenang paning ee'noko kansi' opareainoo'ke basinoo'koo oki'naare nii'noo' namoora'noo' daari-koo kuiarava' tee boto tee bakei tee' nari' otoaing bera ookara kapoo'nanka dupearavainoo'ke basi. ¹⁹ Baa tee naning aung-koo botonanka-koo oki'nareka' masikeng-koo narung toto'pura nii'ning nari' nau-antavuriaing tee tee oki'nung masikung tang-koong teka muu' paninung-koo. Ee'noko baa tee naning siompuma nau-antavuriaing tee botonanka tee ee'nung pankaing tang-koong teka muu' paninung-koo. ²⁰ Ai' ninge dii' ee' naurampimang, diikaang aarumo tamarai te' kuung masipo' teing boto keperuu'navitu tamarimaing ee'noko boto naunuka biikaang puru'uauka'nung deeko' dii' muu' paninung-koo bakei tuntariauka'nung."

Turang Tampa' Bake-anta-koonaare

(Luk 12:57-59)

²¹ "Dii'ke taaraverimaung uripo'keta aa'pui otoing, 'Naninge nii'nung dupisi'eauka', ee'noko baa tee dupisi' nkovaing tee tuutunang~koong.' ²² Teka napo' ninge ee' naurampimang, baa tee naning ba'marang-koo narung iiraevuaing tee tee' nari' tuutunang-koonge. Napo' baa tee naning nii'nung ba'marang-koong noru' otoaung tampaing tee tee koompaara'navitu-anko be'anta-koo makosi. Teka baa tee naning nii'nung barakosi'uma aa'puasing, 'Da' kanu'!' tee tee mosianung-aape nanu'koo makosi, te' nta'po'noo'. ²³ Tee'koo dake avuavu' darimpee'naang nkorarama teke boonturomai ee'noko teke nii'nung da'marang-koong da' ninka iira otoing noru'era deeko', ²⁴ io' teka boonturoma uro'kanoo'ke sipera tee dakaang avuavu', tutung bera tee ninka mooa-antareereai, ee'noko teketa tororarara tee dakaang avuavu' darimpeai.

²⁵ "Naninge karenunge da' tuutunang-koo barantuko iri'narung koompeai tee kara, mme' taung naniresitaa' simpe'nko~anko tavo'duaruko. Teie napo' piatooro~anko be'antaruko kiimataroma si'du'neenga. ²⁶ Masika' naurampimang, dii' kiimatanava'keta tenkeniriarupeu' mooni'koo asi'nu dua'kiria' deeko' tuutunang moo'koo."

Nampeesi Orari-anta-koonaare

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

²⁷ "Dii'ke taaraverimaung uripo'keta aa'pui otoing, 'Nampeesi orarieriauka!.' ²⁸ Teka ninge aa'dampimang, baa tee naning nani manikuma karaa'ui oovuaing teie tee nampeesi tero orarivuing teni ninka bakaang domange. ²⁹ Dakaang duta tampavine-koonge dua'antaruko deeko' orara aarumo-koo tee ka'bampera taapo' dua'eai. Tampa'na' da'koo navio' paa'aravaing dakaang ootukunung mono mosianung-koo dua'du'neenga. ³⁰ Ee'noko napo' dakaang birenge

tampavine-aapenunge dua'antaruko deeko' orara aarumo-koo, tenaang napu'darara taapo' dua'eaing. Tampa'na' da'koo mono-koo navio' paa'aravaing dakaang ootukunung mono mosianung-koo nani'neenga.

³¹ "Uripo'keta aa'pari otong, 'Baa tee naning ba'aang sipuma teie narung karavoto~ daarivuaing nampeesi toto'puing tasi'anta-koo.'

³² Teka ninge aa'dampimang, baa tee naning ba'aange tutung kaukauro nkovuaruko bata'ura deeko' teie tee teni tuu'umaang nii'narai nampuko nampeesi orarivuu'naang. Ee'noko baa tee naning teni bata'nii' nampaing teie tee nampeesi orarivuing."

Masika' Deto Minku-koonaare

³³ "Napo' dii'ke taaraverimaung uripo'keta aa'pui otoing, 'Diikaning masika'detonanka toto'peria' otoai, nka tampa' siomperimatoai Ovoring-koo nkoverira.' ³⁴ Teka ninge ee' naurampimang, bakei masika' deto tamperia' otoai. Paning tang-koo makotua', ai' te' te' Kumponing bakanoo' meepo' ba'nani'doma. ³⁵ Kansi' tang-koo makotua', ai' te' te' Kumponing bakanoo' kau' patu'doma. Napo' Jerusalema' tang-koo makotua', ai' te' te' Daurarong~ Pankaing bakanoo' osi. ³⁶ Ee'noko napo' masika' deto dakaang bore' tampema minkueauka', ai' dake tee-koong daponavi' nii'na' du'antavearupeu' kakaara-antavema deeko' ee'noko mutaanu'antavema deeko'. ³⁷ Teka 'Ee' miru'ema 'Ee' narung tampeai. 'A' miru'ema, 'A' narung tampeai. Aing-koo taapo'ning, teing masika' deto dovang, kara teieta naning orara-itaa pomaing."

Mero' Nkonaare

(Luk 6:29-30)

³⁸ "Dii'ke taaraverimaung uripo'keta aa'pui otoing, 'Naninge dakaang duta ka'bampuko, makosi bakaang duta ka'bampaavaing maku'koo,' ee'noko 'Naninge dakaang si'da' naki'uko, makosi bakaang si'da' naki'aavai maku'koo.'

³⁹ Teka ninge aa'dampimang, naninge oraka' nkoruko tanka'nii'peauka' tee. Naninge tampavine-koo amo'koo tanko'duko napo' bere'darako asi'nameng taura'peko tanko'duai. ⁴⁰ Ee'noko napo' nii'nunge naninge daang koosiruma mononopa'ke maku'koo eentavarako deeko', makosi tee avema napo' nii'naa' nari' aveai. ⁴¹ Napo' nii'nung naninge nii'noo' basinoo' naniree'naang eturuko napo' bono' divu'eit nii'noo' basinoo' nari' nanireai. ⁴² Naninge eenteruko kapoo' aveai ee'noko dakaang kapoo' kong-koo nia'duko orokoveauka!'

Kare-nupoong Piaanaare

(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ "Dii'ke taaraverimaung uripo'keta aa'pui otoing, 'Da'maiko' da'koo miirinung piaavema ee'noko da'koo karenung munte'eai.'

⁴⁴Teka ningee ee' naurampimang, teing diikaning kare-nupoong piaaverererimaatoing. Teing dii' barakosi'daariaining biraankevereriai. Teing dii' munte'daariaining tampa' nkovereriai. Ee'noko teing dii' oraka' nkoraarima manki'antaraariaining kensi-koo pakuereriai. ⁴⁵Dii'ke tee' nkoverima Diuma tee paning-koong baurukaa' deentariaina!. Tee ee'nung tee bakaang dua'a' ookeng-koo araka-antavumaung tampeng-koo ee'noko oreng-koo, ee'noko apo' tee' nari' botovukoo' aa'ning-koo koonto'nuka-koo ee'noko koonto'nuka deeaing-koo. ⁴⁶Ee'noko dii'ke teing nantoong dii' piaaraarimaing naing piaaverererira deeko' moo' aremurii' nkaveripeu' Kumponing-eta? Tee' ee deea' nari' teing oreng taakisi nkanuka nkoiarimana? ⁴⁷Ee'noko dii'ke teing da'marang naing onkeonke'ereriaing deeko' aming kapoo' dau basi nii'ning nkoaamaing-koo nkoveripeu'? Bakei katua!. Mutaanang-nupoonge ee tee' nkoaavaung? ⁴⁸Tee'koo tampa' nari' nkoverimatoing tee' Diuma paning-koong tampa' nari' otomana!."

Avuavu'koonaare

6 ¹"Tanatarariaing dii!. Dootuu'koong aarumo tampara nkoverima nantoong-koo dutakanoo'ke nkoveriauka' teinge ooraarii'naang. Tee' nkoveriaing deeko' tee, teie Diumai paning-koonge moo' aruriauka'nung. ²Aa'nomaatoai tenang teing ata'oinku averererima deeko' tee-koo tuuviri puumperia' otoai teinge ampirinunukai nkoaamana' pava dootuu'nanka-koo ee'noko napo' taung sionairu-koo maroita nantoonge pankaing-antavaarii'naang. Ningee masika' naurampimang, teinge tee biikaang moo' ookara teka nkavaamaung. ³Teka tenang dii'ke teing ata'oinku averererima baku'eri nkoveriai kapoo' tampanaange nkovaung mare'anaange noru'uauka!; ⁴Ee'noko teie Diumai kapoo' baku'nii' oovumaunge sirapo'ke moo'duriai dii' tee-koo."

Kunsi-koonaare

(Luk 11:2-4)

⁵"Tenang kunsirarima teing-pina' ampirinunuka-pina' nkoriai' otoai. Pava dootuu'nairu-koo ee'noko taung sionairue donkonai kensi-koo aa'na' piavoromaing-pina' nantoonge ooaarii'naang. Ningee masika' naurampimang, teinge tee biikaang moo' ookara teka nkavaamaung. ⁶Tenang dii' kunsirarima diikanavaro-koo avo'nii'navaro-koo tuntarima karanaang da'perima kunsirarimatoai tee-koo Diuma-koo naninge oo-paa'koo, ee'noko teie Diumai kapoo' baku'nii' oovumaunge sirapo'ke moo'duriai dii' tee-koo. ⁷Ee'noko tenang kunsirarima kara putu'eria' otoai teinge mutaanang-koo-nupoonge nkoaamana' aa'paama, 'Mmau' kara-koo taaramuriaina!.' ⁸Koonto' teing-pina' nkoriauka!, ai' teie Diumai tee noru'umaung teing kapoo' dii' apuka'darimaing tutung eentaveriaruko tee.

⁹“Kunsirarima ee' kunsirarimatoai, ‘Niuma paning-koo otomaung, dakaang miring meeka'antavari otoaing. ¹⁰Dakaang muu' po'antaveai. Dakaang pia nkoaravaing anke kansil'koo paning-koo nkoaramana' nari!. ¹¹E'mung-koo makosina' ameriai tee taamang doong kante amerimaung. ¹²Tonta'antameriai niikaning orarananka nii' oraka' nkomaarimaing tonta'antaevorompimana!. ¹³Ee'noko parapaara-koo si'meriauka', teka tonta'antameriai teieta naning orara bakaang purinto'keta; ai' da' tee ookara-koo okorui tarenumpo', purinto'po'nung, ee'noko meena'doi otomaunga ookara doong-koo. Tee' ee'na!.’

¹⁴“Ai' dii'ke nantoong tonta'antavereriko teing dii' oraka' nkoraarimaing teie Diumai paning-koonge dii' tee' nari' tonta'antaruriainge. ¹⁵Teka dii'ke tonta'antavereriaruko nantoong teing biikaning oraka' nkonanka-koo teie Diumai tee tonta'antaruriauka'nung diikaning orarananka-koo.”

Unkumonaare

¹⁶“Tenang dii' unkumorarima munte'dorining-pina' oro'daria' otoai teing ampirinunuka nkoarimana', ai' teing teing oing oraka' oro'antavarimaing maroita unkumoaririning taa'ni'antavarima. Ning masika' naurampimang, teinge tee biikaang moo' ookara teka nkavaamaung. ¹⁷Teka tenang dii' unkumorarima oing duu'darimatoai bore' duunie sisi'darima nantoong-koo dii' unkumoraririning-pina' oro'dariauka'na'; ¹⁸Teka tee narung-koo Diuma-koo naninge oo-paa'koo deeko' sira'dariri otoriai ee'noko teie Diumai kapoo' baku'nii' oovumaunge sirapo'ke moo'duriai dii' tee-koo.”

Kapoo' Tampeng Paning-koo Oosi-koonaare (Luk 11:34-36; 12:21-34; 16:13)

¹⁹“A' kansil'koo kapoo' tampeng kavonanka oosieria' otoai te' pumpu' dovange ee'noko takarau' aa'ninge orariaamanoo', napo' bakisipunkai pesi'aama bakiaa'aamanoo'ke. ²⁰Teka paning-koo moo' tampeng oosierimaatoai te' ee'noo' pumpu' dovange ee'noko takarau'ke orariaavarupeu', napo' bakisipunkai pesi'aama bakiaa'aava'noo'ke. ²¹Ai' te' tokoo naning bakaang muuninava~ otoainoo' bakaang pankaruntoonge noru' tee te' otoaing.

²²“Domang tee duta pina', tee diikaang mono bakaang puu. Tenang diikaang duta tampara deempari otoko diikaang mono ootukunairu arakai maanto'ui otopeu!. ²³Teka duta tampara deeaung deempari otoko diikaang mono mutaanange maanto'ui otopeu!. Tee'koo tee diikaang domang mutaanang-nameng-koo otoko deeko' bakei aa'na' masika' mutaanantoriaining.

²⁴Narunge kenaanka ovontura siompurearupeu', ai' teie tee narung munte'uma nii'nung piaavumatopeu', nii'noo' narung siompuma nii'nung

siompuarupeu!. Tee'koo dii'ke Kumponing ee'noko kavokavoro ookeng deto deeng-antaveriarupeu!.

25 "Tee'koo ninge naurampimang dii', noru' manki'doria' otoai aa'ning-koo taamang tovang ntong domanturiaining ee'noko mononopa'nanka. Aming-koo, nna', domaang tee taamang-koo bi'ari otoa' ee'noko mono teebaarong-koo io'arava!. 26 Oovererai teing barennanka auvi'au-kooning. Teing teing kapoo' keeng noru'aava', kavaama oosi noru'aava', kore' noru'aava' pava-koo, teka teing teing Diumai paning-koonge bau'urimaing. Enang arekee!, dii' ee teing-koo dau basinanka deea' bakaang norunoru'koo? 27 Ee'noko dii'koo baie noru' manki'oma doong naraanga'noo' deto be'nu'antavura te'koo domampari otopeu'? Otoa!. 28 Ee'noko aming-koo napo' dii' baarong tovang-koo noru' manki'dorikoo'? Oovererai teing iio'o'nanka tamung dupurimana', baarong tua'koo pore'oroainge. 29 Teka ninge ee' naurampimang, aa'na' tampa' nerampurimaung nantoong biikaang meenasi puru'uitaa', bane dauraronanka Solomoni'pina!. 30 Teka Kumponinge baa'nanka tee' nerampurimaung deeko', teing aa'nomaing na'mung doong-koo domamparara dauna'mung mara'oko tai-antavaakoo', tee tee tee' nari' tasi'periaing dii'ke, masika'anta oki'naa oto'derurininge, ai' dii' teing deto basino' noru'duri duaanaruriaining.

31 Tee'koo enang tee noru' manki'doria' otoaing aa'perima, 'Aming naiampii'naang?' ee'noko 'Arenaa! kurumarii'naang?' 32 Aing ee' oro' kapoo' mutaanang-nupoonge kariaamaing, teka dii' tee' deea', ai' dii' Diumai Paning-etaing noru'ui otong aing ookara kapoo' dii' apuka'darimaing. 33 Tee'koo ainkato noru'eria' Kumponing bakaang muu' deto pankaruntoonge noru'erimatoai tee ninka bakaang aarumo koompari oto' ninka nari' ee'noko teing aing kapoo' apuka'darimaing nari' aruriainge. 34 Tee'koo tane'nung doong-koo noru' manki'doriauka!. Tane' te'mung baka noru'aravaina'mung. Ai' ookara manki'nanka na'mung doong-koo makosina' bire'ari otong."

Nantoong Birevire' Pote-koonaare (Luk 6:37-38)

7 1 "Nantoong koong-anta-koo oioi'daria' otoai Kumponinge nari' koong-antaruu'neenga. 2 Ai' dii'ke koong-antavererimaung-koo tee' nari' Kumponinge dii' koong-antaruriaing. Tee paaranang kompei nantoong koong-antaverimanarong Kumponinge kompui da' koong-antaruu'naang. 3 Aming-koo dake nanki' daara'ma'nung-koo duta-koo oovemaunge teka daka noru'darava' da'koo duta-koo konkinarong otoing? 4 Arekee! dake aa'pepeu' tee daara'ma'nung, 'Io' nanki' moo'dampai da'koo duta-koo otoing,' tenang daka oorarava' tee konking da'koo duta-koo otoing. 5 Da' ampirinung~, iro' tutung daka-koo

moo'daravaing tee konking duta-koo ee'noko tenang daara'ma'nung-koo siraka'pei oovera moo'eai tee nanki' daara'ma'nung-koo duta-koo otoing."

6 Ee'noko Jiisuu'ke mirumiru' nauvurima aa'puu!, "Kapoo' meekung mosi'nanka avererereria' otoai bere'arima oki'noo'na' tairaarima busivusiriraari'neenga. Ee'noko napo' diikaang duku' pooro'anko dua'eria' otoai. Tee' nkoveriko meto' ninka nari' mee'aama more'aa'neenga."

Kunsimarimatoaina'

(Luk 11:9-13)

7 "Eentarariai aruriaina!. Besi'eriai daa'eriaina!. Kopikopi'eriai karanaang daate'deruriaina!. 8 Ai' ookara nantoonge eentavarimainge tee nkavaamaung, ee'noko besi'aamainge tee daa'aamaunge, ee'noko karanaang kopikopi'aamaing teinge daate'evurimaunge. 9 Dii'koo baie bauering taamang-koo eentavuko kapang avupeu? 10 Nii'noo' tavi'koo eentavuko ee boru' avupeu' tee? Otoa!. 11 Tee tee dii'ke orenge diurukaa! tampa' averererimaung deeko' noru'eriaing teie Diumai paning-koo otomaunge bakei tampa' masika' avuriaing teing tee-koo eentavarimaing. 12 Tee' nantoonge dii' tampa' nkoraarii'naang piarorimana' tee' nari' nkovererimaatoing teing dii'ke, ai' teie aunge aarumoi tee boto Moosesi-nung ee'noko nakaro-nupoong urikupoong biikaang naro'ka dupeantavuri otong."

Karanaang Kevaronta-koonaare

(Luk 13:24)

13 "Muu' paninung-koo tuntoma te' ito-navarong. Teke tevaronge tuntariaing avutevu'daria!, ai' tee karanaang pankaing, ee'noko taung tee beeta'nii' tee mosianung-aape bei otong, ee'noko mmau' tevaronge tumparimaung. 14 Teka tevarong ito-navarong kaponavunge danto tee domaang isikung-anta-aape bei otong, ee'noko mmau' nantoonge dekopi'aamaung tevung."

Koi'navari Ee'noko Bakaning Sinananka

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 "Tanatarariaing teing-koo nakaro-nupoong daang Kumponing-etaning tamparimaing-koo. Teing teing dii'anko sipisipi'koong dopa' kurumpariri poroaing, teka kuunoo' teing teing nkaunanka makosi-nanka tairo'nanka. 16 Teka tee-koo biikaang sinananka-koo dii'ke tasi'pereriaing. Ai' nantoonge ee karikau' too'murintaa'po'navari-koo kavaapeu? Ai' kiring ee nantong-koo kavaapeu? Otoa! 17 Tee' nari' ookara koi' tampenanka-koo tee sinang tamparananka bi'umaung. Ee'noko tee-koo koi' orara-koo sinang orara bi'umaung. 18 Tee-koo koi' tampara-koo orara

sinang bi'uarupeu', ee'noko orara koi'koo sinang tampara bi'uarupeu'.

¹⁹Ee'noko ookara koi'nanka sinang tampara bi'uauka'ning teing nokiarima nta'koo dua'aariaining. ²⁰Tee'koo biikaning sinananka-koo dii'ke tasi'pereriaing teing nakaro-nupoong Kumponing-etaning deeko'.

²¹"Mmau'ke tee aa'maamaung, 'Ovoring, niikaang Ovoring,' nka teing ookara nari' tumpariauka'nung te' muu' paninung-koo, teka teing naing deeko' tee Mma' paning-koong bakaang pia siompaavaining tumpariaing.

²²Napo' nantoong karingai aa'maavainge ning te'mung, 'Ovoring, Ovoring, nii' ee dakaang miring-koo tarampeemariaruu'ning~ napo' dakaang miring-koo ma'nari bata'arampiaruu'ninge taa'ni'antananka mmau' nkoampima?' ²³Teka ninge ee' nauarampaing teing sira'pansi, 'Temu'keta dii' nkaning pina' noru'dampiaung. Tokoi beriai ning-ankoita dii' orara aarumo nkonuka.' "

Matauna! Ee'noko Kanu'na! Pava Kani-koo

(Luk 6:47-49)

²⁴"Tee'koo ookara nantoong aung nkaang kara taaravaama nkoakoo' teing teing tee-pina' naning norukasi' tee bakaang pava boia'koo dau kanivuu'nung. ²⁵Teketa aing aa'ning pou': apo' dua'aru', doua tuuvuu', ee'noko dovinge aa'na' duparara dankampuu' tee pava, teka teva pesi'arava', kapang-koo boia'koo e'manii'nava deemparako. ²⁶Teka teing ookara nantoong nkaang kara tamung taaravaama siompaavarukoo' teing teing tee-pina' naning kanu' tee bakaang pava tamung piisi'koo dau kanivuu'nung-pina', e'mang-antavua'. ²⁷Ee'noko tenang teing aing aa'ning pora apo' dua'aru', doua tuuvuu', ee'noko dovinge aa'na' duparara dankampuu' tee pava, ee'noko bakei pesi'arara tuung tanuu' tee pava."

²⁸⁻²⁹Ee'noko tenang Jiisuu'ke tee' minkuvura bakeario' nantoong karingai bakei aa'na' ta'nimpariru' tee-koo bakaang nau-anta-koo kara bakaang purinto' deempario', teing-pina' biikaning boto naunuka-pina' deea'.

Naning Oramuu'po'nung

(Mak 1:40-44; Luk 5:12-14)

8 ¹Tenang Jiisuu' mii-eta nau-antavurira depeto siario' nantoong karingai siompau' tee. ²Ee'noko narung oramuu'po'nung pora Jiisuu'koo uro'kanoo' kinkinui eentavarama aa'puu', "Ovoring, da' piarora deeko' dake ning aung oramuu' kuimepeu'nung." ³Teketa Jiisuu'ke bireng tovororarara kompuu' tee, aa'puma, "Piamoi otong. Enang kuiraring!" Ee'noko namu'ke tee tee bakaang oramuu' kuiaru'. ⁴Teketa Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Tarerari naning naueauka', teka namu'ke Moosesi bakaang boto siompei piristi'koo sira'antararavai, ee'noko tampa' ooruko Kumponing-koo boontunang nkoveai nantoonge tee

taa'ni'anta ooaara da' teing ninka nari' oto'koo taura'nii' tasi'daavaina', tee' Moosesi bakaang botoi minkuvumana!"

**Piatooronuka~ Narung Daaku' Tanata
(Luk 7:1-10)**

5 Tenang Jiisuu' te' Kapaneume'navuntu'koo tumparara otoko narung Ju'deeaung piatooronuka narung daaku' tarenara tee-anko pora pakupaku-koo eentavaru' aa'puma, 6 "Ovoring, nkaang bautara osie bempari otong siipai sisikeera ninka doota-antavuio!" 7 Teketa Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Meral'nang taare-antavama'naang tee." 8 Ee'noko teie piatooronuka daaku' tarenarai maku'uma aa'puu', "Ovoring, ning tee makosi deea' da' nkanoo' pava-koo kuung po'koo; 9 Ning da' pankaing tasi'damira tee' minkuamaang, ai' ning tee napo' nii'noo' basi-koo iri'koo kuung o'nong piatooronuka tare-koong-koo. Ee'noko nii'nung aa'panko dei, 'Beai,' tee bepeu!. Ee'noko nii'nung aa'panko dei, 'Poai,' tee popeu!. Ee'noko nkaang bautara aa'panko, 'Aung nkoveai,' teie nkovupeu' tee. Tee'koo dake tamung karai minkueko nkaang botovotona' taarevoaing." 10 Tenang Jiisuu'ke tee' taaravura ta'ninuu', ee'noko teing siompaako'ning nauvurima aa'puu', "Ninge masika' naurampimang dii!: Temu'keta aung amurii' baito pankaing ooampaung bane Isireeli-nupoong ninka nari' o'norimaunge. 11 Ee'noko ninge aa'dampimang, karinga nantoong duaa' pomanoo'keta ee'noko tumparamanoo' tenairu-eta poroaining nari' taaman-aavaing Eebaraami', Aisake' ee'noko Jeekopi' ninka tee muu' paninung taa'ni'poaina'mung. 12 Teka teing muu'koo temu' miru'nii'nuka^e teing a'dang dama'du dual'uriaining mutaanano', te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi." 13 Teketa Jiisuu'ke tee piatooronuka daaku' tarenara aa'puu', "Naniai. Tee tee tee' nari' dake masika'antaveina' nkoaravaing." Ee'noko tee bakaang bautara tee tenang tee-koo batei-koo taarevou'.

**Jiisuu'ke Piita Ba'doraa Taare-antavuu'na!
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)**

14 Tenang Jiisuu' Piita bakanava-koo pora teie Piita ba'doraa teke batanang-koo bempario' oovuu' uipaarii' ninka siipavora. 15 Ee'noko teie teni bakaang bireng-koo kompuio' tee uipaarii' namu'ke boimpuu', ee'noko tenie deto i'amparara bau'uru' teing. 16 Teketa duaa' tumpario' nantoong mmau' ma'narie koriaariko'ning Jiisuu'anko tavo'aaru', ee'noko teie ma'nari kara nanaarei bata'uru', napo' siipa-nupoong taare-antavuru' ookara. 17 Jiisuu'ke tee' nkovuma tee kara dupe-antavuu' teie Aisaia'ke nakaronunge urikunge minkuvuu'nung Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

^e 8:12 Teing miru'nii'nuka teing Ju'nupoong ee'ning.

“Teie niikaning siipananka ee'noko aruaru'nanka nkamemurira
dua'uaing.” (Aisaia' 53:4)

Jiisuu' Siong-koo Makotua'na' Noru'areko'naanka
(Luk 9:57-60)

¹⁸Tenang Jiisuu'ke nantoong karingai tee koroai otoroko oovurira bakaning ninka nari' pako'arii'naang botoaru' nuaru'ka amenka'koo karinga te' otoroko. ¹⁹Teketa narunge boto naunuka-koonge tee-anko pora aa'puu', “Pankaing ee, ninge tee da' siontampaing are' tokoo da' beainoo!” ²⁰Teketa Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, “Nkaunanka biikaning kumpenanka oto'evoromaung, ee'noko barennanka auvi'au-kooning biikaning bitonanka, teka ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing~ tokoo bore' patu'maravainoo' oto'memua!”

²¹Teketa napo' teing siompaako'ning-koong narung pora aa'puu', “Ovoring, io' taura'meko mma' dako'ampainoo' basinoo' mma' ninka o'noreaing, ee'noko mma' dako'amirai'nange da' siontampai.”^f ²²Teka Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Siperiko boo'nukai bii'ka boo'nuka dako'aariaing, teka da' aa'damaang: Bera daankieaing tee Kumponing bakaang muu!”^g

Jiisuu'ke Piong Pankaing Bake-antavuu'na'
(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)

²³Teketa tee Jiisuu' bakaasi-nareng-koo aa'earako teing bakaning barevare-nupoong tee siompai nari' aa'eariru!. ²⁴Teketa tenkenaara nanaako namu'ke ta'nina' piong pankaing pou' teke nuaru'koo daue. Teketa tee boo'a bakaasi-nareng-koo daue ta'da'parama nanuu', teka Jiisuu' teke aatui otoko. ²⁵Teketa teinge bakaning barevare-nupoonge berora tanteaama aa'pau' Jiisuu', “Ovoring, pakumeriai, nii' enang ke'nuru'marii'naang!” ²⁶Teketa teie maku'urima aa'puu', “Dii' bakei diikaang baito oki'naa. Aming-koo tee' arorerimang?” Teketa deto i'amparara teie tee piong ee'noko tee eemaaru' ntong-koong aka'puio' bakei aa'na' tarorovuu!. ²⁷Ee'noko teing ta'ninaara nia'kaama aa'paako', “Aung naning aremurii' aa'nung piong tovange eemaaru' dovange taaravaakoo!”?

Jiisuu'ke Ma'nari Naninka Kenaankara-ita Bata'uru'na'
(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

²⁸Teketa teing Jiisuu'ninka Kadara'navete-koo tavo'ariko kenaankarai naninkai ma'narie koriaareko'naankai kuvi dako'doma-ita poreta Jiisuu'

^f 8:21 Ee' oro'pari otong: Tee naning kapoo' baumai deing nka-koo noru'uitaa! Jiisuu' tee' minkuvuu!. ^g 8:22 Nantoong Jiisuu' domaang okora' tasi'paarimainge tee siompaama domaang isikung oto'evoromaung, teka kans'i koong kapoo' domange dai'aamaing teing domaang okora'keta taapo'nupoong, boo'nuka Kumponing-ankoi.

kune'uretu'. Bakei avo'avoro'ka. Naning teke tankinuarupeu' tenaankankoi. ²⁹Poreta aa'puretu', "Jiisuu' ee, dake Kumponing Bauringe nii' arekee' nkomerii'naang? Ai' nii' tora'anta-koo poinge niikaang batei mme' makotuaruko?" ³⁰Teketa ee'noo'keta duerue'ke mmau' pooro'navontu meru'arima otoroko!. ³¹Ee'noko teinge ma'nari orenge eentavarima Jiisuu' aa'pau!, "Dake bata'merima deeko' pooro'navontu-koo kuung tung-koo taura'meriai." ³²Teketa Jiisuu'ke aa'puru!, "Beriaing." Tee tee tenang ma'nari bakoarira pooro'nanka-koo tumpariru!, ee'noko tevontu ootukunavontu pemue doonko koo'ariru' nuaru'koo bera ke'nuru'ariru' teke. ³³Ee'noko teing pooro' bau'aariko'ning mmariau!. Teketa osi-aape kua'parira dooreaaru' tee ookara kapoo'nanka teke nkoaru'ning napo' ma'narie koriaareko'naanka-koo nkoaru'na'koo. ³⁴Teketa ookara nantoong temono-nupoong berou! Jiisuu' kune'koo, ee'noko Jiisuu' ooaara teing aa'na' eentavariru' Jiisuu' teketa temeng-eta biikanameng-eta tenkenuu'naang.

Jiisuu'ke Naning Doota Tamparu'antavuu'na'
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 ¹Teketa Jiisuu' bakaning ninka bakaasi-koo aa'earira pak'oarira bakanoo' osi masipo' tavo'ariru'. ²Teka nii'ninge nantoonge naning doota tee-anko tavo'au' batanang-koo bempario!. Ee'noko tenang Jiisuu'ke teing tee tavo'au'ning biikaang baito oovura aa'puu' tee naning doota, "Domang manki'doauka!, ee aung, dakaning orarananka tonta'deronsing." ³Tee' nkovuko ooaara nii'ninge boto naunukai bii'ka kareaama aa'paako!, "Aunge bakei naninge Kumponing bauvaupaa'umaang." ⁴Teketa Jiisuu'ke biikaang noru' noru'ura aa'puru' teing, "Dii' aming-koo diikaang domang-koo kuunge tee' munkururrimaang? ⁵Arera kara masika'poaruko ooverira ning makosi deeaung tammeripeu' aa'ning-koo ee' minku-koo, 'Dakaning orarananka tonta'deronsing,' nii'na' ee' minku-koo, 'Daa'darara naniai.'? ⁶Teka dii'ke iro' noru'koo makosi ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee taura' o'nong anke kans'i'koo o'noi orarananka tonta'koo makosi..." Tee'pura tee naning doota aa'puu!, "Daa'darara dakaang tani' nkavei naniai dakanava-koo." ⁷Ee'noko tee naning deto donkonura bakanava-koo beu!. ⁸Ee'noko ookara nantoong karingai ooaara tee aung karang kamaankiai datavorou!. Ee'noko teinge Kumponing daangampau' tee temuri'i' taura' nantoong avuru'nung-koo.

Jiisuu'ke Maatiu' Bokuvuu'na'
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹Ee'noko teketa Jiisuu'ke nanuma narung naning oovuu' miring Maatiu', taakisi nkavaako'nava-koo ba'nanuio' bakanavaro-koo. Teketa Jiisuu'ke aa'puu!, "Ning siomeai." Ee'noko Maatiu'ke deto

donkonura tenang-eta deto tee siompui nanuu'nung.¹⁰ Teketa taamang nkovuu'nung-koo Jiisuu' ba'nanuu' bakaning barevare-nupoong ninka ee'noko nantoong mmau' nii'ning orenanka aa'ning taakisi nkanuka porora ba'haniaara tee ninka nari' taamanau' teke Maatiu' bakanava-koo.¹¹ Ee'noko teinge Boto Keperuu'navitue tee' ooaarira teing bakaning tee siompaako'ning nia'aarima aa'pau', "Diikaang pankaing aming-koo taakisi nkanuka ninka ee'noko nantoong orenanka nari' taamanaamaang?"¹² Ee'noko Jiisuu'ke tee' taaravura aa'puu', "Teing nantoong tampa' otoroining naninge nankai'urii'naang piavoroa', teka teing siipavoromaing naing piavoromaung.¹³ Berira io' tee kara daari meekung-koong-koo tampa' barerariaing aa'pumanaare,

'Ninge tee aarumo piaa unaa-anta-po'nung piamoi o'nong, tee
boontunang deea!'
(Osea 6:6)

Ai' ning nantoong tampenanka-anko moa!. Ning orenanka-koo mou'nung nauaranko bere'aria'naang."

Jiisuu' Unkumo-koo Nia'au'na'
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Napo' Jooni bakaninge barevare-nupoonge porora Jiisuu' nia'aama aa'pau', "Da' dakaning da' ninka nanirimaing arekee'koo dootuu'koong aarumo siompai unkumuariaung? Ee'noko nii' Boto Keperuu'navitu ninka unkumumarikoo!".¹⁵ Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puru', "Teing nantoong baranee'navitu nampeesi-koo poromaing naning nampeesinara ninka nari' otori arekee' napo' orarunsiaripeu' tee nampeesinara teke otoko? Batei tee otong tee naning nampeesinara teing-eta tonta'aravaina'mung, ee'noko tenang teing doong-koo unkumoariaing.¹⁶ Naninge tee baarong nerakara' urikara' ninka naro'ka pate'uarupeu', ai' nerakara'ke tera' urikara' beeto'uko dere'arara oraru'kupeu'.¹⁷ Napo' nantoonge nerakaru' uaininaru' urikaro'koo pare'aavarupeu'. Tee' nkoako deeko' tee, tero' naka'arako teru' uaininaru' dakoarapeu' ee'noko tero' tenang oraru'kupeu'. Teru' nerakaru' uaininaru' nerakaro'koo deeko' pare'koo makosi, tee'koo ookeng tampa' otorepeu!".

**Teni Nerai'na' Boo' Ee'noko Napo' Manikuma Siipa-po'nani
Taarevoretu'na'**
(Mak 5:22-43; Luk 8:41-56)

¹⁸ Tenang tee' minkuvuma teke otoko narung pava dootuu'nava tanatanuka-koong narung tavo'arara tee-koo uro'kanoo' kinkinui eentavarama aa'puu', "Nnorang bakei enang oki'naruu'kuing. Porai'nange teni-koo bireng pante'eko teni domamparavai."¹⁹ Teketa Jiisuu' donkonura tee ninka nari' beretu' ee'noko teing bakaning barevare-nupoong nari!.²⁰⁻²¹ Teketa tenang nii'nani naning manikuma kivora-ita

kemare'ka-koo tarumatearako'nani tee-koo dama'du pora bakaang mononopa'koo kainu' kompuu', ee' noru'arara, "Bane oki'noo' kompamira bakaang mononopa'koo, ning teni taaremoainani." ²² Teketa Jiisuu'ke bere'arara teni oovura aa'puu', "Ani ee, da' doturaravaing. Dakaang baitoi taareroinani." Ee'noko teni manikuma tenang ee'nang taarevou!. ²³ Ee'noko tenang tee Jiisuu' tee naning pava dootuu'nava tanatanukakoong bakanava-koo koinura nantoonge patuaiarima, biromparima naampavaako oovuru' bakei karingai. ²⁴ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Oko sirariai, ani nerai'na' booa', teka tamung aatumaang." Ee'noko teinge benkempau' tee. ²⁵ Teketa teing nantoong karinga dama'du etuvurira teni nerai'na' otou'navaro-koo tumparara teie bakaang bireng kompui deto i'ampuko teni daa'aru!. ²⁶ Ee'noko tee-koong aung-koong doorenang tee ootukunairu-koo beremparu'nung.

Jiisuu'ke Kaputu'ka Bantang-antavureta Naning-koo Ma'naang Amako Bata'uu'na'

²⁷ Ee'noko teketa nanuko Jiisuu' kenaankai naninkai kaputu'kai bokurema siompuretu' aa'purema, "Pankaing, Deevita' bakanaving-koong, Piaamereing nee!" ²⁸ Ee'noko teketa nii'navo-koo tumparako tenaanka kaputu'ka tee-anko poretu', ee'noko Jiisuu'ke nia'urema aa'puretu' tenaanka, "Dee'ke ee ning makosi masika'antameresi otong ningepiaroresina' nkorampee'naang?" Maku'urema aa'puretu', "Ee!, Ovoring." ²⁹ Ee'noko tenang teie beekaang duta kompurema aa'puretu', "Deekaang baito-koo makosina' nkoaravaing dee'koo." ³⁰ Ee'noko beekaang duta tenang bantou!. Ee'noko aa'na' orokvuretu' aa'purema, "Teka aung naninge noru'uauka', makempereing." ³¹ Teka tenaankai tee bereta Jiisuu'koong doorenang bereng-antavuretu' ootukunairu-koo temeensi'kooning-koo.

³² Teketa napo' tenkenaako nii'nung naning ma'naange korivuko karoaruko'nung Jiisuu'anko tavo'au!. ³³ Ee'noko tenang tee ma'naang bata'ui' tee karoaruko'nung karou', ee'noko nantoong karingai ooaara ta'ninaara aa'pau', "Kapoo! ee' oro' ooampiaruu'nung teroita nii'koo Isireeli-nupoong-koo meu'ka." ³⁴ Teka teinge boto keperuu'navitue aa'pau!, "Tee aa' ma'nari biikaang pankaing bakaang iri'ke tee' bata'urimang ma'nari."

Jiisuu'ke Bakaning Barevare-nupoong Mintoong-koo Botovuru'na' (9:35–10:42)

Nantoong Mintoong-nupoong Oki'ning

³⁵ Jiisuu' tee tee' nari' osinankai pankenge ee'noko oki'nareka'ke nanuu' nau-antavurima biikaning pava dootuu'nanka-koo daankiarama,

aa'noma, tampara doorenang daankivuma tee muu' paninung-koong ee'noko siipananka amutemurii' taare-antavurima. ³⁶Ee'noko tenang teie teing nantoong karinga oovurira bakaang domang aa'na' piaavou' teing ereananuka ee'noko aruaru'nuka deempariri otoroko'nung-koo, teing-pina' sipisipi' tanatanungropanuka-pina' oro'pariko. ³⁷Teketa teing bakaning barevare-nupoong aa'puriko', "Sinang tee bakei aa'na' meura'puing, teka kavu'nupoong oki'ning. ³⁸Tee'koo kunsirariaing sinang kavu'koo Ovoringe kavu'nupoong botovuriaina' tee-koo bakaang mintoong-koo."

Aing Mirinanka Nanai'keta Kenaankara-koong Kara Okovuri Nkanuka
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 ¹Jiisuu'ke teing nanai'keta kenaankara bakaning barevare-nupoong tee-anko bokuvurira taura' avuru' makosi-antavurima ma'nari oreng bata'koong ee'noko napo' siipananka amutemurii' taare-anta-koonge.

²Aing teing mirinanka teing nanai'keta kenaankara kara okovuri nkanuka biikaning: Tutuna'nung Saimoni', nii'noo' Piita, ee'noko teie baara'ma'nung Aanduru'; napo' Jeemisi, tee Siebedi baurung; ee'noko baara'ma'nung tee Jooni. ³Napo' narung Pilipi', ee'noko narung Baatolomiu', napo' nii'nung Toomasi ee'noko Maatiu', tee ee'nung taakisi nkanuka-koong; napo' nii'nung Jeemisi, tee Alopeasi baurung; ee'noko narung Ta'deasi. ⁴Napo' nii'nung Saimoni', Ju' bii'ka donkong-koo pia-navitu-koong; ee'noko narung Judasi Kerio'nara, tee tooka kompui Jiisuu' taura'puu'nung bakaning kare-nupoong-koo.

Jiisuu'ke Teing Nanai'keta Kenaankara Nko-nko
Nkooava'naang Botovuru'na'
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-5)

⁵Teing aing nanai'keta kenaankara Jiisuu'ke botovuru' kara aung ninka tautauvurima, "Ju'deeaing biikanoo' beriauka', napo' Sameria'kooning-koo osi-koo beriauka!. ⁶Teka teing Isireeli-nupoong sipisipi'pina' pooariru'ning biikanairu-koo beriai. ⁷Berira kara aung anaare daankieriai, 'Tee muu' paninung tee enang due' poing!' ⁸Ee'noko siipa-nupoong taare-antaverereriai. Napo' boo'nuka domampereriai. Oramuu'po'nupoong kiiroora'antaverereriai. Ee'noko ma'nari bata'ereriai. Aung amurii' iri' tamung arompiring ee'noko dii'ke napo' tee' tamung pakuereriai tee ninka. ⁹⁻¹⁰Aing aa'ning kapoo'nanka nkaveriauka': mooni'nanka kerek'a-koo kuunga, miku taamang-po'nung, nii'noo' mononopa' paripari', ee'noko boonamante~, napo' donsi' nkaveriauka', ai' tee tee pakuereriko dii' napo' teinge pakuraariaing. ¹¹Aremono-koo dii' beriaianamono-koo pankamono-koo deeko' nii'noo' osi oki'namono-

koo deeko' naning makosi besi'eriaing teka, ee'noko tee ninka otoriai bakanava-koo bera tenkeniriaainoo'ke basi. ¹²Tenang teva-koo tuntarima mooa-antaveriai tee naning. ¹³Ee'noko teie teva'koonge nkaang kara taara-koo aroo'uaing deeko' tee mooa teke teva-koo otoaing tee ninka, ee'noko aroo'uauka'nung deeko' tee napo' diikaang mooa dii'koo napo' toroaravaing makosi. ¹⁴Naninge onkeonke'duriauka'nung deeko' ee'noko diikaang kara taaravuauka' teketa teva-ita, nii'noo' osi-eta, tenkenirima temono-koong da'mong tankaveriaing diikaang pe'naa'keta temono Kumponing-koo maarekusi'namono taa'ni'antaveri. ¹⁵Masika' naurampimang ning, te'mung simpe' nkona'mung kiimata temono-nupoong biikaang koonto' bakei dau basi deemparavaing teing-koo temu'nupoong oreng-koo biikaang osi Kumponinge paro'uu'ning-koo, aa'noko Sodom ee'noko Komora!"

Mankimanki' Amutemurii' Tavo'kuaing
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶"Aing ee, ninge tee dii' sipisipi'nanka-pina' botorampimang nkaunanka-koo meu'ke botorampipeu'na!. ¹⁷Tee'koo donta'peri naniriai, ai' dii' teinge nantoonge koompaara'navitu-koo tavo'daariaing, nii'noo' mura'daariainge dootuu'arimanairu-koo. ¹⁸Dii' teing ning-koo dai'daarira donkong-antaraariaing ovo'ma'nuka-koo ee'noko dauraronanka-koo uro'kanoo!. Tee' nkoaravaing dii' nkaang kara sira'koo miru'nii'nuka deentrantiko, teing-koo ee'noko ookara Ju'deeaing-koo. ¹⁹Teka teinge tee' tuutunang'koo be'antaraariko kapoo' minkueriaining ee'noko minkueriaina' noru'erima avitoitai noru' manki'doriauka'. Ai' tenang ee'nang nia'daariko Kumponinge naururiaing kapoo' minkueriaining. ²⁰Dii' dii'ka tee kareriauka'nung, teka tee Tanuaang Meekung Diumaitaing dii'koo kuunge karoaing.

²¹"Napo' aa'noainge: bataatai tooka kompu baara'ma'nung taura'puasing dupisi'aava'naang, ee'noko baumai bauring tee' nari' nkovaui. Napo' biurukaa'ke biumaraang turampaarima dupisi'aari-ainge. ²²Dii' teing ookara nantoonge munte'daariaining ning nkaang miring-po'nupoong deentrantiko, ee'noko naning purimpario' bera asirana'mung basiaravaing deeko' domamparavaing. ²³Tenang dii' manki'antaraariko nii'namono-koo teketa nii'noo' napo' koo'dariai. Masika' naurampimang ning, dii'ke teing osinanka Isireeli-nupoong otoromaing nanirima operiaruko tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing moaing.

²⁴"Tee naning barevare-nung bakaang nau-anta-koo dau basi deea!. Napo' teie botovotona' bakaang pankaing-koo dau basi deea!. ²⁵Teka tee tee naning barevare-nung bakaang nau-anta-pina' nari' nkovaavaing. Napo' tee botovotona' tee' nari' tee-pina' bakaang pankaing-pina' nkovaavainge. Ning tee nkanavitu-koo bore' Kopeu tammaama

poore'maamaung deemarako dii' teing nkanavitu baru' aa'noo'
poore'daariaining. ²⁶Teing-koo aroreria' otoriai, ai' ookara kapoo'nanka
nopa'ari otoining teing sira'paravaining. Ee'noko ookara kara baku'nii'
nantoonge ookarai taaravaavainge. ²⁷Kapoo' ninge mutaanano'ke
naurampimaing doonaa' nau-antavereriaing. Kapoo' iaantampiko
taaraverira deto karerima daankieriaing."

Kumponing Narung-koo Amorompiai
(Luk 12:2-9)

²⁸"Aroreriauka' teing-koo nkaang kara avo'aama diikaang mono
dupisi'aavaining-koo teka diikaang tanuaang dupisi'aavarupeu'. Teka
Kumponing-koo aroreriai aa'nung-koo: baitoveriaruko mono ee'noko
tanuaang ookeng dua'ureai mosianung-koo.

²⁹"Noru'eri otong nantoong keura barenning oki'nareka'
baaveamaung nau mooni'nu-koo, teka bane oki'ninge, Diumai
taura'puaruko kansi'koo teing-koo nau dua'aravarupeu'. ³⁰Napo' tee'ke
ookara daponanka diikaang bore'koo tee deerunii'nanka otorong.
³¹Tee'koo dii' aroreriauka', ai' dii' teing baru' deto basinoo' noru'duri
otong bareng oki'nareka'koo. ³²Ookara teing nantoong-koo uro'kanoo'ke
ning aroo'mai otoining sira'pariko ninge tee'ke tee Mma'koo uro'kanoo'ke
teke paning-koo nkaning tamparampaing. ³³Teka baa tee naning ning
penkemuinaing nantoong-koo uro'kanoo'ke ninge tee tee' penkempampaing
Mma'koo uro'kanoo'ke teke paning-koo."

Jiisuu' Dau Basina' Noru'ampiai Ee'noko Bakaning Pakuarampiai
(Luk 12:51-53; 14:26-27; Mak 9:41)

³⁴"Ee' noru'eriauka' ning kansi'koo mou'nung turanturang bake-anta-
koo. Turanturang bake-anta-koo moa', teka siivenke' nkoaraa'naang
mou'nung. Aa'noaing, narionge ning masika'antamaavai ee'noko
nii'narionge masika'antamaavauka'. ³⁵Ee'noko tee' nkoarama naning
bauma-koo turani' deemparavai ee'noko baurang napo' bauko-koo
turani' deempararavaing, ee'noko napo' baampuru'naang bakaampo-
koo. ³⁶Naning bakaning kare-nupoong teing ee'ning bakanava-kooning.
³⁷Ee'noko baa tee naning baumararing aa'na' piaavuremaung ning
divu'mui ning siong-koo makotua!. Ee'noko napo' baa tee naning
baurukaa' aa'na' piaavurimaung ning divu'mui tee tee ning nkaang
naning deempari oto'koo makotua!. ³⁸Ee'noko baa tee naning ning siong-
koo baike aa'barata'koo~ kune'koo taura'paravarupeu'nung tee makotua'
nkaang naning deempari oto'koo. ³⁹Baa tee naning bakaang domaang
baka tararamaung tee bakaang domaang tee paa'aravaing, ee'noko baa
tee naning ning siomuma bakaang domaang dual'uaing tee teie napo'
daa'uaing tee domaang.

⁴⁰ “Baa tee naning dii' onkeonke'duriaing teie tee ning onkeonke'muaing, ee'noko baa tee naning ning onkeonke'muainge teie tee Naning onkeonke'uaing ning botomuu'nung. ⁴¹ Ee'noko baa tee naning tee Kumponing bakaang nakaronung onkeonke'uaing tee Kumponing bakaang deemparako teie tee bakaang nakaronung-pina' nari' Kumponinge moo'uaing. Ee'noko baa tee naning tee naning koonto' onkeonke'uaing koonto' deemparako, teie tee tee-pina' koonto'pina' nari' moo' nkavuaing. ⁴² Ee'noko ninge masika' naurampimang, baa tee naning aing oki'nareka'koo narung ntonaru' avuaing ka'matonaru' tee ee'nung nkaang barevare-nung deemparako teie tee koonto' divu'uauka' tee bakaang moo'; nkavuaing.”

Jiisuu' Baa Masikung?

(11:1–16:20)

Tee Jooni Minkinara Jiisuu'koo Nia'kuu'na'
(Luk 7:18-23)

11 ¹ Teketa Jiisuu'ke teing bakaning nanai'keta kenaanka barevare-nupoong tautauvurikotaa' bakearako osinanka-koo Kaaleli'nameng-kooning-koo due'ke daankinamparama nau-antavuri'naang beu'.

²⁻³ Ee'noko Jooni Minkinara kiimata-nava'koo otoi teing kapoo'nanka Karistoo'ke nkovuko'ning taaravura teie kenaankara bakaning barevare-nupoong-koo botovuretu' tee Jiisuu'anko tee nia'urema aa'puree'naang, “Da' ee tee tavo'kuaing-koong, ai' mme' nii'nung nempampiainge?”

⁴ Ee'noko teie aa'puretu'nung tenaanka, “Bereta nauereai tee Jooni Minkinara kapoo' dee'ke ooveresining ee'noko taaraveresining;

⁵ Aa'noining: kaputu'nuka banteaama ookai, kau' de'doonuka nanai, oramuu'po'nupoong kiiroraariri ee'noko kipaunuka taareai, boo'nuka daa'ariri, ata'oinku tampara doorenang daankianko taaravai.

(Aisaia' 29:18-19; 35:5-6; 61:1)

⁶ Ee'noko biraankearavaing tee naning ning-koo date'pari baitoaravaing, ee'noko nkaang nko-nko akovee' mare'uauka'.”

Jiisuu'ke Tee Jooni Minkinara Minkuvuma Nauvuru'na'
(Luk 7:24-35)

⁷ Teketa Jooni Minkinara bakanaanka kara-nkara toroareko Jiisuu'ke kara-nau tutumpuru' nantoong karinga Jooni minkuvuma, ee'noko aa'puu!, “Dii'ke aremurii' naning doore taaraverira mee'bora' sirakamaa'koo ooverii'naang beriko' karika'duri? Naning tunsi-paaka onou avitoitoi eeari oto' oo-koo te' beriarupeu', ape'? ⁸ Napo' naning

nepu'arama kirokaiari otomaung oo-koo beria', ape' aing? Ai' teing nantoong baarong tampenge nopa'arimaing dauraronanka biikaning-koo pava-koo oovereripeu', mee'bora' sirakamaa'koo deea!. ⁹Teka arekee' masika' oro' oo-koo beriko' dii', ai' narung nakaronara? Ee', tee bakei nakaronara masikung Kumponing-etaing emu' ninge naurampimang dii'. Tee tee aa'nung ookara nakaronuka-koo dau basie tee. ¹⁰Ai' aung ee'nung miru'ui Daari Meekung-koo ee' minkuari otong Kumponinge bauring Karistoo' temu' nauvuu'noo'ka aa'puma,

‘Ee aung, ninge botoampaing nkaang kara-nka da'koo uro'ke tee
taung maamu-antarerauaing uroitaa!’ *(Malakai 3:1)*

¹¹Masika' naurampimang dii', Jooni tee ookara nantoong tee-koo uro'ke ponto'ariru'ning-koo tee deto basi pankaing, teka ninge ee' naurampimang, enang-eta deto baata teing ninge tare-koo aroo'ariaining, bane Kumponing bakaang muu'koo miring oki'nareka', teinge tee Jooni puru'ai otoroaing. ¹²Teketa Jooni Minkinarai daankinang tutumpuu'noo'keta bera doong e'munung-koo basi-noo'koo tee paninung muu' tee iri'oi daa'aramang, ee'noko teing te' muu'koo kuung poromaing teing iri'oroi tee-koo pinka'arimaing. ¹³Ai' tee tee uripo'keta nakaro-nupoong ee'noko Moosesi-nung botoi paninung muu' tavo'aravaina' tarampeearima~ minkuau' bera Jooni bakaang batei-koo basi. ¹⁴Dii'ke masika-antaveriaing deeko' tee Jooni tee ee'nung Eliasi miru'ari otong Kumponinge uro'ke poo'naang tampuu'nung teinge nakaro-nupoong minkuau'na!. ¹⁵Dii' punkang-po'nupoong deeko' enang taaraveriai!”

¹⁶Teketa Jiisuu'ke napo' aa'puu', “Dii' nantoong emu'navarang ninge aminge pa miru'dampipeu'? Dii' teing toire'pina' oro'nanka baaveroma ba'naniai turampeemaing bii'ka aa'peema, ¹⁷Kovi puunterorompiko konterorima neekarariarukoo!. Ai'nontu'mariko dii' birontariarukoo!' Tee' nari' oorarampimaung nee' tokomererimaing. ¹⁸Jooni Minkinara porai'nange taamang tovang uaini kerempuko konterorima aa'periko', ‘Tee ma'naang-po'nung.’ ¹⁹Ee'noko ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing mora taamanama tuaamarako napo' konterorima aa'merimaung, ‘Aung ooveriai taamang ee'noko uaini nai bauko, taakisi nkanuka ee'noko nii'ning orenge bii'maiko'ke! Teka Kumponinge avutevu'muresi botomuresina' sinampuko dii'ke bakaang matau tasi'periaing.”

Piaaru'nanka Bakei Teing Osi Pankeng Bere'ariaing. *(Luk 10:13-15)*

²⁰Teketa tenang Jiisuu'ke teing osi pankenanka taa'nii'antananka nkovuko ooau'ning daankiarama turampuru'nung bere'ariaruko oovurira. ²¹Aa'puru!, ‘Baka'e piaaru'nuka dii' Korasin-nupoong, tora'kiriaining. Piaaru'nuka dii' Besaida-nupoong, dii' tora'kiriaininge, ai' dii' teing kapoo'nanka iri'po'ning ta'nimpaarii'nanka dii'koo nkoaru'ning

ooverima bere'dariaruu'. Teinge Ju'deeaing Saidoni'nupoong ee'noko Taia'nupoonge ooaara dei namu'ke bere'aripeu' sipunge poo'arima mononopa' orarunsi-koong kurumpariepu' bere'ariru'nung-koo taa'ni'antavarima. ²²Teka aa'dampimang, te'mung Kumponinge nantoong simpe'urima kiimatavuriaina'mung dii'ke dau basinoo' tora'periaing Taia' naankai Saidoni' tora'pureainoo'keta. ²³Ee'noko dii' Kapaneume'nupoong deto paning-koo basirariaining-pina' daang noru'darimaing. Dii' doonko mosianung-koo sing-antaruriaining. Teing taa'ni'antananka dii'koo nkoantu'ning Sodom-namono-koo nkoantu'nung dei temono tee tee' nari' otopeu' e'mung-koo basinoo'koo. ²⁴Teka ningee'e' naurampimang te'mung simpe' nkona'mung kiimata bakei aa'na' tora'periaining dii', teing-koo temu'nupoong oreng-koo dau basinoo', biikaang osi Sodom Kumponinge paro'uu'ning-koo."

Manki'po'nupoonge Uaa Kompaavaina'
(Luk 10:21-22)

²⁵Tenang ee'nang Jiisuu'ke aa'puu', "Mma! ee, tampara tantamang da' Ovoring paning-koong ee'noko kansi'koonge, dake aa'nou'nung-koo: Dake tee doorenang tampara baku'eu'nung-koo teing-koo matau-po'nupoong ee'noko noru'po'nupoong tamarimaing-koo ee'noko sira'peu' teing-koo tootoia-pina' otoromaing-koo. ²⁶Teing nantoong piaaveri piarou'na' tee!. Ee!, Mma!"

²⁷Ee'noko nantoong karavurima aa'puru', "Ookutunung kapoo'nanka tee Mma'ke pare'muu'nung, ee'noko naning otoa' ning Tee Bauring noru'mui otoing, Mma'ke deeko' noru'mui otong. Ee'noko napo' naning otoa' Mma' noru'ui otoing, teka ningee'Bauringe deeko' noru'ansi o'nong. Ee'noko nantoong teing naing ningee'Bauringe miru'arampaining-koo oro'antavanko noru'aavaing tee.

²⁸"Ning-koo poriai dii' ookara iri' o'darima manki'dorimaing avutevu' matau siomperima pore'dorimaing, ee'noko ningee uaa-antarampiaing diikaang tanuaang. ²⁹Ning nkaang tare-koo kuung porira ning-koo barerariai, ai' ning tee banainge oto', ee'noko domang boonko noru'mari oto'ke. Ee'noko ning-koo tee diikaang tanuaang uaa-anta komperiaing. ³⁰Ninge tare-koo dii' aroo'dariri dei manki'doria' kuaa'doripeu' ning siomeritaa!"

Tee Niania' Doong Uaana'mung-koong
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 ¹Teketa due'ka nii'na'mung Doong Uaana'mung Jiisuu' uite'naue~ tankinuko bakaninge barevare-nupoonge tee siompaama peeravorora nii'ning bii'da'pau'nung uite'koong sinang-koo untu'noo', ee'noko naako'paama maa'au' tamung tankinaama, Ju'nupoong biikaang

aarumo-koo taura'pari otoina!. ²Teka teinge Boto Keperuu'navitue~ tee' ooaarira aa'pau' tee Jiisuu!, "Ooveko, dakaning barevare-nupoong mintoomparimaang boto toto'paitaa! Doong Uaana'mung-koong." ³Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puru!, "Dii'ke aming-koo tee' tuumpimerimaang? Tampa' noru'eri otong tee kapoo! Deevita'ke nkovuu'nung tenang tee peeravora, tee Deevita' ee'noko teing nari' otoroko'ning ninka. ⁴Kumponing bakanava-koo Deevita' koinura nkavura naiau' tee taamang meekung, nii'ninge nai-koo taura'parava!, teka piristi'nuka nainge deeko' nai-koo makosi. Ee'noko teie Deevita'ke teing nari' otoroko'ning avurio' boto toto'koo tuumpiaava!. ⁵Napo' ee ampankeena'doring Moosesi-nung botoi tampuio' teing piristi'nuka dootuu'nav a pankava-koo pareka nkaoamaung bane tee Doong Uaana'mung-koong boto otoi otoko, ee'noko tuumpi-koo otoroa' dootuu'nav a pankava bakaang mintoong dau basi deempari otoko. ⁶Teka ningee ee' naurampimang, naning dootuu'nav a pankava-koo dau basi aung anke otong. ⁷Aung anaare kara Kumponinge aa'puu'nung,

'Ninge tee aarumo piaa unaa-anta-po'nung piamei o'nong, tee boontunang deea!' (Osea 6:6)

Tenaare tasi'peri noru'ering deeko' dii'ke ning tee tuumpiropa napo' tuumpimeriarupeu!. ⁸Ai' tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee Ovoring Doong Uaana'mung-koo ee'noko taura' avorompeu' nantoonge kapoo' nko-koo."

Jiisuu'ke Doong Uaana'mung Taare-anta Nkovuu'na'
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹Ee'noko teketa tenkenura biikaang pava dootuu'nav a-koo tumparara Jiisuu'ke nau-antavuriko' narung naning teke otoko bireng duuai!. ¹⁰Ee'noko teinge Boto Keperuu'navitue turang-koong taung besi'aama nia'aama aa'pau' tee, "Arekee!", Doong Uaana'mung ee taare-anta nko-koo taura'pari otong?" ¹¹Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Dii'koo nii'nung sipisipi'navoro' oto'evuing ee'noko tevoro' dinkung-koo dua'arapeu' Doong Uaana'mung, ee'noko teie tevoro' te'mung kompura ee taaru'uarupeu? Tee aa' taaru'upei!. ¹²Ee'noko naning ee sipisipi'koo dau basi deea? Tee aa' naning tee sipisipi'koo dau basi. Tee'koo botoi taura'murimaung Doong Uaana'mung naning tampa' nko-nko." ¹³Teketa Jiisuu'ke aa'puu' tee naning, "Bireng tovoro'daravai." Ee'noko tovoro'arara koonto' bakei tamparu'kuu' nii'naang-pina' ba'maiko'naang-pina' nari!. ¹⁴Teka teing Boto Keperuu'navitu-koo-nupoong teketa siarira mumunsiariru' Jiisuu' dupisi'aavaina' minkuaama.

Jiisuu' Tee Botovotona' Kumponinge Miru'nii'

¹⁵Teinge tavaava'naang mumunsiariko noru'uitaa' Jiisuu' teketa tenkenuko nantoong karingai siompau' tee, ee'noko teie taare-antavuru'

teing ookara biikaning siipananka. ¹⁶Ee'noko teie orokovuru' teing tee Kumponing baurung sira'paavaroo'naang. ¹⁷Tee' nkoarara tee dupe-antavuu' tee kara Kumponinge tero tee nakaronung Aisaia' karantavuma~ minkuvuu'nung aa'puu'noo'ka,

¹⁸"Aung tee nkaang muu' tanatanara ninge miru'antu'nung. Tee ee'nung ninge piaavamaung, ee'noko ning dotumaramaung tee-koo. Ninge tee nkaang Tanuaang tee-koo sipampaing ee'noko teie teing Ju'deeaing koonto'na' aarumo nau-antavuriaing.

¹⁹Tee tee nantoong ninka tatari'eeauka', napo' bokuauka'. Naninge taung pankenanka-koo bokuko bakaang aurong taaravuauka'.

²⁰Nantoong aruaru'nuka doonko mme'uriauка'. Noru' oki'nung sirivaa'uauka', bera tee koonto'nung aarumo iri'antavui dau basi-antavuainoo'ke basi.

²¹Ee'noko tee-koo bakaang miring-koo ookara nantoonge noru' sipaavai."

(Aisaia' 42:1-4)

Jiisuu' Oraka' Minkuau'na' Tee Kopeu Ba'maiko' Daang Tampaama (Mak 3:20-30; Luk 6:43-45; 11:14-23; 12:10)

²²Teketa tee-anko naning ma'naang-po'nung kaputu' karoaung tavo'au'. Ee'noko Jiisuu'ke taare-antavuo' karou', duta bantou!. ²³Ee'noko ookara nantoonge ta'ninaara aa'pau', "Aung pa tee Deevita' baurung, Kumponinge Pako'pari'nii!." ²⁴Teka tenang teinge Boto Keperuu'navitue tee' taaravaara aa'pau', "Tee aa' Kopeu bakaang purinto'ke ma'nari bata'urimaung, tee ma'nari biikaang pankaing."

²⁵Ee'noko Jiisuu'ke biikaang onou tasi'pura aa'puru' teing, "Ookara muu'nanka bii'ka siivenke'arimaing kare-nupoonge pini daako'aarimaung. Ee'noko napo' tee puata' nii'noo' osi siivenke'eemaing teie dua'arimainge.

²⁶Ee'noko napo' teie Sietani'ke bakanamuiaang bata'urira tee tee baka siivenke'arapeu' ee'noko tee'koo arekee' bakaang muu' donkonui nari' otopeu'? ²⁷Ee'noko ooveriko dii' siontaarimaing-koo nii'ning ma'nari bata'aarimaing otorong. Ee'noko ninge Kopeu ninka ma'nari bata'aramaung tamperima deeko' teing siontaarimainge baa ninka bata'aarimaung tamperikoo'? Arekee', teing napo' ning-pina' nari' Kopeu bakaang purinto'ke bata'aarimaing tamperererimaang ee? Tee' taararaarira teinge tuutunantaariaing dii', ai' teing tee'ke ni'ninka nari' nkomarimaing. ²⁸Teka Kumponing bakaang Tanuaang Meekunge ma'nari bata'aramaung deeko' tee muu' Kumponing bakaang tee dii'anko taa'nii'poi poing.

²⁹"Ai' naninge naning purinto' bakanava-koo arekee' koinura ookara kapoo' bakaning nkavupeu' tee naning purinto' tutung dai'ua'? Dai'ura deeko' pari'upeu' bakanava-kooning kapoo'nanka.^h ³⁰Ee'noko dii'ke

^h 12:29 Jiisuu' tee'ke, Sietani' puru'uitaa' pari'umaung teing pinka'urimaing.

tasi'meriarura dii' teing ning-koo kare-nupoong, ee'noko dii' ni'ninka nari' nantoonng oosiarampiarura dii' purarenka' nkonuka Kumponing bakaang muu'keta. ³¹Tee'koo ee' naurampimang, tee aung diikaang oraka'nko tonta'aravauka'nung, ai' ookara oraka' nkonanka ee'noko oraka' minkunanka nantoonng biikaning teing tonta'aravaining, teka naning Tanuaang Meekung Kopeu dovang tampuma oraka' minkuvumaung tonta'anta kompuauka'nung. ³²Ee'noko baa tee naning tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing oraka' minkumuaing tee Kumponinge tonta'anta-koo makosi. Teka tee naning Tanuaang Meekung mintoomparako oraka' minkuvuaing tee tee tonta'anta-koo makosi deea', enang anke aung batei-koo napo' dama'ke dama'nung batei-koo. ³³Sinang tampara tamperiaing deeko' tevari koi'navari tee' nari' tampavari tamperiaing. Sinang orara deemparako deeko' tee koi' tevari oravari tang-koo makosi, ai' ookara koi'nanka tee sinang-koo tasi'parampimaung. Enang arekee'koo kapoo' tampeng nkoanko Kopeu-etaing tamperimaunge? ³⁴Dii' borukoporonuka doparopa-po'ning, dii' teing oreng masikeng sira'darimaing kapoo' koonto'na' minku paa'erima! Ai' kapoo' tee domang-koo otoing piamparako karange minkuerimaung. ³⁵Teie naning tamparai tee teieta tampara domang-koong kore'nang-eta tampara tavo'antavumaung ee'noko teie naning orarai tee teieta orarananka domang-koong kore'nang-eta orara tavo'antavumaung. Ee'noko naning orarai orananka kapoo'nanka tavo'antavukoo' bakaang domang-koo oreng kore'nang oto'evumaing-eta. ³⁶Teka ninge ee' naurampimang, te'mung simpe' nkona'mung tee ookara karananka anutua minkuerimaing sira'deruriko maku'eriaing. ³⁷Teie ee'nunge diikaang karanankai simpe'duriaining dii' koonto'nuka nii'noo' koonto'nuka deeaing tanturiaing deeko!"

Taa'ni'anta Oo-koo Nii'ninge Piavorou'na'
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸Teketa tenang teinge Boto Keperuu'navitue ee'noko napo' teing boto nau-antanukai aa'pau' tee, "Nau-anta, nii' taa'ni'anta dake nkoveko oo-koo piamorimang." ³⁹Jiisuu'ke maku'uma aa'puru!, "Dii' enanavarang bakei oreng, nampeesi orarinuka-pina' diikaang Ovoring siperima, tosirarima aa'merimaing, 'Taa'ni'anta paning-etaing iro' naumeriko deeko' taararampiang.' Bakei Kumponinge dii' taa'ni'anta nau-koo kasivuarura narung masikung arurii'naang, aa'noaing: Teie ning taa'ni'anta deeng-antamuiaing temu' tee nakaronara Joona' taa'ni'anta deeng-antavuu'na!. ⁴⁰Ee', tee' nari' nkoaravaing tee tavi' pankaing-koo ke'de-koo kuunge Joona' beenang doong ee'noko muung beenang otokotaa' taa'ni'antavari daa'aru'na' napo' tee' nari' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing beenang doong ee'noko napo' muung beenang kansi'koo kuunge o'nokotaa' daa'maravaing taa'ni'antamari.

⁴¹ Te'mung simpe' nkona'mung teing Nineva-nupoong teinge daa'ariaininge dii' ninka enanavarang ninka nari' ee'noko napo' dii' kiimata-koo makosinuka tantaariaining Joona' daankiarako temu' bere'ariru'ning deemparima, ee'noko ee aing, naning aa'na' pankaing Joona' puru'ui otoing aung anke daankiarako dii' bere'dariaung. ⁴² Napo' te'mung simpe' nkona'mung teni ovorinaangⁱ amentei'keta depeto pou'nanie nari' dii' emu'navarang ninka daa'arara dii' kiimata-koo makosinuka tanturiaing, teni kans'i'koo basi-aapeita pou'nani deemparama Solomoni' bakaang norukasi'koo barorompara'a'naang, ee'noko ee aing Solomoni'koo dau basi aung anke otoko oomeri barorontaria' otong."

Ma'nari Bata'nii'nanka Toroaripeu'na'
(Luk 11:24-26)

⁴³ Ee'noko Jiisuu'ke kato nau-antavurima aa'puru!, “Tenang ma'naang orara tamung bata'nisi naning-eta tenkenura avitoitoi nanupeu'nung ntong otoa'nairue uaavoainoo' besi'uma. ⁴⁴ Ee'noko tokoo oovuarura aa'pupeu!, ‘Ning toromaravaing napo' nkanava ning mou'nava-koo.’ Ee'noko tenang toroarara kiiroora'ari neriaro' oovupeu' Tanuaang Meekung borivuaruko bakaang domang-koo. ⁴⁵ Teketa bera teie ~kenaanka-taa ma'nari napo' bokuvurira toroaripeu' baru' aa'na' oreng tee puru'ai. Ee'noko teing tumparira tee-koor otoropeu!, ee'noko asi'nung otooto' tee naning bakaang bakei aa'na' oraru'kupeu' tutung otoko'hoo'keta. Tee' ee'na' nari' nkoaravaing teing-koo aing-koo nantoong-koo emu'navarang-koo oreng-koo.”

Jiisuu' Baumaraang Makosinuka Baata?
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Tenang Jiisuu'ke nantoong karinga karavuriko teni bauko ee'noko baara'mainkaang te' porora dama'due donkonai Jiisuu' kara-koo piavoroko!. ⁴⁷ Teketa naninge narunge Jiisuu' nauvuma aa'puu!, “Daara'mainkaang ee'noko dauko dama'due donkonai otorong, da' kara-koo piavoromang.” ⁴⁸ Jiisuu'ke tee naning karavuko'nung maku'uma aa'puu!, “Baa teni nko!, ee'noko baata teing ntara'mainkaang?” ⁴⁹ Teketa teing bakaning barevare-nupoong toompurima aa'puu!, “Aing teing ninge nko' makosinuka ee'noko napo' aing teing ntara'mainkaang. ⁵⁰ Ai' baata teing Mma' paning-koong bakaang pia siompaamaing teing teing ee'ning ning aa'ning makosinuka: ntara'mainkaang, mmarikaampi ee'noko nko'dovo.”

Tee Mirumiru' Sinang Tankavumaung-koong
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 ¹ Te'mung ee'na'mung Jiisuu' teketa pava-ita siarara nuaru'koo miiring bera ba'nanuu!. ² Teketa teka nantoong karingai aa'na'

ⁱ 12:42 1 Dauraronanka 10:1-10

kuronkurompaio' bakaasi-nareng-koo aa'earara te' kuung ba'nanuu' ee'noko nantoong piisi'koo donkonai otorou'. ³Teketa teie kapoo'nanka mmau' nauvuru' mirumiru'po'ning. Minkuvuma aa'puu', "Naning mintoong-koo sinang tanka-koo nanura tankavuko aa'nou': ⁴Nii'ning sinang taung-koo dau dua'ariru', ee'noko teka barennankai porora tunturavau!. ⁵Ee'noko nii'ning sinang kansi' aaveta'koo dau dua'ariru' kapang-koo dau otomaung-koo, ee'noko da'deng narung dupuu', te' kansi' baru' aaveta'noo' deemparako. ⁶Ee'noko batei doonkenang bakaang-koo tee keenkeeng mara'ou' teke, baru' biira doonko nanuaung deemparara kansi' baru' makotua'noo'ke. ⁷Ee'noko nii'ning sinang napo' too'murintaa' otoroinoo' meu' dua'ariru' ee'noko nari' dupurira too'murintaa'ke iinkenevuu' tee keenkeeng. ⁸Teka nii'ning kansi' pankauanoo' dau dua'arira maneeearira aa'nou': nii'ning-koo narung daaku' bi'uu', napo' nii'ning-koo pa'noko'keta narung kivora bi'uu', napo' nii'ning-koo beenaumo kivora bi'uu!. ⁹Punkang otorininge tee enang taaraveriaing!"

Kuunoo' Mirumiru'koo
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰Teketa bakaning barevare-nupoonge porora Jiisuu' nia'aama aa'pau', "Dake aming-koo nantoong kara mirumiru'po'nunge karema nauerimaung?" ¹¹Teie maku'uma aa'puu', "Kumponinge dii' bakaang kara pinka'erimaing taura'duru'nung makensi'nung-koo miru'noo' noru'erii'naang tee-koo bakaang muu'koo nkoaramana', teka aing nantoong tee' deea!. ¹²Ai' baa tee naning bakaang domang-koo kara Kumponing bakaang kompui otomaung tee ee'nung baru' aa'na' noru' nkavuaing bono' divu'ui, teka tee naning bakaang domange kompuaung tee oki'noo' naro' daunoo' noru'kui otoing tee tee pari'numpo!. ¹³Tee'koo aing nantoong mirumiru' narunge kara nauaramaung, ai' aing teing Kumponinge kapoo' nauvuriko tee-koo daunoo' naro' noru'kaamaing, bane aa'na' ookaama nii'noo' taarakakaama. ¹⁴Teing-koo masika'pari otong tee teie Aisaia'ke tero tarampeearama minkuvuu'nung Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

'Dii'ke taaraverimaatoing, teka tasi'peria' otoaing. Napo' tee' ooveri otoma papaaaraverimatoai.

¹⁵"Ai' teing aing nantoong biikaang domang poruruorou'ning~, biikaang punkange taara-koo baru' makotuaunge ee'noko biikaang duta mutuuariru!. Tee' bii'ka maroita nkoariru' aa'no'neeng-koo, dutai tasi'paama, punkange taaravaama, domange onouaara ning-koo toroariko ninge unaa-antavarami'neeng-koo.' (Aisaia' 6:9-10)

¹⁶"Teka dii' diikaang duta biraankenii' teinge ookirimaung-koo, ee'noko diikaang punkang biraankenii'ke teinge taarakirimaung-koo.

¹⁷Ai' ninge masika' naurampimang, karingai-nakaro-nupoong ee'noko

nantoong koonto'nukai-tee kapoo' ninge nkoanko dii'ke ooverimaung oo-koo piavoroko', teka ooaavaruko'. Napo' tee kapoo' ninge daankianko dii'ke taaraverimaung taara-koo piavoroko', teka taaravaavaruko' tee."

Miru'noo' Tee-koo Minkunaa Sinang Tankavumaung-koo
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 "Enang tee dii'ke taaraverii'naang tee miru'noo' tee-koo mirumiru'koo sinang tankavumaung-koong. 19 Tee sinang taung-koo dua'ariru'ning ee' miru'ari otong: Nii'ninge nantoonge tee minkunaa muu' paninung-koong daunoo' naro' taaravaama miru'noo' nkavaavaruko teie naning orarai, Sietani'ke tee kara te'nempumaung biikaang onou'eta. 20 Napo' tee sinang kansi' aaveta'koo dau dua'ariru'ning ee' miru'noo': Nii'ning nantoong teing kara taaravaama doturotu ninka kompaamaung. 21 Teka tee kara biikaang domang-koo tampa' ari'avuaruma pankaroong otoarukoo'. Ee'noko aa'nokoo': nii'ninge Kumponing-nung kara piavoroainge turampaarima manki'antavaaarko namu'ke biikaang baito orariarakoo!. 22 Ee'noko napo' tee sinang too'murintaa'koo meu' dual'ariru'ning ee' miru'noo': Nii'ning nantoong kara taaravaamaung teka aung kansi'koong manki'nanka-koo ee'noko kavo nka-koo daang noru'arima boomi'antavaako tee kara teke sinampuarukoo!. 23 Napo' tee sinang kansi' pankauang-koo dua'ariru'ning ee' miru'noo': Nii'ning nantoonge tee kara taaravaama tee-koong miru' nkavaamaung. Teketa biikaang domang-koo dupuriko sinananka mmau' bi'antavaakoo!, nii'ning daaku'na!, nii'ning pa'noko'keta narung kivorana' ee'noko nii'ning beenaumo kivorana' teing-eta tankanii'nanka-ita."

Tee Mirumiru' Tonto-koong

24 Napo' Jisuu'ke nii'nung minkunaa mirumiru'po'nung nauvuru', aa'puru', "Tee muu' paninung tee-pina' naninge sinang tampara bakanau-koon tankavuu'nung-pina' oro!. 25 Teka tenang ookara aasiaako teie bakaang karenunge pora tee sinang oramurii' dau-eta tankavuu' sinang tampenanka-koo meu!. Tee' nkovura tenkenuu!. 26 Ee'noko tenang tee uite' dupura puaravuko tee oramurii' tonto tee'ke sira'pari oro'paru!. 27 Ee'noko teinge bakaninge botovotona'a'nukai porora aa'pau' tee, 'Aung ee, tee orara tonto areketa pou'nung dakanau-koo te' dake tampamurii' sinang tankaveru'noo?'? 28 Ee'noko teie maku'urima aa'puru', 'Tee aa! teie naninge ning-koo karenunge tee' nkovuu'nung.' Ee'noko teinge aa'pau', 'Teka ee nii'ke bita'koo pia-antavemaang?' 29 Teie aa'puu', 'A, tee aa' otoaing. Tee tonto bita'erima tee uite' naro'ka bita'eri'neenga. 30 Siperio' nari' dupureaing bera kavu'koong batei makotuai, ee'noko tenang ninge teing kavu' nkonuka nauarama aa'pampai, "Tutung teenanka tonto orarananka bita'erima dai'ereriai tai-anta-koong, teketa tee uite'nanka kaverira nkanoo' pava-koo oosierereriai.' "

Tee Mirumiru' Masitara'naanka-koong Iisi
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹Napo' teie nii'nung mirumiru' nauvuru', aa'puu!, "Tee muu' paninung tee teu-pina' masitara'koong sinanu oki'nu naninge nkavura bakanau-koo keempuu'nung. ³²Bane temurii' mukusiri' ookara-it, nka tee tenang dupura panka'parama taamang mintoong-kooning divu'ura koi' pankavari deemparamaung, ee'noko barennanka poroma biikaang bitonanka kaniaamaunge kaumpe'nanka-koo."

³³Napo' tee' nari' nii'nung mirumiru' nau-antavuru', aa'puu!, "Tee muu' paninung tee teu-pina' parauanu naako'nii'nu iisi-po'nu-pina' naninge manikumai nkavura paraua diisi beerentu'koo maanto'ura naro'ka bere'uko bera teue ookara pangapangavopeu!"

³⁴Aing ookara kapoo'nanka Jiisuu'ke nantoong karinga-koo minkuvuu'ning teing mirumiru'po'ning, ee'noko kapoo' nii'nung mirumiru' otoaruko nau-antavuru'nung otoa!. ³⁵Tee'koo tee kara narunge nakaronunge minkuvuu'nung masika'paru' Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

"Ninge nkaang karang daate'maravaing mirumiru'nanka-koo.

Ee'noko napo' ninge sira'antavampaing teing kapoo' makensi'ning otomaing kansi' pupu'aru'noo'keta." *(Kena 78:2)*

Tee Mirumiru' Tonto-koong Jiisuu'ke Siraka'antavuu'noo'

³⁶Teketa teing nantoong karinga sipurira Jiisuu' pava-koo koinuu!. Ee'noko teka bakaning barebare-nupoonge porora aa'pau!, "Tee kara mirumiru'po'nung tonto-po'nau-koong nii'koo siraka'antaveai." ³⁷Ee'noko maku'urima aa'puru' teie, "Tee naning sinang tampara tankavumaung tee ning ee'nung, Tee Naning-naumpo' Paning-etaing. ³⁸Ee'noko tee mintoong tee aung kansi' ookutunung, ee'noko tee sinang tampara tee teing nantoong paninung muu'koo-nupoong makosi. Ee'noko tee tonto tee teing nantoong tee naning orara bakaning. ³⁹Ee'noko tee karenung teing tankavuru'nung tee Sietani!. Ee'noko tee sinang kavu' tee batei asirang makosi, ee'noko teing sinang kavu'nupoong teing ee'ning koosinunanka. ⁴⁰Tee' tontonanka bita'aama nta'koo betu'aarimana' tee tee' nantoong oreng nkoariaing asirana'mung. ⁴¹Ee'noko ninge Naning-naumpo' Paning-etainge nkaning koosinunanka botoaranko teinge tee nkaang muu' tontoaama bita'aariaing, ookara kapoo'nanka orara aarumo tavo'antavumaing ee'noko ookara nantoong orara aarumo nkoamaing. ⁴²Ee'noko teinge teing teing urung-koo dua'aariaining, te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi. ⁴³Teketa tenang teing koonto'nuka dua'pina' arakavarai teke tee-koo muu' Biuma bakaang-koo. Punkang otorininge tee enang taaraveriaing!"

Tee Mirumiru' Muuninava~koong Ee'noko Tee Duku'

⁴⁴“Napo' tee muu' paning-koong tee tee-pina' muuninava kansi'koo baku'nii!. Tenang naninge daa'ura napo' tampa' baku'uu' ee'noko bera doturotu ninka ookara kapoo'nanka tee oto'evuko'ning baavevuu' ee'noko mooni' nkavura teing-koo tee tenau kansi' moo'uu!. ⁴⁵Napo' tee muu' paninung tee tee-pina' oro' naning baave-nko duku' tampara moo'koo besi'uko'nung. ⁴⁶Teketa nau moo' pankaing-koonu oovura toroarara ookara kapoo'nanka bakaning baavevura mooni' nkavura teu moo'uu!”

Tee Sionung-koong Mirumiru'

⁴⁷“Napo' tee muu' paninung tee tee-pina' sionung-pina' oro'ke. Nuaru'koo dua'aara tavi' amutemuri'i barampaaru!. ⁴⁸Bera tenang aa'na' maanto'ui' teinge tavi' baranukai deto piisi'koo barampau'. Teketa ba'naniaara tampenanka tavi' bire'arima peku'koo kuung sipaaru', teka oreng dua'aaru!. ⁴⁹Tee' ee'na' nari' nkoaravaing te'mung doong asi'na'mung. Teinge koosinunankai porora simpe'aariaing teing orananka teing-eta tampeng-eta. ⁵⁰Ee'noko nta'koo kuung urung-koo dua'aariai te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi.” ⁵¹Teketa Jiisuu'ke nia'urima aa'puru!, “Aing ee kapoo'nanka dii'ke tasi'pering?” Teinge maku'aama aa'pau!, “Ee!”. ⁵²Napo' teie aa'puru' teing, “Ookara teing-koo boto nau-antanuka ning-koo barearimaing muu' paning-aapening-koo teing teing biraanke-nupoong, ai' teinge urikupoong nakaro-nupoong biikaang kara tasi'pai otorong ee'noko ning-koo dupearamana' tasi'pai otong tampa' nantoong nau-antavaarii'naang naro'ka.”

Nasareti'nupoonge Jiisuu' Dama'duaau'na'

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³Tenang Jiisuu'ke aing mirumiru'nanka minku bakevura teketa diiri'aru!. ⁵⁴Bera bakanoo' osi masipo' pora nantoong nau-anta tutumpuru' biikanava dootuu'nava-koo. Ee'noko teing ta'ninaara aa'pau!, “Aunge tee aung noru! are'ka nkavuu'nung, ee'noko teing aing ta'nimpaarii'nanka iri'po'ning? ⁵⁵Aung ee ee'nung tee anke pava kani baurung ee deea! Bauko miring Meeri' ee'noko baara'mainkaang ainge ee deea! aa'ning, Jeemisi, Josepa!, Saimoni' ee'noko Judasi? ⁵⁶Ba'marikaampi anke ee otoroa' nii' ninka? Are'ka nkavuu'nunge aunge aing kapoo'nanka?” ⁵⁷Ee'noko teing tee-koo domang oraka' otoroko Jiisuu'ke aa'puru!, “Mmau' nantoonge nii' nakaro-nupoong pankaing-antamaarimaung. Niikanoo'nupoonge deeko' pankaing-antamaariaung, nii'marange.” ⁵⁸Ee'noko teie mmau' taa'ni'antananka teke nkovuaruu' biikaang masika'anta otoaruio!.

Eerot'i'ke Jiisuu' Tee Jooni Minkinara-pina' Daang noru'uu'na'
(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 ¹Tenang ee'nang tee teie Eeroti'ke, Kaaleli'nameng tarevuko'nunge Jiisuu'koong doorenang taaravura aa'puru' bakaning bautarananka, ²"Tee tee ee'nung Jooni Minkinara; boo'keta napo' daa'aring. Tee'koo iri' ninka mintoomparamaang." ³Tee tee ee'nunge Eeroti'ke botoario' Jooni moo'ura, dai'uu', ee'noko kiimatanava-koo sipau' Erodiasi dotu-anta-koo; ⁴Ai' Eeroti'ke teni ninka Erodiasi, baara'ma'nung Pilipil' ba'aang ninka otoresio' Joonie tero aa'puu', "Tee' botoi potevui otoina' nkoraring teni nampera." ⁵Eeroti'ke Jooni tee dupisi'koo piavou', teka nantoong-koo avorou' teinge tee nakaronung noru'ai otoromanoo'koo. ⁶Teketa nii'nai'mung tee, tee Eeroti' bakaang doong ponto'aru'na'mung-koo teni ee'nani Erodiasi baurang damisimainku-ankoi neekavarara Eeroti' aa'na' karaa'antavuu!. ⁷Bera teie marakavarama teni kapoo' piavora eentavarako avuu'naang tampuu'. ⁸Teketa baukoi botovuko tenie aa'puu', "Jooni tee Minkinara-koong bore' a' daara-koo si'memura ameaing." ⁹Teketa teie dauraronge~ tee' taaravura domang oraka' dee'ou', teka tee bakaang maraka-anta nkovuu'nung deemparako ee'noko napo' teing damisimainku otoroko, tee botoaru' teni avu'koo tee' eentavaru'na!. ¹⁰Ee'noko botoario' bakaning-koo narung bera pava kiimatanava'koo kuunga kuru tako'pevuu!. ¹¹Ee'noko Jooni bakaang bore' daara-koo nkavui pora teni nerai'na' avuu!. Ee'noko tenie bauko-anko tavo'uu!. ¹²Ee'noko Jooni bakaning barevare-nupoonge porora bakaang mono nkavaara dako'au!. Teketa Jiisuu'anko berora nauau' tee.

Jiisuu'ke Nantoong Pa'noko' Kokorei' Divu' Bau'uru'na'
(Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

¹³Tenang Jiisuu'ke taaravura tee kapoo' Jooni Minkinara-koo nkoaru'nung, teketa tenkenuu'nung ee'noko bakaasi-koo bakaning ninka aa'earira bii'ka oto'noo' berou!. Tee' taaravaara nantoong karingai siompai kau'ke berou' osinanka-ita. ¹⁴Tenang Jiisuu' bakaning ninka te' duumearira~ teka nantonanaka mmau' karinga oovurira bakaang domang aa'na' piaavou' teing-koo, ee'noko siipa-nupoong po'antavaaru'ning taare-antavuru!. ¹⁵Teketa muung-aapevuma nanuu'nang teinge bakaning barevare-nupoonge tee-anko porora aa'pau' tee, "Nii' mee'bora' sirakamaa'koo o'noring ee'noko batei nanuinge. Aing nantoong karika' botoveriko osinanka-koo berora taamang moo'ssiaavai." ¹⁶Jiisuu'ke mak'u'rima aa'puru', "Aing aa' tokoi bata'koo tampa' deea' nii' apuka'maria!. Dii'ke kapoo' averereriko naiaavaing." ¹⁷Ee'noko teinge mak'u'aama aa'pau!, "Nii' anke berete' pa'noko' naing otong ee'noko tavi' keura oto'memurimaang." ¹⁸Jiisuu'ke aa'puru', "A' ning-anko po'antaveriaing teing." ¹⁹Ee'noko teie nantoong karinga karaasi'koo doonko ba'namparii'naang

botovuru!. Ee'noko Jiisuu'ke teing pa'noko' berete' ee'noko tavi'ning keura nkavura tee paning-aape ankamparara biraankevura pisi'uu' teing berete'ning. Teketa teing bakaning barevare-nupoong avuriko teinge teing karinga avaaru!.²⁰ Ee'noko ookara taamanaara poovorou!. Ee'noko teinge bakaning barevare-nupoonge kakita'hanka oosiaara kivora-it akeveku'ka peku' maanto'antavau' siparu'ninge.²¹ Nantoong donkaang teke taamanau'ning-koong deerunoo' pa'noko' kokorei!, maniku' ee'noko toire' nari' deeruaria!.

Jiisuu' Ntong-koo Daue Nanuu'na'

(Mak 6:45-56; Jon 6:16-21)

²² Teketa tenang namu'ke Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong bakaasi-nareng-koo aa'e-antavurira nuaru'koo nii'navete-koo be'koo botovuru' tee-koo uro'ke, teing beroko nantoong karinga tenkeng-koo botovurii'naang. ²³ Teketa Jiisuu'ke teing karinga botovurira tee mii-koo deto baka beu' teke kunsiaraa'naang, bera muumpuu' teke baka otoko. ²⁴ Ee'noko tereng bakaasi-nareng tee kansi'keta isipo' basiaru', teka pionge kosi'uko boo'ai aa'na' neekavuko!. ²⁵ Bera tane' dere'uaruko Jiisuu' teing-aape pou' nuaru'koo daue nanuma. ²⁶ Teketa teinge barevare-nupoonge ooaara ntong-koo daue nanuko, aa'na' avoreamaa bokiaama aa'paako!, "Aunkapeto ma'naang!" ²⁷ Teka Jiisuu'ke namu'ke karavuru' teing, aa'purima, "Domang kuaa'doriai aroreria!, tee ning ee' nanamang."

²⁸ Teketa Piitai aa'puu!, "Ovoring, da' masikung deeko' bokumeko ning ntong-koo daue nanama da'anko meai." ²⁹ Jiisuu'ke aa'puu!, "Poaing." Teketa tenang Piita doonko siaru' bakaasi-eta, ee'noko ntong-koo daue nanuu' Jiisuu'anko bema. ³⁰ Teka tenang teie doving oovura tee avorou!, ee'noko minki tutumparu!, ee'noko minki tutumparama bokuma aa'puu!, "Ovoring, moo'meai!" ³¹ Teketa namu'ke Jiisuu'ke tanka' toonura moo'ura aa'puu' tee, "Da' bakei dakaang masika'anta oki'nung. Aming-koo keekoo'daramaunge?" ³² Ee'noko tenang bakaasi-koo deto aa'eariesio' tee doving bakearu!. ³³ Ee'noko tenang teinge bakaasi-koo otorou'ninge tee-anko kinkinaara daangampaama aa'pau!, "Da' tee Kumponing baurung masikung!"

³⁴ Teketa kato pako'arira Kenasereti'nameng-koo tavo'ariru!. ³⁵ Ee'noko tenang nantoonge Jiisuu' teka tasi'paara doorenang ootukunairue tevaro-koo nanu'antavau!. Teketa nantoonge ookara biikaning siipa-po'nupoong Jiisuu'anko tavo'aaru!. ³⁶ Ee'noko eentavariko' tamung bakaang mononopa'koo kainu' kompaama taarevoroo'naang. Ee'noko teing ookara tee kompau'ning tee taarevorou!.

Kumponing Bakaang Botoi Niikakatauro Biikaang Boto Divu'ui Otoina'
(Mak 7:1-13)

15 ¹Tenang tee nii'ning Boto Keperuu'navitu ee'noko boto naunuka Jerusalema'keta Jiisuu'anko porou!. ²Ee'noko Jiisuu' nia'aama

aa'pau', "Dakaning barevare-nupoonge aming-koo niikakatauroi bamaaru'na' boto siompaavaung, aa'nomaung, biikaang bireng duu'paria' taamanaakoo' domang orari-antavarima Kumponing-koo dutakanoo'ke?"

³ Teketa Jiisuu'ke maku'uma aa'puru!, "Nka dii'ke tee Kumponing bakaang boto aming-koo toto'perikoo' tee diikaang minkunaa sintokosintoi-koong toomo siomperima? ⁴Aa'noma, Kumponinge ee' botoaru!',

'Daumararing deto noru'eresi pakuereaing,' (Boto 5:16)
ee'noko,

'Naning baumararing oraka' minkuvureaing tee bakei dupisi'numpo!' (Toro 21:17)

⁵ Teka dii'ke aa'perimaung, 'Naninge baumararing kapoo'koo apuka'pareko, beuringe tering paku-koo kupi'ora deeko' aa'pupeu!', "A, nkaning kapoo' arompepeu'ning teing temu' Kumponing bareantu'ning." Ee'noko tee'pureta orokoari otoaing teing kapoo' baumararing avu'koo.' ⁶Tee' nkorarima dii'ke tee Kumponing bakaang boto daang-antaverimaung tee diikaang sintokosintoi-koong minkunaa daang toomo pina' oro'para'a'naang. ⁷Dii' ampirinunuka! Masika' teie nakaronunge Aisaia'ke tarampeearama~ dii' ee'ning minkururima Kumponing bakaang kara ee' minkuvuu!',

⁸ 'Teinge ainge nantoonge biikaang be'duu'ke narunge pankaing-antamaamaung, teka biikaang domang ning-koo isipo' otoroi.

⁹ Tamung ning dootuu'maamaing, ai' teing boto nkaang miring-koo nau-antavaarimaing teing tamung nantoong-etanang.' "

(Aisaia' 29:13)

Kapoo' Naning Domang Orari-antavumaung (Mak 7:14-23)

¹⁰ Teketa Jiisuu'ke nantoong karinga tee-anko bokuvurira aa'puru' teing, "Aing kapoo' dii'ke taaraverira tampa' norunoru'eriaing. ¹¹Tee kapoo' naning-koo karang-koo tumparamaunge naning bakaang domang orari-antavuaung Kumponing bakaang duta-koo, teka teie kapoo'ke naning-eta karange doompeto pomaunge naning domang orari-antavumaung."

¹² Teketa napo' bakaning barevare-nupoong tee-anko porora nia'aama aa'pau', "Dake ee noru'ei otong teinge Boto Keperuu'navitue da' oraka' noru'daing tee' minkuveio'?" ¹³Jiisuu'ke maku'uma aa'puru!, "Ookara keenkeenanka Mma'ke paning-koonge keempuriaruu'ning teing bita'kooning ari'a ninka nari!. ¹⁴Teing teing bii'ka kaputu'ariri nii'ning duta kaputu'nuka taung nau-anta nkooamaing. Dii'ke teing siperereriaing, ai' naning kaputu'ke narung napo' kaputu' siong-antavuma tenaanka tee ookaanka dinkung-koo dua'areaing."

¹⁵ Teketa Piitai aa'puu!, “Tee mirumiru' nii'koo siraka'antaveai.”
¹⁶ Jiisuu'ke aa'puu!, “Dii' ee teing-pina' nari' mme' noru' siraka'daria'?

¹⁷ Arekee' tasi'peria' tee kapoo' naning-koo karange doonko tumparama pakosii'koo bemaung, ee'noko teketa mono-ita napo' siarakoo' domang orarivua'? ¹⁸ Teka tee kapoo'nanka karange doompeto pomananka teing teing domang-eta pomaing, ee'noko teinge ee'ninge naning orari-antavumaung. ¹⁹ Ai' ee'noo'keta domang-eta kapoo' orara noru'nanka pomaunge aing aa'ning: naning dupisi'koong noru', nampeesi orari-koong noru', kaukauro-koong noru', ee'noko bakiaa'nko, daang-koong kara minku tuutunantomai ee'noko poore'. ²⁰ Aing ee'ninge kapoo'nankai naning orari-antavumaung, teka bireng duu'parava' taamang naie naning orari-antavuaung.”

**Nani Akovitu-koonanie Tee Jiisuu' Ookara-koo
Pankaing Masika'antavuu'na'
(Mak 7:24-30)**

²¹ Ee'noko Ju' biikanameng-eta uaa-koo tenkenurai'nange Jiisuu' bakaning ninka osi Taia' ee'noko Saidoni'nameng-koo berou!. ²² Teka temeng-koo naning Keenang-naving-koonani Jiisuu'anko pora bokuma aa'puu!, “Ovoring, Deevita' bakanaving-koong, piaameai ning! Nnorang teni ma'naang aa'na' masika' kurumaa'aramanani!” ²³ Teka Jiisuu'ke nanaarenoo' karoma maku'ua!. Tee' birompari otoko bakaninge barevare-nupoonge Jiisuu'anko beroma botaamaaa aa'pau' tee, “Ani bata'eai. Nii' siomurima birompari otomang.” ²⁴ Teka Jiisuu'ke aa'puu' teni, “Ning tee Isireeli-nupoong-eta sipisipi'pina' pooariru'ning naing-koo botomuu'nung.” ²⁵ Teketa teni pora Jiisuu'koo uro'kanoo' kinkinura eentavarama aa'puu!, “Ovoring pakumeai.” ²⁶ Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, “Tee aa' taamang toire' biikaang mosi'nanka-anko dua'koo tampa' deea!.” ²⁷ Tenie aa'puu!, “Ee!, Ovoring, masika', nka tee mosi'nankai napo' mukunanka naiaamaung ovoring baurukaa' taamanaamanoo'keta dua'arimaing.” ²⁸ Teketa Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' teni, “Ani ee, da' bakei dakaang baito pankaing, tee'koo tee kapoo' eentararing enang nkoaring.” Ee'noko teni baurang tee-koo batei-koo tenang taarevou!.

Jiisuu'ke Nantoong Siipa-po'nupoong Taare-antavuru'na'

²⁹ Teketa Jiisuu'ke te' sipura Kaaleli'naru' sionge danto beu!. Teketa miie deto koinuu!, bera a'dei' ba'namparu!. ³⁰ Teketa nantoong karinga tee-anko porou' nantoong de'doonuka ee'noko kaputu'nuka, koo' mare'nuka, amakoori ee'noko napo' mmau' nii'ning. Porora tee-koo kau'kanoo' bempaario' teka taare-atavuru!. ³¹ Nantoong bakei aa'na' ta'ninai' tenang aing aa'ning nantoong ooaarira, amakonuka kareaako ooaaru', koo' mare'nuka koompariru', de'doonuka tampa' nanau',

kaputu'nuka ookau!. Ee'noko teinge tee Kumponing Isireeli-nupoong biikaang daangampau!.

Jiisuu'ke Nantoong Deerunoo' Karenaumo Kokorei' Divu' Bau'uru'na'
(Mak 8:1-10)

³² Teketa Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong tee-anko bokuvurira aa'puru!, "Nkaang domang aa'na' piaamoing aing-koo nantoong-koo. Aing teing ni'ninka beenang doong o'norining ee'noko kapoo' nai-koong oto'evoroa!. Peeravoroi otoroko tokoi boto-koo piamoa' taunga peerai tavuri'neeng." ³³ Ee'noko bakaning barevare-nupoonge aa'pau!, "Aing bau'koong makosi nantoong karinga taamang are'ka nkavampii'naang aung-koo mee'bora' sirakamaa'koo meu'ka?" ³⁴ Ee'noko Jiisuu'ke nia'urima aa'puru!, "Teka berete'ning arekee'ning oto'deruring?" Teinge aa'pau!, "Pa'noko'keta keura ee'noko nii'ning tavi'ning oki'nareka!."

³⁵ Ee'noko teie nantoonge karinga kansi'koo ba'nani'aava'naang nauvuru!. ³⁶ Teketa teie teing pa'noko'keta keura berete'ning ee'noko tavi'ning nkavura Ovoring-koo tampara tampura pisil'ura teing bakaning barevare-nupoong avuru!, ee'noko teinge nantoong avaaru!. ³⁷ Ee'noko ookara taamanaara poovorou!. Teketa dama'ke bakaning barevare-nupoonge peku' pa'noko'keta keveku'ka kakita'nankai sipaaru'ninge maanto'au!. ³⁸ Nantoong donkaang naing teke taamanau'ning-koong deerunoo' karenaumo kokorei!, maniku' dovang toire' nari' deeruaria!. ³⁹ Teketa Jiisuu'ke nantoong karinga tenkeng-koo botovurira tee bakaasi-nareng-koo aa'earu!, ee'noko teketa Ma'dala-aape-navete-koo berou!.

Taa'ni'anta Oo-koo Piavorou'na'
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 ¹ Nii'na'mung teing Boto Keperuu'navitu ee'noko napo' teing Noru' Pitunavitu Jiisuu'anko porora tee paara-antavaama nia'aama aa'pau!, "Narung taa'ni'anta Paning-etaing naumeriai da' Kumponing-etaing deeko' tasi'dampiaina!" ² Jiisuu'ke maku'urima aa'puru!, "Tenang muung-aapenang dii'ke aa'perimaung, 'Tane' tampa'mung, tampa' otoo'naang, kamo' urung deemparing.' ³ Ee'noko napo' tane'nang aa'perikoo!, 'E'mung irinke nkoaraa'naang, ai' paning kamo'ke urunge nee'uing.' Dii'ke tee tampa' noru'eri otong kamo' ooverima nkoaravaina' noru'koo, teka dii'ke emu'nung batei bakaang taa'ni'anta noru'eriarupeu!. ⁴ Dii' enanavarang bakei oreng, nampeesi orarinuka-pina' diikaang Ovoring siperima, tosirarima aa'merimaing, 'Taa'ni'anta paning-etaing iro' naumeriko deeko' taararampiaina.' Bakei Kumponinge dii' taa'ni'anta nau-anta-koo kasivuarura narung masikung arurii'naang, aa'noaing: teie ning taa'ni'anta deeng-antamuaiing temu' Joona' taa'ni'anta deeng-antavuu'na!.' Teketa Jiisuu' teing teka sipurira tenkenuu!.

**Tee Iisi Teing Boto-koo Keperuu'navitu Ee'noko Noru'
Pitunavitu Biikaang
(Mak 8:14-21)**

5 Teka tenang tee-koo nuaru'koo beroma teinge bakaning barevare-nupoonge tee taamang nka-koo ampa'orou!. 6 Ee'noko nuaru'koo pak'oarirai'nange Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Tanatarariaing teing-koo Boto Keperuu'navitu-koo ee'noko Noru' Pitunavitu biikaang iisi-koo." 7 Ee'noko tee'puio' tasi'paavarura kareaama aa'peeko!, "Aunge pa nii'ke taamang nkavampiaruing-koo tee' minkuvumaang." 8 Teketa Jiisuu'ke tee biikaang minkunaa noru'ura aa'puru' teing, "Dii' baru' masika'antaropanuka, aming-koo dii'ka minkuraramang taamang nkaveriarura? 9 Koonto' ee mme' dii'ke tasi'meria' ning? Noru'eria' otong teing pa'noko'nuri berete', nantoonge pa'noko' kokore'i'ke naiau'ning, ee'noko teing-koo arekee'ning peku' oosierira maanto'eru' dama'ke taa'pario? 10 Napo' ee noru'eria' otong teing pa'noko'keta keura berete' nantoong karenauomo kokore'i'ke naiau'ning ee'noko teing-koo arekee'ning peku' oosierira maanto'eru' dama'ke taa'pario? 11 Arekee'koo dii'ke tasi'periaunge? Ai' ninge tee taamang-koo minkuampaung. Teka dii' ee'ning tanatarariaining tee-koo Boto Keperuu'navitu ee'noko noru' pitunavitu biikaang iisi-koo." 12 Teketa tenang teinge tasi'pau' teie tee tee iisi berete'koo sipaamaung minkuvuma tee' nauvuria!, teka tee kapoo'koo teinge Boto Keperuu'navitue ee'noko Noru' Pitunkukai nau-antavaarimaung-koo tee' minkuvuriko!.

**Piitai Jiisuu' Tee Pako'pari'nii' Tasi'pura Sira'puu'na'
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)**

13 Teketa tenang Jiisuu' bakaning barevare-nupoong ninka Sisaria' Pilipai-navuntu'koonoo' berora teing nia'urima aa'puru', "Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing nantoonge baa tammaamaung?" 14 Teinge maku'aama aa'pau!, "Nii'ninge aa'damaung, 'Aung pa tee Jooni Minkinara,' ee'noko nii'ninge Eliasi poaing-koong tantaamaung, ee'noko nii'ninge napo' urikupoong nakaro-nupoong-koo narung, boo'keta daa'aru'nung, ai' Jeremaia pa." 15 Ee'noko napo' Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Teka dii'ke napo' baa tammerimaung ning?" 16 Teketa Saimoni' Piitai bari'uma aa'puu!, "Da' aa' tee Kumponinge teroita Pako'pari'nii' nantoong domamperira tareveriaainoo'koo, tee Kumponing domantoo' baurung." 17 Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, "Biraankeraring da', Jooni baurung, ai' aung tee naninge kansi'koonge naurua!, teka tee Mma'ke paning-koonge nauruing. 18 Ee'noko ninge aa'damaang, da' tee ee'nung Piita, Manto, ee'noko aung-koo boia'koo e'maniang-koo ninge tee nkaang dootuu' donkong-antavampaing, mosianung-koonge purinto'ke puru'uauka'nung.

¹⁹Ee'noko ninge da' tee kii'nanka arompaing teing muu' paninung-kooning. Aming kapoo' dake anke kans'i'koo pinka'eaing deeko' paning-koo tee' pinka'aravaing, ee'noko aming kapoo' anke kans'i'koo dapa'eaing deeko' paning-koo tee' nari' dapa'aravainge." ²⁰Teketa potevuru' teing bakaning barevare-nupoong sira'paavaroo'naang tee Kumponing Pako'pari'nii!.

Jiisuu'ke Bakaang Aarumo Bare-antavuru'na' Boaina'mung Due'uko

(16:21–20:34)

Piitai Jiisuu' Booaing Tamparako Orokovuu'na' (Mak 8:31-33; Luk 9:22)

²¹Tenang-eta deto Jiisuu'ke tee te' Jerusalema' bera kapoo'nanka arikananka tora'puaining bakaning barevare-nupoong nau tutumpuru'. Aing aa'ninge tora'antavaavaing: nantoong pankenge, piristi'koong ovontunankai, ee'noko boto naunukai. Ee'noko tee tee' nkoama dupisi'aavaing, ee'noko beenang doong deemparako napo' domamparara daa'aravai. ²²Teketa Piitai taapo' be'antavura teka potevuma aa'puu', "Bakei makotua' da' tee' nko-koo, Oving. Tee' da'koo nkoaravauka'nung." ²³Teketa Jiisuu' bakaning barevare-nupoong-aape bere'arama Piita turampuma aa'puu', "Tokoi beai da' Sietani!. Da' tee ning-koo baanka' makosi. Dake tee Kumponing bakaang noru' noru'ea', nantoong biikaang noru' narung noru'ei otong."

Karistoo' Siong-koo Amariaina' (Mak 8:34–9:1; Luk 9:23-27)

²⁴Teketa Jiisuu'ke aa'puru' teing bakaning barevare-nupoong, "Naning ning siomui poo'naang piavora deeko', baka bakaang pia iro' doonko tompimparavaing ee'noko bakaang aa'barata' poru'ui ning siomumaatoaing. ²⁵Ee'koo, baa tee naning bakaang domaang ning-koo orokovuma baka tare-koo piavoing tee paa'aravaing, teka baa tee naning bakaang domaang ning-koo aroo'ari dua'uaing, teie tee napo' daa'uaing. ²⁶Ee'noko aming kapoo' tampara basiarapeu' naning-koo ookara kapoo'nanka kans'i'po' barampuma okovui baka orariarakota'a' domaang paa'aravaina'? Ee'noko naning aming avuopeu' tee bakaang domaang paa'aru'nung napo' moo'koo? ²⁷Ai' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee teie Mma' bakaang meenasie baumari moaing teing ninka nkaning koosinunanka ninka, teketa moo' avorompaing nantoong naruna' naruna' kapoo' nkoau'ning siompario!. ²⁸Teka ninge masikung naurampimang, dii'koo nii'ning anke nari' donkoniri otorining-koo mme'

boo'koo mantonkiria' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing nkaang muu'koo Daurarong~ deemari moko oomeriaing."

Jiisuu' Paning-etaing Daurarong-pina' Oro'paru'na'
(Mak 9:2-13; Luk 9:23-36)

17 ¹Teketa pa'noko'keta na'mung doong tankinuo' Jiisuu'ke Piita dovang Jeemisi ee'noko baara'ma'nung Jooni, bokuvurira iu' isikung-koo deto koinau' teing naing bii'ka. ²Ee'noko teke teinge ooaio' Jiisuu' bakaang mono aampari'arama aa'nou', bakaang oing duaa'pina' siisiou' ee'noko bakaang mononopa' aa'na' kakaaravou' araka-pina'. ³Ee'noko tenang teing-ankoi Moosesi naanka Eliasi oro'pareta Jiisuu' ninka kareaako'. ⁴Ee'noko Piitai aa'puu' tee Jiisuu', "Ovoring ee, bakei tampa' nii' anke o'norimaang. Da' piaroko deeko' ning bare beevara'i kaniampaing, nava da' dakanava, nava Moosesi bakanava ee'noko nava Eliasi bakanava." ⁵Ee'noko tenang tee Piita tee' karoi otoko narunge kamo'ke sisisisis teka daka'puru', ee'noko teieta kamo'keta auronge karoma aa'puu',

"Aung tee nnuring ninge piaavamaung. Ning tee-koo aa'na' dotumaramaung. Taaraveriaing tee."

⁶Tenang teinge bakaning barevare-nupoonge tee aurong taaravaara avoreara oing kansi'koo doonko kinkinau'. ⁷Teka Jiisuu'ke pora kompurima aa'puru', "Deto daa'dariai, aroreria!". ⁸Teketa tenang deto daa'arira ookaama nii'nara naning ooaava!', Jiisuu' narung teka ooau'.

⁹Teketa iu'keta depeto siarima Jiisuu'ke teing orokovuru' tee kapoo' ooau'nung nauaariaroo'naang bera tee Naning-naumpo' Paning-etaing boo'keta daa'aravainoo'ke basi.

¹⁰Teketa teinge bakaning barevare-nupoonge tee nia'aama aa'pau', "Teinge boto naunukai aming-koo aa'paamaung Eliasi tee tee-koo Kumponinge Pako'pari'nii'koo~ uro'ke poaing?" ¹¹Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puu', "Masika' Daari Meekung-koo Eliasi tee poo'naang tampari otong ookara kapoo'nanka nerivuu'naang. ¹²Teka ninge aa'dampimang, tee Eliasi aa' tee tero pou'nung, teka teinge tasi'paavarura tee oraka' piavorou'na' nari' nkoau' tee. Tee' nari' napo' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing nantoonge sisikeera-antamaavainge." ¹³Teketa tee' minkuvuio' teinge bakaning barevare-nupoonge tasi'pau' tee ee'nung Jooni Minkinara miru'ui Eliasi tee' minkuvuu'nung.

Jiisuu'ke Narung Nemaka Kookokoarako'nung~ Taare-antavuu'na'
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-42)

¹⁴Tenang teing nantoong karinga-anko poroio' naning narung pora Jiisuu'anko kinkinura aa'puu', ¹⁵"Ovoring ee, nnuring piaaveai kookokoaramaung, ee'noko aa'na' sisikeeravokoo!. Mmau'namu'pie

nta'koo nii'noo' ntong-koo dua'arakoo'. ¹⁶Aing-anko dakaning barevare-nupoong-anko tavo'ansio' teinge taare-anta-koo makosiaavaruing."
¹⁷Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puru' teing, "Nko dii' masika'anta otoriainge, koontariaing, are' basinaroonge dii' ninka nari'
 o'norimaatoainge dooroontampiri? Po'antaveai tee oki'nara a' ning-anko."
¹⁸Teketa tavo'vio' Jiisuu'ke tee ma'naang teka aka'puio' teieta nemaka-ita bakoaru', ee'noko tenang-eta deto taarevou'.

¹⁹Teketa teing bakaning barevare-nupoong makenge tee-anko porora aa'pau', "Nii' aming-koo tee ma'naang bata'koo makotumpia!?"
²⁰Jiisuu'ke maku'uma aa'puru', "Diikaang masika'anta bakei oki'nung deemparako tee' bata'eriarupeu'nung. Masika' naurampimang ninge, diikaang masika'anta tee masitara'koong sinang-pina' basi oto'derui dei dii'ke aunteto iu' aa'peripeu', 'Anka' diiri'daravai anketa,' ee'noko tee diiri'larapeu!. Tee'koo kapoo' dii'ke nko-koo makosi deeaung otoarupeu' dii'koo. ²¹Teka tee aung amurii' tamung bakoaravarupeu', naninge kunsarama ee'noko unkumoarama deeko' makosi temuriil' bata'koo."

Jiisuu'ke Dama'ke Boo'antavaavaing Kemu'kana' Sira'puu'noo'
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²²Ee'noko tenang teing ookara Kaaleli' porora oosiarirai'nange Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee nkaning-koo navumainuka-koo narunge tooka kompui taura'muu'naang nantoong oreng biikaang bireng-koo. ²³Teinge dupisi'maavaing, teka beenang doong deemparako napo' domamarara daa'maravaing." Ee'noko teing bakaning oraka' dee'orou' tee'puio'.

Piita naankai Jiisuu' Taakisi Dua'uretu'na'

²⁴Teketa Jiisuu' bakanavitu ninka Kapaneume'navuntu'koo basiaririo' taakisi nkanukai porora Piita nia'aama aa'pau', "Diikaang nau-antai ee taakisi dootuu'nava pankava-koong dua'uaung?" ²⁵Piitai maku'uma aa'puu', "A, tee aa' dua'umaung." Teketa tenang Piita pava-koo pora mme' nauvuaruko teie Jiisuu'ke tutung minkuvuma aa'puu', "Saimoni' ee, arekee' noru'emaang, ookara dauraronukai kans'i'kooninge baata-koo taakisi barampaamaung, biurukaa'koo ai' oovuning-koo?" ²⁶Piitai maku'uma aa'puu', "Oovuning-eta barampaamaung." Teketa Jiisuu'ke aa'puu', "Tee tee tee'koo dauraronuka biurukaa' teing unaanisi oto'nuka, ee'noko ning napo' tee'ke, unaanisi oto'nara. ²⁷Teka makosi nee'ke moo'ampeaing noru' orari-antavarampe'neeng teing. Enang bera a'doong nuaru'koo airiraravaing, teketa tutuna'nu tavi'nu barampeainu-koo karang kaake'era teka mooni' ooveaing. Oovera nkavera teing averiaing, neekaang taakisi deemparavaing."

Toire! Teing Pankenuka Tee-koo Muu' Paninung-koo
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48; 17:1-2; 15:3-7)

18

¹Tenang ee'nang napo' teinge bakaning barevare-nupoonge porora Jiisuu' nia'aama aa'pau!, "Pankaing baa tee-koo muu' paninung-koo?" ²Teketa Jisuu'ke narung tooto' bokuvura teing-koo meu' donkong-antavura aa'puru!, ³"Masika' naurampimang, dii' diikaang domang bere'dariarura deeko' toirekaa'pina' onou-koo dii' teing bakei makosiria' te' muu' paninung-koo tung-koo. ⁴Tee'koo baa tee naning baka boonko noru'aravaing aung-pina' tooto'pina' tee tee ee'nung muu' paninung-koo pankaing. ⁵Ee'noko baa tee naning ning nkaang miring-koo onkeonke'uaing narung tooto' oki'nara aung-pina' oro' teie tee onkeonke'muaing.

⁶"Teka Baa tee naning aing toire! ning masika'antamaamaing-koo narung dua'antavuaing tee-koo orara aarumo-koo deeko' tee tee piaaru!. Tee' oro' naning baukoi paravuaruu'nung dei tampa', ai' Kumponinge aa'na' kiimatavuaing tee. ⁷Bakei piaaru'nuka kansi'nupoong amutemuriaunanka orara aarumo-koo nantoong dua'antavaarimaing. Masika', tee' oro' aarumo dua'anta-koong tee poaing, teka bakei piaaru'nuka teing nantoong tee' oro' aarumo tavo'antavaavaining!

⁸"Ee'noko dakaang birenge nii'noo' kau'ke dua'antaruko deeko' orara aarumo-koo, napu'darara taapo' dua'eaing tenau!. Tampa' masika' tee da' nanau' kopu'darara de'doonima domaang otoi oto'noo' beaing, ookanau'ka otoi nta'koo otoi-oto'koong-koo dua'du'neenga. ⁹Ee'noko napo' dakaang dutai orari-antaruko deeko' ka'bantarara taapo' dua'eai. Tampa' masika' tee da' naruta otoi domaang otoi oto'noo' beaing, ookaruta otoko mosianung-koong nta'koo dua'daa'neenga. ¹⁰Tee'koo tarerariri otoriaing dii'ke aing-koo narung oki'nareka'koo tamung baa'pina' ooeri'neeng, ai' toire' biikaning koosinunakai tee paning-koo uatepa Mma'anko beroma sira'paarimaung baata teing anutua oraka' nkooarimaing.

¹¹"Ee'noko ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee nantoong toire' makosinuka pooariru'ning besi'koo mou'nung. ¹²Arekee' noru'erimang dii'ke, naning narung daaku' sipisipi' oto'evuma otopeu'nung ee'noko teing-koo nau pooari dei, teie ee teing nii'ning mmau' tee-koo mii-koo nii'nameng-koo sipurira teu nau besi'koo nanuarupeu' pooarapeu'nu? ¹³Ee'noko masika' minkuamaang, teie daa'ura deeko' teu, tee tee bakei aa'na' dotuarapeu' teu-koo ee'nu-koo sipisipi'nu-koo, bane teing nii'ning mmau' otoroko pooariarupeu'ning. ¹⁴Tee' nari' napo' tee ee'nung Diuma paning-koong koonto' piavoa' narung toire'koo oki'nareka' makosinuka-koong paa'koo."

Naning Da'maiko' Oraka' Nkoarapeu'nung Koong-antana'

¹⁵"Naning da'marang-koonge oraka' nkoruko deeko' bera naueai bakaang oraka'nko dee'ka otoresi, ee'noko da' taararuuaing deeko' tee

dake tampameng-koo barampeing tee. ¹⁶Teka da' taararuaruko deeko' nii'nara nii'noo' kenaankara da' ninka bokuereta nari' beriai tee-anko. Tee' nkoveko ookara kapoo'nanka makosina' masika' sira'paravaing kenaankarai nii'noo' beenaumoi ooaio'. (Boto 19:15)

¹⁷Ee'noko napo' teing taara-koo piavoaruko deeko' dootuu'koo sira'peai. Ee'noko napo' dootuu'nupoong taara-koo piavoaruko deeko' koonto' mutaanang-koong-pina' nii'noo' taakisi nkanuka-koong-pina' nari' nkoveriaing. ¹⁸Masika' naurampimang, aming kapoo' dii'ke anke kansi'koo pinka'eriaing tee napo' paning-koo pinka'ari otoainge, ee'noko aming kapoo' anke kansi'koo dii'ke dapa'eriaing deeko', paning-koo tee' nari' dapa'ari otoainge. ¹⁹Napo' ee' naurampii'naang, dii'koo nii'naankai anke kansi'koo kapoo'koo kara naroompereta nia'kireko deeko' tee tee' nari'piaroreaina' nko-antavuaing teie Mma'ke paning-koonge. ²⁰Ai' are' tokoo beenaumo nii'noo' kenaanka naro' poroainoo' nkaang miring-koo, ning tee teke teing-ankoi nari' o'noaing."

Tee Mirumiru' Naning Tonta'anta Noru'uaung-koong

²¹Teketa Piitai pora Jiisuu' nia'uma aa'puu', "Ovoring, ninge naning mmarang-koong arekee'ning bateie tonta'antavampeu' ning oraka' nkomuko deeko'? Ai' ~kemu'ka-taae?" ²²Teka Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', "Ninge ee' naurama'naang, ~kemu'ka-taae deea', teka teing ~kemu'ka-taa tampematomaiing amutemu'ari ~kemu'ka-taa kivora-namu'pie tonta'antaveaing tee da'maiko".

²³"Tee'koo tee muu' paninung tee ee' oro'pari otong: Narung daurarong~ otopeu'nung, ee'noko teie bakaning botovotona'a'nuka biikaang komaaru~ tee-koo nkoau'ning nerivuu'naang piavou!. ²⁴Teketa nerivuri otoko naning mmau' koko-kokorei' mooni' nkavuu'nung tee-anko po'antavau' bakaang komaaru narivuu'naang. ²⁵Teketa pora teie moo' kasi-antavuarui' teie bakaang ovoringe ee' minkuvuu!, 'Ookara-da', da'aang, ee'noko daurukaa', ee'noko dakaning kapoo'nanka baave-koong tee komaaru maku'aravaina!.' ²⁶Teketa teie botovotona'a' tee-koo uro'kanoo' miinge keemparara eentavararama aa'puu', 'Io' si'mera batei ameko ookara kapoo'nanka maku'derompaing.' ²⁷Ee'noko teie bakaang ovoringe tee' oovura bakaang domang aa'na' piaavou' tee-koo, ee'noko unaa-antavuma tonta'evuu' tee bakaang komaaru.

²⁸Teka tee ee'nung botovotona'a' teketa tenkenura teie nii'nung botovotona'a' oovuu' napo' tee-koo nau kiina'n'u komaaru oto'evuing. Ee'noko teie moo'ura keni'uma aa'puu', 'Koonto' maku'memuai tee nkaang mooni' dake nkaveu'nung!' ²⁹Teketa tee ee'nung ba'maiko' doonko kinkinura eentavararama aa'puu', 'Io' si'mera batei ameko maku'derompaing.' ³⁰Teka teie aroo'ua' tee' minkuarako, nka teie bera kiimatanava-koo dai'antavuu' teke otoo'naang bera tee komaaru maku'uainoo'ke basi.

³¹ Ee'noko nii'ning botovotona'a'nukai tee teie tee' nkovuko ooaara oraka' dee'orora berora tee biikaang ovoring nauau' ookara kapoo' teie nkovuu'nung. ³² Teketa teie bakaang ovoringe tee botovotona'a' kuung bokuvuu!. Bokuvura aa'puu!, 'Da' tee bakei orara botovotona'a'! ³³ Ning teing dakaning komaarunanka eentameio' ookara o'antareronsio' dake aming-koo tee da'maiko' nari' botovotona'a' piaavearui tee' ninge piaarantu'na' da'?' ³⁴ Ee'noko teie bakaang ovoringe iiravoma tee kiimata-nupoong tanatanuka-anko kosi'uu' teke kiimatavari otoo'naang bera ookara komaarunanka maku'uainoo'ke basi.

³⁵ Tee' ee'na' nari' teie Mma'ke paning-koonge dii' naruna' naruna' nkoruriaing dii'marang tonta'antaverereriaruko deeko' diikaang domang-eta."

Nampeesi Toto'koo Jiisuu' Nia'au'na'

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 ¹Teketa tenang Jiisuu'ke tee aung karananka minku bakevura Kaaleli'nameng sipura Judia'navora'aape pare'aru' Joo'dani-nari-koo amenka'koonoo!. ²Ee'noko nantoong karingai Jiisuu' siompai te' napo' berou', ee'noko teka taare-antavuru' teing. ³Ee'noko nii'ning boto keperuu'navitu nari' Jiisuu'anko pororai'nange aavavaama aa'pau', "Botoi ee taura'pui otong naninge ba'aang bata'koo baka piavoma deeko!?" ⁴Jiisuu'ke maku'urima aa'puru' teing, "Dii'ke ee deeruerima tasi'periaung tee Kumponinge pupu'uu'nang donkaani ee'noko manikuma nari' nkovuretu'na'? ⁵Ee'noko aa'pui otong Daari Meekung-koo,

"Tee'koo donkaanie baumararing sipureta ba'aang ninka pinka'areaing, ee'noko tee tenaanka narung mono deempareaing."

(Pupu' 2:24)

⁶Enang tee, kenaanka deemparea' teka narung deemparesing. Tee'koo kapoo' Kumponinge be'nu'antavuu'nung naro'ka naninge tankaampuauka'nung."

⁷Ee'noko teinge nia'aama napo' aa'pau', "Teka Moosesie aming-koo taura'puma aa'puu!,

'Naninge ba'aang sipuma deeko' narung karavoto~ daarivuaing nampeesi toto'puing tasi'anta-koo?'" (Boto 24:1-4)

⁸Teketa Jiisuu'ke maku'urima aa'puu!, "Moosesie tee' taura'puu'noo' dii'ankaampi si'koo tee dii' diikaang domang iveda'doriko, teka pupu'aru'noo'ke Kumponinge tee' minkuvua!. ⁹Teka ee' naurampimang ninge, baa tee naning ba'aange tutung kaukauro nkovuaruko bata'ura ee'noko oovunani nampura deeko' teie nampeesi orarivumaung."

¹⁰Teketa bakaning barevare-nupoonge aa'pau' tee, "Ei, bakei naning ba'aang ninka tee' nari' dai'aresi otoremaatoaing deeko' nantoong nampeesiaria' otoaing-koo tampa!" ¹¹Teketa Jiisuu'ke maku'uma aa'puru',

“Tee' minkuerimatomana' ookara nantoonge aroo'aavarupeu', teing naing Kumponinge tee' oto'koo miru'urimaing deeko' tee' otoropeu'.
 12 Aa'nomaung-koo: nii'ning makosiaavaing ke'de-ita ponto'arikoo', ee'noko nii'ning nantoonge deeko' tuukavaarikoo', ee'noko nii'ning maroita nampeesi-koo piavoroarukoo' muu' paninung narung-koo kei'oroo'naang. Baa naning tee' oto'koo aroo'aravaing tee makosi tee' otoaing.”

Toirekaa' Jiisuu'anko Tavo'aaru'na'

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Teketa toirekaa' oki'nareka' Jiisuu'anko tavo'aaru' Jiisuu'ke bireng pante'urira kunsivurii'naang teing. Teka teinge bakaning barevare-nupoonge poteaariko' teing tavo'aaru'ning. 14 Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu', “Teing toirekaa' taura'perereriko poroai ning-anko, para'ereria', ai' tee muu' paninung nantoong amuriil' okovuriaing.” 15 Teketa tenang bireng pante'urira teing-koo teketa tenkenuu'.

Narung Nemaka Barevarenku Mmau' Oto'evuko'nung

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Enang tee teketa naning narung Jiisuu'anko pora nia'uma aa'puu', “Nau-anta, aming kapoo' tampara ninge nkoamira tee domaang oparavauka'nung kompampaing?” 17 Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, “Dake aming-koo ning kapoo' tampara nkovepeu'nung-koo nia'memaang? Ai' Kumponing narung masikung tampara otong. Da' tee domaang oparavaung-koo tuntaraa'naang piarora deeko' dake tee bakaang botonanka siompeaing.” 18 Teie aa'puu!, “Boto areing?” Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, “Aing ee' oro' botonanka:

19 ‘Nanng dupisi'eauka',

Nampeesi orarieauka',

Bakiaa' nkoveauka',

Daang-koo tuutunampeauka',

Daumararing deto noru'eresi pakuereing,'

(Toro 20:12-16)

ee'noko

‘Dake tee naning da'koo due'nung daka piaararamana' nari' tee'

piaaveaing.’” (Boontu 19:18)

20 Ee'noko teie nemakai aa'puu!, “Aing ookara teroita tanatavantu'ning, ai' aming kapoo' ninge mme' nkoampa!” 21 Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, “Dake ookara dupe-anta-koo piarora deeko' bera kapoo'nanka dakaning ookara baavevera mooni' nkavera ata'oi'nuka-koo tankaampeaing. Tee' nkovera Paning-koong kavonanka oto'deruaing. Ee'noko ning siomei poi.”

22 Ee'noko teie nemakai tee' taaravura teketa orarunsiari tenkenuu' tee kavokavoro mmau'po'nung deemparako. 23 Jiisuu'ke tee' oovura bakaning

barevare-nupoong nauvurima aa'puru!', "Ninge masika' naurampimang dii', tee naning kapoo' mmau'po'nung bakei pore' masikung te' muu' paninung-koo tung-koo. ²⁴Ee'noko napo' unampansi naurampii'naang, kaameli'navoro' bamaru'koong busie tumparavarupeu'na' bakei naning kavonanka-po'nung dau basinoo' makotua' Kumponing bakaang muu'koo tung-koo."

²⁵Ee'noko tenang teinge bakaning barevare-nupoonge tee' minkuvuko taaravaara bakei aa'na' ta'ninau!. Ee'noko aa'pau!, "Nka enang baa domaang moo'aravaing?" ²⁶Ee'noko Jiisuu'ke teing oovurira aa'puru!, "Nantoong bii'ka domaang moo'koo makosi deea!', Kumponinge deeko' ookara kapoo' nko-koo makosi." ²⁷Teketa Piitai baari'uma aa'puu!, "Aung ee, teka nii'ke ookara kapoo'nanka niikaning sipampiru'nung da' siontampima, ee'noko nii'ke aming nkavampiaing?" ²⁸Jiisuu'ke maku'urima napo' aa'puru' teing, "Ninge masika' naurampimang, tenang ookara kapoo' neraka'paravainang, ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing teke nkanoo' ba'nava'nani'domai ovorimari ba'nanampainang paninung meenasie baumaritaa!, tee' nari' napo' dii' kante ba'nantariri kara simpe'erimaatoaing teing kivora-ita kenaanka muu' Isireeli-nupoong-koo ovontuntariri. ²⁹Ee'noko ookara nantoonge aing aa'ning nkaang miring pankaing-anta-koo sipau'ning: pavananka, biumaraang, biurukaa' toire', nii'noo' biikaang kansi', teinge tee daaku'namu'pie maku' nkavaavaing ee'noko napo' tee barenku domaang oparavaung-koong okovuriaing teing. ³⁰Teka mmau' nantoong ureai otoromaing dama'ke dama'duariaing, ee'noko dama'duariri otoromaing ureaavai."

Tee Mirumiru' Mintoomparira Moo' Nkavau'na'koong

20 ¹"Tee muu' paninung tee tee-pina' oro', naning mintoonaupo'nung tero tane'ke bera nantoong bakanau-koo mintoong-koo bokuvuru'nung, na'mung doong-koo mintoompariko moo'koo namikue moo'uri'i naang tampura; ²Ee'noko aroo'aririo' teie bakanau-koo botovuru!. ³Teketa napo' duaai' deto sirang poio' bera baaveromaa nii'ning nantoong tamung donkonao' oovuru!. ⁴Ee'noko aa'puru' teing, 'Dii' aing berira nkanau-koo mintoontariai, ee'noko ninge tee makosina' moo'dampiaing.' Ee'noko teing berou' mintoong-koo. ⁵Teketa napo' duaaki'nang ee'noko kamunoo'nang napo' beu' bera tee' nari' tutung nkovuu'na' nkovuu'. ⁶Teketa napo' muung-aapenang berai'nange nii'ning nantoong tamung donkonao' oovuru!, ee'noko nia'uru' teing, aa'puru', 'Dii' aming-koo tamung donkoniri otorimaang e'mung ootukuna'mung kapoo' nkoveria!?' ⁷Teinge aa'pau!, 'Nanine bokumuriaruko tee' o'norimaang.' Ee'noko teie aa'puru' teing, 'Dii' napo' berira nkanoo'ke mintoontariaing, ee'noko moo' makosina' nkaveriaing.'

⁸"Teketa muumpuko teie mintoong okovenunge teing bakaning mintoong-nupoong tarevuriko'ning bokuvura aa'puu!, 'Teing

nantoong mintoomparirining bokuerira moo' averiaing asi'ning-eta bera tutuna'nupoong-koo basi.' ⁹Teing mintoong-nupoong muung-aapenang bokuvurio' tutumpariru'ning poroio' moo'koo namikuna' avuru'. ¹⁰Tee'koo teing tutung bokuvurio' mintoong tutumpariru'ning mmau' nkavaavaing-pina' noru'ariru', teka teing napo' tee' namikuna' mono kante nkakau'. ¹¹Ee'noko teinge tee' nkavaara minkuminkuau' tee mintoong okovenung, aa'paama, ¹²'Dake aing dama' mintoong tutumparira narung sua mintoomparirining nii' uipaarii'koo aa'na' mintoomaririning ninka nari' basie moo'ering.' ¹³Teka teie narung teing-koo karavuma aa'puu', 'Ee mmaiko', ninge dili' oraka' nkorpampia'. Aroo'eriariunge ee temiku namiku mintoontarira nka-koo? ¹⁴Nkaverira aung diikaang moo' beriai. Teing dama' bokuaransing tee' nari' avu'koo piamoi o'nong. ¹⁵Oraka'ke kapoo' nkaang mooni' ning piamepeu'na' nari' nko-koo? Ai! dili' domang oraru'kiring ee ning tampa' avusiro'mario?'? ¹⁶Tee' nari' teing nantoong dama'du-nupoong teing ureaavaining, ee'noko ureaamaing teing dama'duariaining."

Jiisuu'ke Dama'ke Boo'antavaavaing Beemu'pina' Sira'puu'noo'
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷Enang tee Jiisuu' uroitaa' Jerusalema'aape daanto beroma bakaning nanai'keta kenaankara barevare-nupoong taapo' tonta'urira teka aa'puru' teing, ¹⁸"Aing ee, Jerusalema'aape merimang ee'noko teka ee'noo'ka naninge tooka kompu ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing taura'muu'naang aa'ning-koo Piristi'nuka-koo ovontung ee'noko boto naunuka, ee'noko teinge tee ning dupisi'koo manemaavaing. ¹⁹Ee'noko teinge Ju'deeaing-anko si'maavaing teka akapeu'maama mura'maava'naang, ee'noko aa'barata'koo bi'maara dupisi'maavaing. Teketa beenang doong deemparako napo' daa'maravaing."

Jeemisi Namainta Jooni Beuko Bakaang Piapia
(Mak 10:35-45)

²⁰Teketa napo' Siebedi baurinketa beuko Jiisuu'anko pou' baurinketa ninka. Pora uro'kanoo' kinkinura eentavaru!. ²¹Jiisuu'ke aa'puu', nia'uma, "Da' aming kapoo' piaromaang?" Ee'noko tenie aa'puu', "Amainta nnurinketa dake enang ee' miru'ereaing narung tampavine-aape ba'nanuaing ee'noko narung mare'aanavine-aape da'koo tenang da' daurarong deentaravainang." ²²Teketa Jiisuu'ke temainta aa'puretu', "Dee'ke noru'erea' tee kapoo' eentameremaatomau. Dee'ke ee teru' ntonaru' oraka' dee'naru' ning naikampainaru' naikirepeu'? Ee'noko tee sisikeera ning meeka'antamaravainge ee meeka'antararepeu'?" Ee'noko temaintai maku'urema aa'puretu', "Ee', nee' makosira." ²³Teketa Jiisuu'ke aa'puretu', "Ee', masika' dee'ke naiereing teru' nkanarenge-eta,

ee'noko tee' sisikeerai meeka'antarareainge ning meeka'antamaravaina', teka tee ba'naval' nani' ning-koo tampavine-koo nii'noo' mare'aanavine-koo ning-koo ninge miru'koo makosi deea!. Teie Mma'ke bampuu'na' ba'nantareaing."

²⁴Ee'noko teinge napo' nanai'ke tee' taaravaara teinge iikoo'aaretu' temainta. ²⁵Teketa Jiisuu'ke ookara naro' bokuvurira aa'puru!', "Dii'ke noru'eri otong teing nantoong Ju'deealing-kooning urantanuka bii'ka ovontumparimaing ee'noko biikaning pankenankai biikaang iri'ke nantoong etuaarikoo!. ²⁶Teka dii'koo tee' nkoaravauka'nung. Ee' nkoaravaing dii'koo: baa tee naning Kumpuning bakaang duta-koo pankaimpara'a naang piavoading dii'koo meu'ke tee tee ee'nung pakupakunung deemparavaing. ²⁷Ee'noko napo' baa tee naning dii'koo dau basi deempara'a naang piavoading tee tee ee'nung napo' dii'koo botovotona'a otoaing. ²⁸Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee'ke, kansi'koo ovoring-pina' oto'koo moa!, teka pakupakunung deemaraa'naang mou'nung, ee'noko nkaang domaang dua'koo teing-koo mmau' boo'keta simpiri'arii'naang."

Kenaanka Kaputu'ka Ookuretu'na'
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹Teketa tenang Jiisuu' teing ninka bakaning barevare-nupoong Jerikoo'namono sipaara beroko nantoong karingai siompau' tee.

³⁰Kenaanka naninka kaputu'ka taung miiringe ba'nanuresi otoreko', ee'noko tenang tee Jiisuu' teketa tankinuko taaravureta tenaanka bokurema aa'puretu', "Ovoring, Deevita' bakanaving-koong, piaamereai nee!". ³¹Teka nantoong karingai aka'paarema doorooparee'naang botaaretu!. Teka tenaanka baru' aa'na' bokuretu' aa'purema, "Ovoring, Deevita' bakanaving-koong, piaamereai nee!". ³²Jiisuu'ke te' datearara bokuvuretu' tenaanka, teketa aa'puretu', "Dee' ninge arekee' nkorampee'naang piaroremang?" ³³Tenaankai nauvurema aa'puretu', "Ovoring ee, nee' ookampee'naang piamoremang." ³⁴Jiisuu' bakaang domang aa'na' piaavou' tenaanka-koo, ee'noko beekaang duta kompureko namu'ke bantoreta ookuretu!. Teketa Jiisuu' siompuretu!.

Jiisuu'ke Nantoong Asi'noo' Nau-antavuru'na' Jerusalema'
(21:1-25:46)

Jiisuu' Daurarong Deemparara Jerusalema' Tumparu'na'
(Kena 118:25-27; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

21 ¹Tenang Jiisuu' bakaning ninka Jerusalema' duerue'aama Bepasi-namono-koo basiarima Olive'po'namii-koo otoinoo',

Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong-koo kenaanka uro'ke botovuretu'
aa'purema,² "Temono-koo danto uro'kanoo'ke otoi-namono-koo
du'dareai, ee'noko du'dareta namu'ke doonkii'navoro' mo'ming-koo
bi'ari teke otoko ooveree'naang, bauring-navoro' kampia-navoro' nari!.
Tevoro' dap'a'reta ookeng a' ning-anko po'antavereai.³ Nii'nung naninge
tokoona' minkurureko nauerema aa'pereai, 'Ovoring piavoing akong,'
ee'noko teie namu'ke botorureaing aa'puma, 'Bokuvereri bereai.' "

⁴ Aung tee kapoo' narunge temu'nunge nakaronunge tarampeearama~
minkuvuu'nung dupearaa'naang tee' nkoaru', tee Daari Meekung-koo
aa'puu'noo'ka minkuvuu'nung,

⁵ "Bera naueriai teing Saioni-nupoong, aa'periaing, 'Ooveriaing,
diikaang daurarong~ dii'anko dooroompari banainge
pomaang, doonkii'nui' kampianu-koo dau ba'nanui, kau'
karenaumo-nu dooroompari manki'nanka nkavumau-koo.' "

(Aisaia' 62:11; Sekaraia 9:9)

⁶ Teketa tenaanka Jiisuu' bakaning-koonaanka barevare-nupoong-
naanka bereta tee' nauvuretu'na' nkoaretu!. ⁷Tenaankai teu doonkii'nu
baurinu ninka po'antavuresio' teinge biikaangbaarong dau tani'au',
ee'noko Jiisuu' baaronanka-koo dau ba'namparu!. ⁸Teketa nantoong
karingai biikaang baaronanka taunge danto tani'au', ee'noko nii'ninge
uurung tovang napu'aama tani'au'.

⁹Ee'noko teing karinga Jiisuu'koo uro'kanoo'ke nanau'ninge ee'noko
dama'du-eta porou'ninge eura bokiaama aa'paako', "Biraanke tee-koo
Deevita' bauring! Biraanke-po'nung aung Ovoring bakaang miring-koo
pomaang! Biraanke otoi otoaing a'dei'ke paning-koo nari!" ¹⁰Teketa
tenang Jiisuu' Jerusalema' tumparako ookara nantoong temono-koo-
nupoonge irikung-antaravira nia'kaama aa'paako!, "Aung baa?" ¹¹Ee'noko
nantoong karingai maku'aama aa'pau!, "Aung tee nakaronara Jiisuu',
Nasareti'nung, te' ee'noo' Kaaleli'koonoo!"

Jiisuu'ke Dootuu'nava Pankava-koo Baave Nkonuka Bata'uru'na'
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹²Teketa Jiisuu' parang-koo tumparara pava dootuu'nava pankava-
koong-koo nantoong sipisipi' dovang parekanumpo' baaveveeko'ning
bata'uru'nung. Aa'noko batanananka mooni' aampari'aako'ning biikaning
ee'noko napo' ba'nava'nananka kuukuu' baave-aariko'ning biikaning
teka piakatu'uru!. ¹³Aa'puru' teing, "Kumponing bakaang kara Daari
Meekung-koo tee ee' daariari otong,

'Nkaang pava tee pava kunsinava tampari otoaing,' (Aisaia' 56:7)

² 21:5 Nii'ning dauraronanka oosi pankenankai kare-koo datavoromainge nanaamaung
nantoonge ankampaarii'naang.

teka dii'ke 'bakiaa' nkonuka biikanoo" deeng-antavering." (*Jeremaia 7:11*)

¹⁴Teketa kaputu'nanka ee'noko dootananka tee-anko porou' te'
dootuu'navaa pankava-koo, ee'noko teka taare-antavuru' teing. ¹⁵Teka
teing piristi'nuka-koo pankenge ee'noko boto naunukai tee' ooaara
domang oraka' dee'orou' teie kapoo' tampeng ta'nimpaarii'nanka
nkovuko ee'noko napo' toire'ke dootuu'navaa pankava-koo parang-koo
kuunga oovavaama aa'paako'nung-koo, "Daangampampimaatoing tee
Deevita' baurung." ¹⁶Teinge nia'aama aa'pau', "Dake ee taaravemaang
tee kapoo' toire'ke minkuaamatomaung?" Jiisuu'ke maku'urima aa'puu',
"Ee'. Teka ee dii'ke tee Daari Meekung-koo deeruerima noru'eriaung
aa'pumanoo'ka,

"Toire' ee'noko nerakau'nuka biikaang be'duu'keta dake tee
dangaraaangang tavo'antaveaing?" ^(Kena 8:2)

¹⁷Ee'noko teing teka temono-koo sipurira Beetani-navuntu'aape
tenkenura teke aatuu!.

Tee Koi' Piiki' Mara'ou'na' Jiisuu'ke Barakosi'ui'
(Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸Teketa dauna'mung tero maata Jerusalema'aape napo' bema Jiisuu'
tee peeravou!. ¹⁹Teketa piiki'navari taung miiringa oovura te' tevari-anko
beu!. Teka sinang tevari-koo oovua', para' narung otoko oovuu!. Teketa
aa'puu' tevari, "Da'koo tee napo' sinang bi'duauka'nung." Teketa namu'ke
tevari mara'oi boo'paru!.

²⁰Teketa tenang bakaning barevare-nupoonge tee ooaara teing
bakei ta'ninau' ee'noko aa'pau', "Aung avari arekee' namu'ke mara'oi
boo'paring?" ²¹Jiisuu'ke teing maku'urima aa'puru', "Masika'
naurampimang ning, dii' masika'anta oto'deruri deeko', keekoo'daria',
aung avari-koo nkoaring-pina' oro' dau basina' nkoveriaing, aa'noko
aunteto iu' dii'ke aa'periko, 'Bita'darara pirung-koo dua'daravai,' tee'
nkoarapeu!. ²²Masika'antaveri nia'kiriaing deeko' tee nkaveriaing kapoo'
eentarariaing diikaang kunsikoo."

Jiisuu' Bakaang Purinto'koong Okora' Nia'au'na'
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³Teketa tee Jiisuu' pava dootuu'navaa pankava-koong-koo parang-
koo kuung tumparu', ee'noko teke nau-antavarako piristi'koo ovontung
ee'noko nantoong urang-antanuka tee-anko porou!. Porora tana'aama
aa'pau', "Tee aung aremuriil' taura' otoko dake aing kapoo'nanka
nkovemaatoing? Ee'noko napo' baie aruu'nunge tee taura!?" ²⁴Jiisuu'ke
maku'urima aa'puru', "Ninge dii' napo' tana'dampiaing, ee'noko ning
maku'meriko ning naurampiaing tee taura' ning oto'memuko teing
aing kapoo'nanka nkoamaung okora'noo!. ²⁵Jooni Minkinara-koo

nia'dampii'naang: baie taura'puio' nantoong ntong-koo minkivurima meeka'antavuriko'? Kumponinge, ai' tamung nantoonge?" Teketa teing bii'ka nia'eema aa'peeko', "Are'pampii'naang? Aa'pampiko deeko', 'Kumponinge,' teie aa'murii'naang, 'Teka dii'ke aming-koo Jooni masika'antaveriaruko'?'²⁶ Napo' aa'pampiko deeko', 'Tamung nantoong-etaing,' nantoonge tamaari'neenga, ai' teinge tee ookarai Jooni nakaronara Kumponing-etaing tasi'pau otong."²⁷ Teketa Jiisuu' maku'aama aa'pau!, "Nii'ke aa' noru'ampia!" Teketa Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Ee', ningee tee'ke dii' naurampiaroo'naang baa tee ning taura' amuu'nung aing kapoo'nanka nko-koo."

Tee Mirumiru' Naning-namainta Kemaintara-koong

²⁸ "Aung minkunaa arekee' pa noru'erii'naang dii'ke? Naning narung baurinketa kenaanka otoko'nung. Tutuna'nung baurung-anko bera aa'puu' tee, 'E'mung da' bera mintoonau-koo mintoontaravai.'²⁹ Ee'noko teie maku'uma aa'puu', 'Ning aa' mearoo'naang,' teka dama'ke noru' paariarara mintoong-koo nanuu!³⁰ Teketa tee bauma napo' nii'nung-anko baurung-anko bera tee' nari' minkuvuu', ee'noko teie aa'puu', 'Mera mintoomaraa'naang,' teka dama'ke bearuu' mintoong-koo.³¹ Temainta-koo arerai beuma bakaang pia siompuu!?" Teinge maku'aama aa'pau!, "Teie tutuna'nunge." Teketa Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Masika' naurampimang ningee dii', teinge taakisi nkanukai ee'noko teing maniku' auning nkonuka teinge tee dii' divu'daari muu' Kumponing bakaang-koo beroaing.³² Ai' Jooni tee dii'anko pora taung koonto'navung naururiko dii'ke masika'antaveriaruu', teka teinge taakisi nkanukai ee'noko maniku' auning nkonukai masika'antavaamaung, ee'noko bane bere'ariko ooverira, dii'ke tee masika'antaverima bere'daria' otong."

Kara Dikito' Teing Nantoong Oreng Mintoong Tanata-koo

Sipuru'ning-koong

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ "Napo' nii'nung mirumiru'koo taarakiriai. Aung aa' tee naning narung ovoring otoko'nung bakaang kans'i'koo mintoonau uaininau keempura. Ee'noko parampuu' tenau, dinkung nenke'uu' uaini mii'doma tenau-koong. Ee'noko pava tarenava siarua' kanivuu!. Teketa nii'ning nantoong tenau tare-antavurira nii'nameensi'koo tenkenuu!.³⁴ Teketa batei sinang kavu'koong due'uko teie bakaning botovotona'a'nuka botovuru' teing-anko uaini tarenuka-anko bakaang baarauni~ tenau-koong nkaevaava'naang.³⁵ Teketa teinge tenau tarenukai teing bakaning botovotona'a'nuka moo'aarima dai'aaru', narung murasiavaama nii'nung dupisi'au!, teketa beenaumo-nung kapange tavaama dupisi'au!.³⁶ Teketa napo' teie ovoringe nii'ning mmau' botovotona'a'nuka napo' teing-anko

botovuru' tutuna'namu'koo botovuru'ning-koo dau basining, teketa teinge tenau tare-antavuru'ninge tee' nari' tutuna'ning nkaoaru'na' nkaoaru'.³⁷ Asi'na'moo masika'moo teie baurung botovuu' teing tarenuka-anko, ee' noru'ura, teing tee nnuring-koo amaiaa'oroaing.³⁸ Teka teing tare nkonukai tee baurung ooaara teingee bii'ka kareaama aa'paako!, 'Tee aung ee'nung barenku okovuaing. Aia' dupisi'ampiaing tee, barenku okomuriaina!'³⁹ Teketa teingee kompaara tee uaininua-eta dama'du dua'aara teka dupisi'au' tee.⁴⁰ Ee'noko tenau okonarai pora teing tenau tarenuka arekee' nkovuriaing?"⁴¹ Teinge aa'pau!, "Teie aa' teing maarekusil'nuka bakei maremaarenoo' basi-antavuri dupisi'uriaing, ee'noko tee tenau teie nii'ning napo' tare-antavuriaing baarauni~ tenau-koong avaamatoaining sinang kavaama."⁴² Teketa Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Dii'ke ee tee Daari Meekung-koong kara deeruerima dama' nkaroavaina' tasi'periaung aa'pui otoinoo'ka,

'Tere' ee'nare' kapanare' pava kaninukai poore'aama dua'au'nare'
ookutunava-koo e'manianare' tumanare' deempario' tasi'pau'
dama'ke. Ovoringe tee' ee'na' nko-antavuu' ee'noko bakei
ta'nimpaarii' niikaang duta-koo.'

(Kena 118:22-23)

⁴³ Tee'koo ninge naurampimang, tee muu' Kumponing bakaang tee dii'
pari'duriaing bera teing nantoong sinang tampara tavo'antavaavaining
avuriai.⁴⁴ Ee'noko ookara nantoong tere'koo tasi'paava' tupampariaining
tee bii'ka pisira'ariaing, bera baa tee naning tere' dau dua'aravaing
tee tere'ke puutuvuaing."⁴⁵ Teketa tenang teingee piristi'koo ovontunge
ee'noko Boto Keperuu'navitue Jiisuu' bakaang kara mirumiru' taaravaara
tee teing tasi'pariru' teing ee'ning minkuvuru'nung Jiisuu'ke.⁴⁶ Teka
tee dai'aava'naang taung besi'aama nantoong karinga-koo avoreaako!,
nantoongee tee ee'nung nakaronung noru'ai otoinoo'koo.

Kara Mirumiru' Nampeesi-koong Paroro-koo (Luk 14:16-24)

22 ¹ Napo' Jiisuu'ke kara mirumiru'po'nung nauvirima aa'puru',
² "Tee muu' paninung napo' tee tee' oro' narung dauraronge~
baurung nampeesiaraa'naang paroro pankaing maamu-antavuu'nung-pina!.
³ Teie tee bakaning botovotona'a'nuka botovuru' teing nantoong paroro-
koo para' avaaru'ning bokuaariko poroo'naang, teka teing kupi'orora
poroaruu!.⁴ Teketa teie napo' nii'ning botovotona'a'nuka botovurima
aa'puru!, 'Berira nauereriaing teing ninge para' avorontu'ning tee nkaang
taamang emu' maamuari otong. Aa'noing boromaka' pankeng bil'aransi,
kampianing nunkemparamaing nari!. Enang tee ookara kapoo'nanka tee
maamu-antavari otong. Poroaing enang nampeesi-koong paroro-koo.'
⁵ "Teka teingee taaravaava' tenkenau', aa'nou' narung bakanoo'
mintoong-koo nanuu', nii'nung mooni' besi'koong-koo nko-nko-koo

nanuu!. ⁶Ee'noko nii'ninge teing bakaning botovotona'a'nuka moo'aarima poore'aarima tavaarira dupisi'aaru!. ⁷Ee'noko tee daurarong bakei iiravou' bera teie bakaning piatooronuka~ botovurio' berora piniaaru' teing dupisi' nkonuka, ee'noko biikaang osi tai-antavau!. ⁸Teketa aa'puru' teing bakaning botovotona'a'nuka, 'Paroro tee nampeesi-koong maamuari otong, teka teing nantoong para' avorontu'ning teing makosinuka deempariarura poroaruining. ⁹Berira nantoong kunekune'nairu-koo naniriaing ee'noko baata teka meu'pereriaining ookara paroro-koo para' averererai.' ¹⁰Teketa teing botovotona'a'nuka taung sionairue nanaama ookara nantoong bokuaaru' meu'paaru'ning ookamurii'ka nantoong, oreng ee'noko tampeng. Ee'noko teketa tee teva' nampeesinava baranee'ke aa'na' maanto'au'.

¹¹"Teketa tenang daurarong kuung poma baranee' oovurii'naang teka naning narung nampeesi-koong paroro-koo mononopa' kurumparavaruu'nung oovuu!. ¹²Teketa nia'uma aa'puu' tee, 'Mmaiko' ee, da' arekee' a' poi nampeesi-koong paroro-koo mononopa' kuruntaravaung?' Teka tee naning karoa!. ¹³Teketa dauraronge teing bakaning pakupaku-nupoong nauvurima aa'puru', 'Dai'eriai tee aung ookeng kau' ee'noko bireng. Teketa a'dang dama'du dua'eriai mutaanano', te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi.' ¹⁴Tee' nari' nantoong mmau' para' avu'nii'nuka otorong, teka oki'ning naing miru'uriaing paninung muu'koo."

Taakisi Moo'koo Jiisuu' Nia'au'na' (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵Teketa teing Boto Keperuu'navitu tenkenaara taung besi'au' Jiisuu' daua'koo. ¹⁶Teketa biikaning barevare-nupoong Jiisuu'anko botoaaru'. Ee'noko Eerot'i bakanavitu ninka nari' berora aa'pau', "Nau-anta ee, nii'ke da' noru'dampiri otong naning masikung narung minku. Kumponing bakanavung taung nau-antaverimaung miru'ari otoina' masika!. Tankaang-anta-pina' oro'daravaunge, ai' nantoong-koo amaiaa'doaunge biikaang miring noru'ema. ¹⁷Enang naumeriaing nii' dake noru'emana': Arekee', nii'ke Ju'nupoonge ee daurarong~ pankaing, Siisa~, Rooma'nung, taakisi avu'koo makosi, ai' makosi deea??" ¹⁸Teka Jiisuu'ke tee biikaang noru' orara noru'ura aa'puru', "Dii'ke ampirinunukai ning aming-koo daua'merimaang? ¹⁹Io' mooni'nu naumeriai teu taakisi-koong dua'erimaung." Ee'noko teinge mooni'nu nau tavo'au' tee-anko. ²⁰Ee'noko Jiisuu'ke nia'urima aa'puru' teing, "Au-koong aung bore' uu'aa' baa-koong aa'nung miring daariari otong?" ²¹Teinge aa'pau', "Siisa'koong." Teketa teie aa'puru' teing, "Tee tee averiaing teing kapoo' Siisa' bakaning tee-anko, ee'noko Kumponing bakaning

Kumponing-aape averiai." 22 Teketa tenang tee' taaravaara teing bakei ta'ninaara tee teka sipaara tenkenau.

Dama'ke Nampeesi-koo Nkoaravaina' Nia'au'na'
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Te'mung ee'na'mung napo' noru' pitunavitu-koo nii'ning Jiisuu'ankoniania' ninka porou', boo'keta napo' daa' masika'antavaava'navitu.

24 Porora avakareaama aa'pau!, "Nau-anta, Moosesie ee' naumurima daarivuu!,

'Naning narung booko ba'aang otoko toire' otoa' tee donkaani
 baara'ma'nunge nampuaing teni naaro tee ninka bataata
 boo'paru'nung tooto' paraevuree'naang.' *(Boto 25:5)*

25 Urikamu' tee namaia' naro'ka pa'noko'keta kenaanka nii'koo
 otoroko'nung. Ee'noko tutuna'nung nampeesiara boo'paru' baurung
 otoa!. Ee'noko baara'ma'nunge teni manikuma nampura tee' nari'
 boo'paru' baurung otoa!. 26 Teketa beenaumo-nunge. Tee' nari' temaia'koo
 ookara-koo pa'noko'keta kenaanka-koo nkoaru!. Ookara boorou'
 biurukaa' otoroa!. 27 Ee'noko asi'na'moo teni nani manikuma boo'paru!.
 28 Enang te'mung asirana'lzung boo'nuka daa'ariaina'lzung teni ani arera
 temaia'koo pa'noko'keta kenaanka-koo ba'aang deemparavainani? Ai'
 teinge tee ookarai nampau'nanie teni."

29 Jiisuu'ke maku'uma aa'puru' teing, "Dii' bakei papaarararimaung
 tee Daari Meekung-koong kara ee'noko Kumponing bakaang purinto'
 noru'eriaruma. 30 Dama'ke nantoong boo'keta daa'arira teing nampeesiaria'
 otoroaing Kumponing bakaning koosinunanka paning-etaning-pina!.

31 Teka tenaare-koo boo'keta napo' daa'naare-koo dii'ke ee deeruerima
 tasi'periaung aung Kumponinge Daari Meekung-koo aa'duru'nung,

32 'Ning tee Kumponing teing aing aa'ning temu'nupoong
 biikaang: Eebaraami', Aisake', Jeekopi!. Teing ninka komeeri
 O'noi O'nomaung ning.'? *(Toro 3:6)*

Tee' minkuvuu'nung-koo tasi'pampiri otong ookara bakaning deempariri
 domantoo'nuka otorong Kumponing bakaang duta-koo, boo'nuka deea!."

33 Teketa nantoong karingai tee bakaang nau-anta taaravaara bakei
 ta'ninau!.

Botonanka-koo Dau Basi Masikung Boto
(Mak 12:28-31; Luk 10:25-28)

34 Jiisuu'ke noru' pitunavitu karantavuriario' taaravaara Boto
 Keperuu'navitu bii'ka naro'ariru!. 35 Ee'noko teketa narunge teing-

koo boto-koo norukasi'ke Jiisuu' paaravuma niania' nia'uma aa'puu!,

36 "Nau-anta, botonanka-koo arera pankaing masikung boto?" 37 Jiisuu'ke
 maku'uma aa'puu' tee, "Aung boto pankaing masikung:

'Dake pankaruntoompeaing Ovoring dakaang Kumponing
ootukunung dakaang domang-eta ee'noko ootukunung dakaang
uraang-eta~ ee'noko ootukunung dakaang onou-eta.' (Boto 6:5)

³⁸ Aung tee ookara-koo boto-koo tutuna'nung ee'noko pankaing masikung.

³⁹ Ee'noko tee kenaanka-nung boto tee tee-pina' nari' oro' aung:

'Dake tee naning da'koo due'nung daka piaararamana' nari' tee'
piaaveaing.' (Boontu 19:18)

⁴⁰ Ookara botonanka ee'noko nakaro-nupoong biikaning kara aing-koo
kenaanka-koo boto-koo bi'ariri otorong.'

Karistoo' Baa Bauring Deempari Poaing?

(Mak 12:35-37; Luk 10:25-28)

⁴¹ Tenang ee'nang teing Boto Keperuu'navitu naro'arira otoroko
Jiisuu'ke biikaang noru' tante-anta-koo nia'urima aa'puru', ⁴² "Tee naning
Kumponinge Pako'pari'uu'nung~ nantoong domampuri tarevuriainoo'koo
arekee' noru'erimaung, baa bakanaving-koong deempari tavo'aravainge?"
Teinge maku'aama aa'pau', "Deevita' bakanaving-koong deempari
tavo'aravaing."

⁴³ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Nka Deevita' arekee'koo Tanuaang
Meekunge karantavuko tee Ovoring tampuu' Daari Meekung-koo
aa'pumanoo'ka,

⁴⁴ "Teie Ovoringe nkaang Ovoring aa'puu', "A!, ning-koo tampavine-
koo ba'naniai bera ninge dakaning kare-nupoong dakaang
kau'koo boonavete-koo siparampainoo'ke basi." (Kena 110:1)

⁴⁵ Tee' minkuvuma Deevita'ke tee Pako'pari'nii' Ovoring Kumponing-
pina' basi tampuu'nung. Enang Kumponing deemparako arekee' napo'
Deevita' bakanaving-koong tampaapeu'?" ⁴⁶ Tee' minkuvuio' naninge
maku'uma kapoo' minkuvua', ee'noko te'mung-eta deto teing ookara
nantoong avoreau' Jiisuu' nii'ning niania' nia'koo.

Jiisuu'ke Bakaning Ampirinumpariaroo'naang Orokovuru'na'

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

23 ¹Teketa Jiisuu'ke nantoong karinga ee'noko teing bakaning
barevare-nupoong aa'puru', ²"Teing boto naunuka ee'noko
Boto Keperuu'navitu Moosesi paariau'ning bakaang boto nau-anta-
koo. ³Tee'koo diikaning ovo'ma'nuka deempariko taaraverereriaing
kapoo' nauraariaining, teka kapoo'nanka teinge nkaoavaining dii'ke
nkoveriauka', ai' teinge tee kapoo' daankiaamaung nko-nkoi siong-
antavaavaung. ⁴Teinge tee pore'antavaarimaung mmau' boto nantoonge
tareaava'naang botaarima, teka bii'ka teinge oki'noo' tareaava'.

⁵ "Ookara kapoo'nanka teinge nkaoamaing nantoonge oo-koo
maroita nkaoamaung. Aa'nomaung: dootuu'koong taa'ni'anta

teing dapapi' dai'arikoo', ee'noko dootuu'kooning baarong-koong puraparari bakei isikeng kurumparikoo'. ⁶ Paroro kante-koo te' ovontung biikanoo' ba'nang-koo piavorokoo'. Napo' pava dootuu'nairukoo ba'nav'a'nani'nanka tampeng-koo ba'naniaakoo' nantoonge ankampaaria'naang. ⁷Napo' nantoong kunekune'nairu-koo nantoonge onkeonke'aarimaatoo'naang piavorokoo' 'Nau-anta Pankaing' tampaarima. ⁸Teka dii' teing 'Nau-anta Pankaing!' tantaariauka'ning, ai' diikaang Siong-anta tee narung masikung otong, ee'noko dii' teing namaia' makosinuka. ⁹Ee'noko napo' naning narung anke kansi'koo diuma tamperiauka', ai' dii' teing narung masikung Diuma otong, ee'noko tee tee paning-koo otomaung. ¹⁰Ee'noko nau-antananka pankeng tantaariauka', ai' dii' teing tee narung Nau-anta Pankaing oto'deruring tee Kumponinge Pako'pari'nii'. ¹¹Naning dii'koo pankaing masikung tee ee'nung dii'koo meu'ke pakupaku nkovaing. ¹²Baa tee naning baka deto basiaramaung dama'ke doonko basi deemparavaing, ee'noko baa tee naning boonko noru'ari otomaung tee tee ee'nung deto basi deemparavaing.

Jiisuu'ke Teing Boto Keperuu'navitu Ioo'uru'na'

Ampirinumpariko'nung-koo

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka. Dii' ee'ning dii'ka muu' paninung-koo tuntariaruma nii'ning napo' taura'perereriarukoo' te' tumparipeu'ning. ¹⁴Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka. Dii'ke naeroonku biikaning kapoo'nanka pari'ererima opevurerererikoo' kensi isikanankai dakaraka'darima nantoonge tampa' ooraarii'naang. Tee'koo dii' teing bakei aa'na' kiimatarariaining. ¹⁵Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka. Nanununu' isipo' basi nkoverikoo' pirung-koo daue ee'noko kansi'koo narung naning dii'koo bere'araa'naang, ee'noko tenang dii'anko poko dii'ke bakei dii'koo dau basina' mosianung-koo nanu'koong deeng-antaverikoo!. ¹⁶Baka' piaaru'nuka dii' kaputu'dariri nantoong taung nau-anta-koo piarorimaing aa'perima, 'Naning dootuu'nava pankava tampuma marakavaravaing tee kapoo' otoa', teka baa tee naning dootuu'nava pankava-koong koro tampuma marakavaravaing tee tee dai'ari otong tee bakaang maraka-anta dupe-anta-koo.' ¹⁷Dii' bakei kaputu'nuka mutaanang-kooning, arera teing-koo aing-koo aa'ning-koo dau basi: koro nii'noo' dootuu'nava pankava tee koro meeka'antavumanava? ¹⁸Napo' aa'perikoo' dii'ke, 'Naning boonturoma-koo marakavarako kapoo' nkoaravauka'nung, teka

naning te' kapoo' darimpaamaung-koo marakavarara deeko' teie tee tee dupe-antavuaing.¹⁹ Dii' bakei kaputu'nuka mutaanang-kooning, arera kapoo' pankaing masikung teing-koo, tee kapoo' darimpaamaung ai' te' boonturoma tee kapoo' te' darimpaamaung meeka'antavumaung?²⁰ Tee'koo baa naning boonturoma-koo marakavaravaing tee te'koo marakavaravaing ee'noko ookara kapoo'nanka teke otoroining-koo nari!.²¹ Ee'noko baa tee naning dootuu'nava pankava-koo marakavaravaing tee teva-koo marakavaravaing ee'noko tee-koo Kumponing-koo teke otomaung-koo nari!.²² Ee'noko baa tee naning paning-koo marakavaravaing tee tee Kumponing bakanoo' ba'nanui tare nkromakoo marakavaramaang ee'noko napo' tee-koo te' ba'nanui otomaung-koo nari!.

²³ "Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka, ai' dii'ke tee avutevu' napoka dovang oki'nareka' kivorana' tankaamperima baaraunikoo~ namanto Kumponing averikoo', sirivita' dovang ko'dompuu', teka teing kapoo' boto-koo pankeng dama'duerikoo' aa'ning: aarumo koonto'na' simpe', aarumo piaa unaa-anta-po'nung, ee'noko Kumponing masika'antavui kake'iiari oto!. Aing ee'ning teing dii'ke naro'ka nkookoo makosining.²⁴ Dii' kaputu'nuka taung nau-anta-koo piarorimaing, oki'nareka' kapoo'nanka aa'na' pukerariri maa'erikoo', teka kapoo' pankaing opo' dunkumperikoo'.

²⁵ Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka~. Diikaning kaapunanka-koo ee'noko bantovanto'nanka-koo dama'du aa'na' kiiroraa'antaverikoo' duu'perima, teka kuung teing-koo bakiaa'ke maanto', ee'noko mono bakaang pia narung siong.²⁶ Dii' Boto Keperuu'navitu kaputu'nuka, tutung kuung kiiroraa'antaverimaatoai teing diikaning kaapu ee'noko bantovanto'nanka aa'noaina' dama'du nari' kiiroraa' otoi.

²⁷ Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka. Dii' kuvi dako'doma dama'du aa'na' kiiroraa'antavaamaing-pina' oro'nuka dama'du-eta tampa' oro'paraalnaang, teka kuung bakei boo'nuka-koong make'ke maanto' ee'noko amutemuriil ku'mi'nanka.²⁸ Tee' nari' dii' dama'du-eta nantoonge koonto'nuka-pina' ooraarimaung teka dii'koo kuung ampirinunge~ maanto' ee'noko boto toto'ke.

²⁹ "Baka' piaaru'nuka dii' boto naunuka ee'noko dii' Boto Keperuu'navitu, bakei tora'kiriaining dii' ampirinunuka. Dii'ke nakaro-nupoong dako'aaru'noo' tampa' kanierikoo', koonto'nuka biikaning dako'domanairu tampa' nepunepu'erikoo'.³⁰ Aa'perimaung, 'Nii' tenang nakaro-nupoong niikakatauro otoroko'nang o'nori dei nakaro-nupoong

dupisi'aariko pakumariarupeu!' ³¹ Teka daang dakaraka'darima tee' minkurarakoo', ai' diikaang aarumoi teing biurukaa' sira'durimaung nakaro-nupoong tero dupisi'aaru'ning. ³² Aia' enang dupe-antaveriaing tee' nari' tee temurii' aarumo orara diikakatauroi tero nkaoako'nung. ³³ Dii' borukoporonuka, boru' doparopa-po'nung baurukaa', arekee' napo' donta'peripeu' tenang Kumponinge tuutunanturira mosianung-koo be'koo tanturiko?

³⁴ "Tee'koo ninge nakaro-nupoong dii'anko botoarampaing ee'noko Daari Meekung-koo norukasi'nuka ee'noko nau-antanuka. Nii'ning tee teing-koo dii'ke dupisi'erereriaining aa'barata' dovang-koo bi'erererima. Ee'noko nii'ning teing mura'ereriaining diikaning pava dootuu'nanka-koo kuunge osi kanteveri bata'ererima. ³⁵ Tee tee ookara urikupoong koonto'nuka dupisi'aariko'ning-koong tuutunang dii'ke komperiaing teing-koo Eebelo'keta bera Sakaraia'koo basinoo'ka, tee Sakaraia' tee Berakaia baurung boonturoma ee'noko meekavaro-koo meu'ka dii'ke diumaraang-koo kuunge dupisi'eru'nung te' dootuu'nava pankava-koo.^k ³⁶ Masika' naurampimang, aing teing ookara kapoo'nanka enanavarang-koo basiarako tora'kiriаing."

**Jiisuu' Orarunsiaru'na' Jerusalema' Kiimatanumpo' Deemparako
(Luk 13:34-35; 19:41-44)**

³⁷ "Oi baka! Jerusalema'nupoong, Jerusalema'nupoong, dupisi'erererimaing Kumponing bakaning nakaro-nupoong, ee'noko teing dii'koo botovurimaing kapange too'pererima dupisi'erererikoo', arekee'ning batei-koo ninge dii' naro'koo karirampimaung kokoree'ke baurukaa' kupa'koo boong naro'urimana', teka dii' aroo'dariaung. ³⁸ Aing ee, Kumponinge diikanoo' osi si'during dii'ke dii'ka tare-koo bera nuampavoo'naang. ³⁹ Ee'noko naurampimang dii'ke tee ning napo' oomeriaroo'naang bera tenang batei aa'meriainang,

'Biraankenung tee naning Ovoring bakaang miring-koo
pomaatomaung.' "

(Kena 118:26)

**Taa'ni'antananka Doong Asi'koong
(Mak 13:1-13; Luk 21:5-19)**

24 ¹ Teketa Jiisuu' dootuu'nava pankava-ita siarara tenkenuko bakaning barevare-nupoong tee-anko porou' avatevaronanka-koo nau-antavaava'naang. ² Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Aing kapoo'nanka dii'ke ee ooverimang? Masika' naurampimang, teing aing kapananka teing

^k 23:35 Tenaanka tutuna'nung ee'noko asi'nung nantoong tampeng orenge tavaaretu'naanka Daari Meekung-koo minkuari otoining-koo. (Pupu' 4:8; 2 Noru'anta 24:20-21)

tuurampaavaining. Teinge piatooroi deroaama nare' nii'nare'koo daue pante'ario' sipaavauka!"

³ Teketa Jiisuu' teke Olive'po'namii-koo baka ba'nanuio' bakaning barevare-nupoong tee-anko porora bii'ka otoroi nia'aama aa'pau', "Naumeriai tee are'moong tee' nkoaravaing, ee'noko taa'ni'anta aming da' poaing-koong, ee'noko aung batei oparavaing-koong taa'ni'anta aminge?"

⁴ Teketa Jiisuu'ke maku'urima aa'puru!, "Bakei, tarerariri otoriaing nantoonge poo-antaraari'neeng. ⁵ Ai' nantoong mmau'ke tee poroma nkaang miring tampaama aa'paavaing, 'Ning tee ee'nung Kumponinge Pako'pari'nii', ee'noko tee' nkoarima nantoong mmau' tosiaariko siompaariaing. ⁶ Ee'noko dii'ke tee karenanka tavo'kuko ee'noko tamung minkuaako taaraveriaing, teka dii' ee'ning tarerariaing dii' domang puraaniri'neeng tee-koo, ai' teing teing kapoo' tee' oro'nanka nkoaravaining, teka botu mme' basiarava!. ⁷ Narung kansi' i'amparama nii'nung kansi' turampuainge. Ee'noko narung muu' i'amparama nii'nung muu' turampuainge. Ee'noko napo' nantoong peera-koo booroainge, ee'noko u'mi'nanka nkoaravai nii'ning kansi'nanka-koo. ⁸ Aing teing tamung tutuna'ning sisikeerananka manikuma mantompumana' tooto' ponto'ke due'uko.

⁹ "Ee'noko tenang ee'nang dii' teing dai'daarira tavo'daariaining oraka' nkoraarii'naang, ee'noko dii'koo nii'ning dupisi'daariaing. Ee'noko dii' teing ookara nantoonge munte'daariaining ning nkaang miring-po'nupoong deentariko. ¹⁰ Ee'noko tenang ee'nang mmau' nantoong tee biikaang masika'anta-ita dua'ariaing, ee'noko nii'ninge bii'maikorori' munte'aarima tooka kompai nii'ning kare-nupoong-koo siaariai dupisi'aarii'naang. ¹¹ Ee'noko mmau' nakaro-nupoong oro'pariaing tenang daang Kumponing-etaining tamparima, ee'noko mmau' nantoong tosiaarima poo-antavaariai. ¹² Ee'noko tenang orara aarumo beremparako mmau' biikaang piaa tee ka'matompuaing. ¹³ Ee'noko naning purimpario' bera asirana'mung basiaravaing deeko' domamparavaing. ¹⁴ Ee'noko tee tutung tee aung doorenang tampara ookara kansi'koo daankiaavaing ookara nantoonge Kumponing bakaang muu'koo tumpariaina! taaravaava'naang, teketa tee-koo dama'due doong asi' tavo'kuaing."

Kapoo' Maarekusi' Oro'paravaina'
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ "Ee'noko tenang tee kapoo' maremaare oovertiaing meepo'ke donkonui' teie nakaronunge Danieloi minkuvuu'na' tee te' meepo' nuampa-antavuaing." (Daari Meekung-koo deeruerira tasi'peripeu!)

¹⁶ "Tenang tee donkonui' ooaara teing a' Judia'hameng-koo otoroaining miinanka-koo deto bakei navo'ka koo'ariaing! ¹⁷ Naning daunavaro-

koo otoaing deeko' siarara pava-koo kuung beauka' bakaang kavo nka-koo.¹⁸ Napo' naning mintoong-koo otoainoo'keta pava-koo toroaravauka' bakaang mononopa' nka-koo.¹⁹ Bakei piaaru'nuka otoroaing teing maniku' kempo'nuka ee'noko napo' teing biurukaa' noonoo'koo otoroaining, ai' teing tapotaponuka, mmari'koo makotua'.²⁰ Kunsirariaing tee aung batei mmaririaina'mung kamaari bakanang batei deemparavauka'na', nii'noo' Doong Uaana'mung deemparavauka'.²¹ Tee arikung te'mung tavo'kuaing tee bakei dau basi aung kansi' tutuntoma-ita nkoaru'ning-koo bera e'mung doong-koo basinoo'koo, ee'noko napo' dama'ke tee' basi otoauka'nunge.²² Teing doong arikeng Kumponinge apuka'antavuaruko deeko' ookara nantoong teing opariepeu'ning, teka Kumponinge bakaning miru'nisinuka piaavurima tee batei apuka'antavui miru'uu'nung.

²³ "Ee'noko tenang ee'nang nii'nung naninge aa'duriko deeko', 'Ooveriai, aung tee Kumponinge Pako'pari'nii' tavo'kuaing-koong!' nii'noo' aa'puko, 'Auntang!' tee masika'antaveriauka'.²⁴ Ai' teing nakaro-nupoong ee'noko pako'pari'nii'nuka daang Kumponing-etaning tamparimaing porora taa'ni'anta pankenanka ta'nimpaarii'na' nkoavaaing nantoong tosiarima Kumponing bakaning naro'ka papaara-antavaarii'naang, tavo'arapeu'nung-pina!.²⁵ Ooveriko, aung tee ninge tero uro'kanoo'ke naurampimang.²⁶ Tee'koo naninge nii'nunge naururima aa'duriko, 'Auntanto mee'bora' sirakamaa'ke otomang,' te' beriauka'. Napo' aa'puko deeko', 'Aung anke kuunge otomang,' tee masika'antaveriauka'.²⁷ Teka tee piping isipo'keta pipimpuma ootukunairu namu'ke siraka'pumana' tee' nari' ookarai oomaavaing ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing moko.²⁸ Are' tokoo bonku' otoainoo' teing mareoi'nanka te' oosiarima sira'paavaing."

Tee Naning-naumpo' Paning-etaing Poaina'
(Mak 13:24-31; Luk 21:25-33)

²⁹ "Tenang ee'nang namu'ke manki'antananka teing doong-koo tavo'kuaing tankinuko tee duaa' tee tenang mutaanampuaing, ee'noko kaara arakavaravauka', ee'noko beento'nanka paning-eta tankavariai. Ee'noko teing purinto'hanka kapoo' paning-kooning teing dankampuriaininge.³⁰ Ee'noko tenang ee'nang tee taa'ni'anta Tee Naning-naumpo' Paning-etaing ookara kansi' tare-koo poaing-koong oro'paravaing teke paning-koo, ee'noko nantoong ookara kansi'kooning tenang ee'nang avoreama orarunsiariaing. Ee'noko teinge ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing taa'ni'moi moko oomaavaing, purinto' ninka kamo'ke depeto aa'na' meena'moi.³¹ Ee'noko ninge tuuviri aa'na' karantavama~ botoarampaing teing nkaning koosinunanka, ee'noko teinge oosiaariaing teing nkaning miru'nisinuka kansi'koo ookutunairu-eta.

32 "Enang tee dii'ke tee baisirovang ooverira noru'eriaing, aa'nomaung: Tenang para' nenuvara'uko noru'erikoo' teketa deto puaravuu'naang due'ka. 33 Tee' nari' napo' dii'ke teing aing ookara kapoo'nanka ooverira noru'eriaing tee tee due', karanaang-anko poing. 34 Masika' naurampimang ninge dii', aing enanavarang mme' paa'ariaruko nkoaravaing teing aing kapoo'nanka ookara. 35 Paning ee'noko kansi' teing paa'areaining teka nkaang kara tee paa'aravauka'nung."

Doong Ee'noko Batei Naninge Noru'ua'

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30; 17:34-36)

36 "Nanine noru'ua' tee doong ee'noko tee batei. Koosinunanka paning-kooninge noru'aava'. Napo' ninge, tee bauringe, noru'ampa', teka teie narunge Mma'ke noru'ui otong tee batei. 37 Tee' nari' Nooa' bakanang nkoaru'na' nkoaravaing tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing moainang. 38 Aa'noko'na': tenang batei doua pankaing mme' poaruko taamanaama, naikaama, nampeema otoroko' bera Nooa' aaka'nareng-koo tumparu'na'mung-koo basi. 39 Tee kapoo' nkoaravaing-koo noru' otoroa' bera douai pora teing ookara aaruvuru!. Tee' nari' ee'na' nkoaravaing tenang ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing moainang. 40 Kenaankara naninka mintoong-koo otoreko narung tenaanka-koo pari'uma, narung sipuaing. 41 Napo' manikumaara kenaankara-koo nari' iinkureko nani pari'uma nani sipuaing.

42 "Tee'koo tanatarariri otorimaatoai, ai' dii'ke tee noru'eria' tee diikaang Ovoring poaina'mung. 43 Teka ee' noru'eriaing dii'ke, naninge pava okovenunge tee bakiaa'nko pomanang muunga noru'ui dei tee tee maamuari otopeu' tee bakaang pava pesi'koo taura'pua!. 44 Tee' nari' dii' maamurariri otoriainge, ai' tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tenang batei ning moaing-pina' noru'meriaruko moaing."

Mirumiru' Naninka Kenaankara Mintoomparetu'na'koong

(Luk 12:42-46)

45-46 "Baa tee naning matau, bakaang ovoringe bakanava tare-koo botovumaung, naning kake'iinara botovotona'a'nuka batei makosinang bau'koo miru'nisi, biraanke-antavuaing tee botovotona'a' bakaang ovoringe pora tee' nkoarako meu'pura. 47 Masika' naurampimang ninge, teie ookutuning kapoo' okovumaing-koo tarenara deeng-antavuaing. 48-50 Teka teie botovotona'a'ke orarai ee' noru'uaing deeko', 'Nkaang ovoring ana'aring po'koo', ee'noko tavu' tutumpuriai teing nii'ning botovotona'a'nuka, ee'noko teing ninka nantoong naikaama kanu'arimaing ninka nari' nkoariai, teie bakaang ovoringe poma meu'puu'naang doong paapaa'ui otoaina'mung tee po'koo, ee'noko batei noru'uauka'nang. 51 Ee'noko teie aa'na' kiimatavuaing tee, ee'noko

naro' sipuai teing ninka ampirinunuka ninka, te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi.”

Mirumiru' Teing Nerai' Nanai'koong

25 ¹“Tenang ee'nang tee tee muu' paninung tee teing pina' nerai' nanai' oro'paravaing biikaning daamunanka kompai nampeesinung kune'koo berou'ning onkeonke'aava'naang. ²Pa'noko' teing-koo mutaanang-kooning ee'noko pa'noko' matau-po'ning. ³Teinge mutaanang-kooning biikaang daamu nkavaama karasini nari' nkavaavaruu'. ⁴Ee'noko teinge matau-po'ning karasininanka nari' daamu-koo nkavai berou'. ⁵Teka tee nampeesinung po'koo ana'aru'. Ana'ario' teing duunkaamparira aasiau'. ⁶Teketa meu'namang boku karou' aa'puma, ‘Nampeesinung aung enang pomaang. Porira kune'eriai.’ ⁷Teketa teing nerai' tantearira biikaning daamunanka panka'pau'. ⁸Teketa teing mutaanang-kooning teing matau-po'ning karasini-koo eentavaarima aa'pau', ‘Nii'ning pare'mereriai karasini-koo. Niikaning daamunanka siri'arining.’ ⁹Maku'aama aa'pau', ‘A, nii'koo aa' ookarakoo makotuaroo'naang. Makosi berira karasini baaveaamaing-ankoa moo'siriaing.’ ¹⁰Teka tenang mme' nanai otoroko karasini moo'koo tee nampeesinung te' basiaru!. Ee'noko teing nerai' matau-po'ning maamuariri otoroko'ning tee ninka nari' kuung tumpariru' nampeesi-koong paroro-koo. Ee'noko beroko karanaang da'paru'. ¹¹Napo' dama'ke teing nii'ning napo' porora aa'paako', ‘Ovoring, ovoring, daate'meriae.’ ¹²Teka teie maku'urima aa'puru', ‘Masika' naurampimang, ning dii' noru'dampia!’. ¹³Tee'koo tanatarariri otorimaatoai dii!, ai' dii'ke tee doong ee'noko batei noru'eria' ning toromaravainoo!”

Tee Mirumiru' Mooni' Tankaampuru'na'koong

(Luk 19:11-27)

¹⁴“Napo' tee muu' paninung aunge minkunaae paara-anta-koo makosi. Narunge naninge ovoringe isipo' nii'nameensi'koo tenkenuma bakaning botovotona'a'nuka bokuvurira mooni' tankaampuru' teinge bakaang mooni' tare-evaava'naang. ¹⁵Tutuna'nung pa'noko' kokorei'namiku avuu!. Teketa kenaanka-nung kenaanka kokorei'namiku avuu!. Teketa beenaumo-nung narung kokorei'namiku avuu!. Biikaang matau siompui tee' tankaampuru!. Teketa tenkenuu!. ¹⁶Teketa tee pa'noko' kokorei'namiku nkavuu'nung namu'ke bera teie tee mooni' mintoong-antavuu' ee'noko dawa napo' pa'noko' kokorei' basi-antavuu!. ¹⁷Napo' tee kenaanka kokorei'namiku nkavuu'nung bera tee' nari' nkoaru!. Teie napo' asi'ning kenaanka kokorei'namiku basi-antavuu!. ¹⁸Teka teie naninge narung kokorei'namiku nkavuu'nunge bera kansi' nenke'ura dinkung-koo dako'u' tee mooni' ovoring bakaang.

¹⁹Teketa pankaroompuio' tee teing biikaang ovoring toroarara baakeenevuru' teing. ²⁰Ee'noko teie naninge pa'noko' kokorei'namiku nkavuu'nunge napo' nii'ning pa'noko' kokorei'namiku po'antavuu' nari' pora aa'puu', 'Ovoring, dake tee ning pa'noko' kokorei'namiku ameu'. Ooveko ninge napo' nii'ning pa'noko' kokorei' basi-antavantu'nung.' ²¹Bakaang ovoringe maku'uma aa'puu', 'Bakei tampa' nkoveu'nung, da' tee botovotona' tampara, kake'iinung. Aing-koo oki'ning-koo tampa' kake'iiraru'nung-koo ninge tee kapoo'nanka mmau'nanka tare-koo si'dampaing. Enang pora ni'ninka nari' dotumareaing.'

²²Napo' tee kenaanka kokorei'namiku nkavuu'nung pou'. Pora aa'puu' tee ovoring, 'Dake tee ning kenaanka kokorei'namiku ameu'. Ooveko enang tee ninge napo' asi'ning kenaanka kokorei'namiku basi-antavantu'nung.' ²³Bakaang ovoringe maku'uma aa'puu', 'Bakei tampa' nkoveu'nung, da' tee botovotona' tampara, kake'iinung. Aing-koo oki'ning-koo tampa' kake'iiraru'nung-koo ninge tee kapoo'nanka mmau'nanka tare-koo si'dampaing. Enang pora ni'ninka nari' dotumareaing.' ²⁴Teketa napo' tee naning narung kokorei'namiku nkavuu'nung te' pou'. Pora aa'puu', 'Ovoring ee, da' tee bakei naning ivekung noru'dansi o'nong. Dakaning botovotona'a'nuka pore'oromatoko dama' pora derararaa'naang. ²⁵Tee'koo da' dataramparura mera tee aung dakaang mooni' baku'antu' kansil'koo kuung. Ooveko, aung tee dakaang kapoo!' ²⁶Bakaang ovoringe maku'uma aa'puu', 'Da' bakei orara botovotona', kakarua!. Tee' minkumeinaare ninge enang toro-antavama'naang da'koo. Masika' ee noru'mei otong ning naning ivekung? Nkaning botovotona'a'nuka pore'oromatoko dama' mera deramaramaung ee? ²⁷Tee' noru'mei deeko' arekee'koo nkaang mooni' beeng-koo sipearuu', toromarara nkaning taakore'ning ninka nkavampeu'nung?' ²⁸Tee narung kokorei'namiku pari'erira tee naning kivora kokorei'namiku oto'evuing averiai. ²⁹Ai' baa tee naning bereng-anta-nko dau basina' napo' avu'koong. Ee'noko tee naning bereng-anta-nko deeaung teing oto'evuining naro'ka pari'koonge. ³⁰Enang dama'du dua'eriai aung botovotona'a tamunsi'nung te' mutaanano', te' ee'noo' nantoong biromparima si'da' dovang kakirinkuarimatoainoo' sisikeera-koo otoroi.' "

Jiisuu'ke Dama'ke Siivenke' Nkovuaina'

³¹"Tenang ee'nang tee ning Tee Naning-naumpo! Paning-etaing nkaang meenasi ninka moainang teing ninka nkaning koosinunanka ninka nari' ning tee tee-koo nkaang ba'nava'nani' pipi'daari-koo paning-koong-koo ba'nanampaing daurarong taa'ni'antamari. ³²Ee'noko ookara kansil'koo muu'nanka amutemuu' teing ning-koo uro'kanoo' oosiariaining ee'noko teka siivenke'arampaing tee' sipisipi' tarenarai sipisipi' ee'noko mee'mee' simpe'uripeu'na'. ³³Ee'noko aa'noai, sipisipi'nanka ning-koo tampavine-

aape siparampai, mee'mee'nanka mare'aanavine-aape. ³⁴Teketa tenang ning dauraronge aa'parampaing teing tampavine-koo otoroaining, 'Porira dii' Mma'ke biraankeruru'ning barenu konsirirai, ai' tee muu' paninung tee dii'koo maamu-antavuu'nung kansi' tutumparu'noo'keta. ³⁵Ai' dii'ke tee ning tenang peeramoko bau'meriko!. Ntong-koo karaa'marako kapoo' nai-koong ameriko!. Tenang damisimai deemari o'noko kuung bokumeriko!. ³⁶Tenang duaana o'noaruko duaameriko!. Napo' siipamoko tanatameriko!. Tenang kiimatanava-koo o'noko porima beero'meriko!'

³⁷"Teketa tenang teinge koonto'nukai maku'aama aa'paavai tee, 'Ovoring, are'ka peeraroko oorampima bau'dampiko', ee'noko ntong-koo nekeru'kiko kapoo' nai-koong arompiko? ³⁸Napo' are'ka damisimai deentari otoko oorampima kuung bokurampiko', ee'noko are'ka duaana oto'deruaruko duaantampiko? ³⁹Napo' are'ka siiparoko oorampima nii'noo' kiimatanava-koo otoko beero'dampiko?' ⁴⁰Ee'noko ning dauraronge maku'arama aa'parampaing, 'Masika' naurampimang dii', aming kapoo' dii'ke aing-koo mmarang-koo baru' miring otoroaing-koo nkoveru'nung tee tee ning-koo nkoveru'nung.'

⁴¹"Napo' aa'parampaing teing mare'aanavine-koo-nupoong, 'Dii' barakosi'nisinuka, beriai ning-ankoita tee-koo nta'koo otoi oto'koo Sietani'koo ee'noko bakaning koosinunanka-koo maamu-antanisi-koo. ⁴²Ai' ning tee peeramoko dii'ke bau'meriaruko!. Ntong-koo nekeru'kanko kapoo' nai-koong ameriaruko!. ⁴³Damisimai deemari o'noko kuung bokumeriaruko!. Duaana-koo ata'teenko duaanameriaruko!. Napo' siipamoko ee'noko kiimatanava-koo o'noko dii'ke tee ning taremeriaruko!. ⁴⁴Ee'noko teinge napo' maku'aama aa'paavai, 'Ovoring ee, arenang nii'ke da' aa'noko oorampima pakurampiaruko', peeraroko, ntong-koo nekeru'kiko, damisimai deentari otoko, duaana-koo ata'siiko, siiparoko nii'noo' kiimatanava-koo otoko?' ⁴⁵Ee'noko ninge maku'arama aa'parampai, 'Masika' naurampimang, aming kapoo' dii'ke aing-koo mmaikori'koo baru' miring otoroaing-koo nkoveriaruu'nung tee tee ning-koo nkoveriaruu'nung.' ⁴⁶Teketa tee teing kiimatavariri doong kante tee' nari' otoroainoo' beroaing, teka teing koonto'nuka domampariri tee' nari' otoroainoo' beroaing."

Jiisuu' Sisiikeera Tora'antavai Dupisi'aako Napo' Domamparu'na' (26:1–28:20)

Jiisuu' Mumunsiau'na'
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

26 ¹Teketa Jiisuu'ke teing aing karananka minku bakevura bakaning barevare-nupoong aa'puru', ²"Dii'ke noru'eri otong tee

Paroro Baari'koong~ makotuu'naang doong deto ke'munta otong, ee'noko ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee naninge tooka kompui taura'muaing, ee'noko aa'barata'koo bi'maara dupisi'maavaing."

³Tenang ee'nang tee teing piristi'nuka-koo ovontung ee'noko nantoong-koo pankenanka tee piristi' pankaing bakanava-koo naro'ariru', bakaang miring tee Kaiapasi. ⁴Ee'noko teinge Jiisuu' aavavaara moo'aara tavaava'naang mumunsiau!. ⁵Ee'noko teinge aa'pau!, "Na'moo paroro ninka nkoampiauka' nantoonge karingai turamaari'neenga."

Naninge Manikumai Jiisuu' Beetania Duunie Sisi'uu'na'

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶Teketa tee Jiisuu' teke Beetani-namono-koo otoko tee Saimoni' tero oramu'u'po'nung bakanava-koo kuunge. ⁷Ee'noko tenang teke otoko nani manikuma tee-anko pou' duuninaro¹ moo' pankaing-koonaro' nkavui. Ee'noko tenie pora Jiisuu'koo bore'koo dau dakovuu' teke taamang banto'domai ba'nampario!. ⁸Tee' nkovuio' teinge barevare-nupoonge ooaara iiravorora aa'paako', "Aung aming-koo anie tamung kera'pumaang? ⁹Aung duuni tee moo' pankaing-koo baavevuma mooni' nkavuma ata'oi'nuka paku-koo makosi."

¹⁰Ee'noko Jiisuu'ke noru'ura tee kapoo' teinge minkuaako'nung aa'puru' teing, "Dii'ke aming-koo ani manikuma pore'antaverimang? Anie tee kapoo' tampara masikung ning-koo nkoving. ¹¹Ai' teing ata'oi'nuka teing dii' ninka doong kante nari' otorimaatoaining, teka ning tee dii' ninka baru' pankaroong o'noriauka'nung. ¹²Tenang anie aung duuni ning-koo mono-koo dakovuma tenie tee ning dako'maavaing-koong maamu-antamuma tee' nkoving. ¹³Masika' naurampimang, are'ke tokoi tee doorenang tampara daankiaavainoo'ke ookara kansil'koo tee kapoo' ning-koo anie nkoving tee minkuaama ani norunoru'aavaing."

Judasie Kara Naroompuu'na' Jiisuu' Sivuko Tavaava'naang

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴Teketa narung teing-koo nanai'keta kenaanka-koo Judasi Kerio'nung tampaako'nung, piristi'nuka-koo pankainuka-anko beu!. ¹⁵Bera nia'urima aa'puru!, "Dii'ke ning aming ameripeu' ningee tee Jiisuu' dii'anko sianko?" Tee'puio' teinge moomi'ning siliva'kooning beenaumo kivoranuri deeru-antavaara avau' tee. ¹⁶Teketa deto tee enang Judasie tooka kompui doona besi'uu' Jiisuu' teing-koo sivuainoo'.

¹ **26:7** Temuri'i' duuninaro' tampusng tee kapang boo'anta-koo, miring "alabasta"-koo, teka'nisinamurii!. Duuni tampa' nuuraa' miring naarada' kuung sipaako'nung, moo' pankaing.

Ovoring Ninka Asirang-koo Taamanau'na'
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷Doong tutuna'na'mung basiario' tee paroro Ju' biikaang berete' iisiropa-koong, bakaning barevare-nupoong Jiisuu'anko porora tee nia'aama aa'pau!, "Dake are'ke nii'ke tee Taamang Baari'koong~ maamu-antavampira naiampii'naang piaromaang?" ¹⁸Jiisuu'ke aa'puru!, "Jerusalema'namono-koo berira naning narung ooveriaing ning noru'ansi o'noing. Nauerima aa'periaing, "Teie nau-antai aa'puing, "Nkaang batei tokompansi o'nomaung miru'nisi enang due'uing. Ee'noko ning nkaning barevare-nupoong ninka teke dakanava-koo Baari'koong Taamang naiampima norunoru'ampiaing te'mung doong." ' '

¹⁹Teketa teing barevare-nupoong tee' Jiisuu'ke nauvuru'na' berora maamu-antavau' tee Baari'koong Taamang. ²⁰Bera muumpuio' Jiisuu' teing ninka nanai'keta kenaanka barevare-nupoong ninka teke ba'naniau!. ²¹Ee'noko tenang taamanaama Jiisuu'ke aa'puru!, "Ninge masika' naurampimang dii!, narunge dii'koonge tee tooka kompui ning kare-nupoong-koo simuaing."

²²Teketa teinge tee' taaravaara bakei orarunsiariru!, ee'noko Jiisuu' naruna' doompeita! nia' tutumpau' aa'paama, "Tee ee ning ee, Ovoring?"

²³Jiisuu'ke maku'uma aa'puru!, "Teie ee'nunge ni'ninka nari' diisi-koo toonampematomauge ning tooka kompui taura'muaing.

²⁴Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee tee' Daari Meekunge minkuvuu'na' nari' nkumaravaing, teka tee naning ning tooka kompui kare-nupoong-koo simuaing tee bakei piaaru' masikung, tora'kuainung. Bakei ponto'aravaruu'nung dei tampa'ke." ²⁵Teketa tenang teie Judasie ee'nunge tooka kompui tee Jiisuu' kare-nupoong-koo taura'puasinge aa'puu!, "Tee ee ning ee, Nau-anta Pankaing?" Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, "Ee!, da' ee'nung tee."

Jiisuu'ke Ovoring Bakaang Taamang Nkoamatoaing Miru'uu'na'
(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²⁶Teketa tee' taamanaama Jiisuu'ke berete'nu nkavura, biraankevura, pisiluu!. Pisi'ura bakaning barevare-nupoong avurima aa'puu!, "Nkaverira naieriai, aung tee nkaang mono makosi." ²⁷Teketa napo' uaininareng avaako nkavura kompui tampa' tampura Kumponing-koo teing avurima aa'puru!, "Aru'koo naikiriai dii' ookara. ²⁸Aung tee nkaang ereng nerakung kara naroong-anta pinka'anta-koong makosi, mmau' nantoong biikaang orarananka tonta'anta-koo dakoaravaing. ²⁹Enang tee ning ee' naurampimang, enang-eta deto naikamparoo'naang uaininaru'koo bera te'mung uaini-koong urusi' nerakung dii' ninka nari' naiampiaina'munge basi Mma' bakaang muu'koo kuunge." ³⁰Teketa kenanavu kenavaara danto tenkenaara Olive'po'namii-aape berou' teing.

Jiisuu'ke Piita Penkemparavaing Uro'kanoo'ka Sira'puu'na'*(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Teketa Jiisuu'ke nauvurima aa'puru' teing, "E'mung ee'na'mung muunga dii'ke ookarai ning si'merira koo'darii'naang, ai' Daari Meekunge tee tero tee' minkuvuu'nung aa'puu'noo'ka,

'Ninge tee sipisipi' tanatanung tavanko teing sipisipi'nanka teing avitoitoi purarenka'ariaining.' *(Sekaraia 13:7)*

³² Teka ning boo'keta daa'marara tee dii'koo uro'ke Kaaleli'nameng-koo meaing." ³³ Piitai maku'uma aa'puu', "Ninge tee bakei da' si'dampauka'nung bane ainge nii'ninge si'daako dakaning karenupoong-koo avoreamaa." ³⁴ Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', "Ninge masika' nauramaang, e'mung ee'na'mung muunga kokoree' mme' koo'kuaruko beemu'pie da' penkentaravaing ni'ninka nari' o'noremaung-koo." ³⁵ Teka Piitai napo' aa'puu', "Ning tee da'koo penkemaravauka'nung bane da' ninka nari' mompeainge." Napo' teing nii'ning barevare-nupoong ookara tee' nari' kareau'.

Jiisuu' Ketsemani-nau-koo Kunsiaru'na'*(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Teketa tenang Jiisuu' teing ninka bakaning barevare-nupoong nii'noo' Ketsemani tampaako'noo^m berou', ee'noko te' berora aa'puru' teing, "A' ba'nanirio' ning anka' mera kunsimaravai." ³⁷ Teketa Piita bokuvui ee'noko Siebedi-baurinketa nari' tapotaapo' berou', ee'noko orarunsiarama domang oraka' dee'ou'. ³⁸ Ee'noko teing aa'puru', "Nkaang domang tee orarunsie bakei boo'pina' dee'antamuing. Anke otoriae nii'ninka nari' tanatarariri." ³⁹ Teketa kato oki'noo' bera te' doonko kinkinura kansi'koo teke kunsiaru' aa'puma, "Mma' ee, makosi deeko' aung kiimata-koong kaapu baari'antameaing, teka tee nkaang pia deea', da' dakaang pia siong-koo makosi." ⁴⁰ Teketa napo' te' bakaning barevare-nupoong otorou'noo' toroarara teing aasiaio' oovuru' teka. Ee'noko teketa aa'puu' tee Piita, "Dii' ee donkaang ni'ninka nari' tanatarariri tamung oki'noo' batei otoriarupeu?" ⁴¹ Kunsirarima tanatarariri otoriaing parapaara-koo dua'dari'neenga, ai' domange teepiarori otoritaa' diikaang mono aruaru'dorimang."

⁴² Teketa napo' kemukana' kato bera kunsarama aa'puu', "Mma' ee, aung kiimata ninge baari'koo makosi deeaung deeko', makosi dakaang pia siompansi tora'pampaing." ⁴³ Ee'noko napo' pora tee' teing aasiai otoroko oovuru', duta aasi'ke taurvio!. ⁴⁴ Teketa napo' teka sipurira napo'

^m 26:36 Ketsemani tee Duuni Mii'doma miru'ari otong. Te' ee'noo' sinang olive'koong mii'aako'noo' duuni nka-koo.

beemu'pina' beu' kunsiaraa'naang tee' nari' minkuvuu'na' minkuvuma.

⁴⁵ Teketa napo' barevare-nupoong-anko toroarara aa'puru' teing, "Dii' ee mme' aasiri otong uaarorima? Ee aing, batei due'umaang ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tooka kompu naninge simuu'naang nantoong oreng biikaang bireng-koo. ⁴⁶ Aia', daa'darira meriai. Ooveriko tee aung tooka kompu ning simua'naang enang pomaang."

Jiisuu' Moo'au'na'

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Tenang ee'nang tee Jiisuu' tee' karoi otoko tee Judasi nana'i'keta kenaanka-koong narung te' basiaru'. Tee ninka nari' nantoong karinga bainatu dovang-po'nupoong ee'noko ta'baka aa'ning kompai porou', piristi'nuka-koo ovontung ee'noko nantoong biikaning pankeu' urantanuka aa'ninge botaaru'ning. ⁴⁸ Teie tooka kompu Jiisuu' kare-nupoong-koo sivuu'naang tee taa'n'i'anta maamu-antavuu' aa'puma, "Tee naning ninge nuunuampaing tee ee'nung naning dili'ke bokotaanieraing."

⁴⁹ Jiisuu'anko namu'ke bema Judasie aa'puu', "Teie ee Nau-anta Pankaing!" Tee' minkuvuma teka nuunuvuu!. ⁵⁰ Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', "Mmaiko', kapoo' dake nko-koo poing nkoveaing." Teketa tenang teing nantoong uro'kanoo' koo'arira Jiisuu' bokotaaniaara dai'au' tee. ⁵¹ Tee' nkoako narunge Jiisuu' bakaning-koonge bakaang bainatu barampura piristi'koong pankaing bakaang botovotona' teka'puma dome' ete'uu'. ⁵² Teketa Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Tee dakaang bainatu te' bakano' napo' sipeai, ai' teing nantoong bainatue tavu' nkoavaining teing napo' bainatue booroaining. ⁵³ Ai' dake ee noru'ea' ninge Mma'koo karonko bakei mmau' kokorei' koosinunanka aa' namu'ke bee'oaripeu' ning paku-koo? ⁵⁴ Teka tee' nkoansi dei tee Daari Meekung-koong kara arekee' dupearapeu', aa'pui otoing, tee' ee' nkomaamatomana' nari' nkomaavaing?"

⁵⁵ Ee'noko tenang Jiisuu'ke aa'puru' teing nantoong karinga, "Dili'ke ee ning tavu' nkoama bakiaa'kamaung deemerima bainatu dovang ninka ankonu' poring ning dai'merii'naang? Doong kante tee ning oomerio' dootuu'nava pankava-koo doonanairu-koo ba'namari nau-antamaramaung, teka teke o'noko dili'ke ning dai'meriaung. ⁵⁶ Teka aung ee' nkoaring tee Daari Meekung-koong kara nakaro-nupoonge daariau'nung dupearaa'naang." Teketa tenang teinge ookara bakaning barevare-nupoonge teka sipaara koo'ariru'!

Ju'koong ovontunge Jiisuu' Tuumpiau'na' Kaka'dekearira

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Teketa teinge tee Jiisuu' moo'au'ninge Kaiapasi-anko be'antavau' tee ee'nung piristi'nuka biikaang pankaing, te' ee'noo' teing boto

naunuka ee'noko teing pankeu' urantanuka naro'ariru'noo'. ⁵⁸Teka Piitai dama'ke isipo'keta kaarie sipuma bera te' piristi'nuka biikaang pankaing bakanava-koo uro'mang basiaru'. Bera te' kuung tumparara teing ninka Ju' biikaang piatooronuka~ ninka nari' ba'nanui otoko' tokoona' nkaoavaina' oovuu'naang. ⁵⁹Ee'noko Piita te' ba'nanui otoko teinge piristi'nuka-koo ovontunge teing ninka ookara koompaara'navitu karananka mare'nii' besi'aako' Jiisuu' tuumpi-kooning kara daa'aara deeko' Jiisuu' dupisi'aava'naang. ⁶⁰Teka teing kapoo' daa'aava' bane mmau' daang minku nkankai teke donkonai kara mmau' minkuaako!. Asi'na'moong kenaanka naninka uro'kanoo' poreta aa'puretu', ⁶¹"Aunge tee aa'pumaung, 'Ninge teva dootuu'navा pankava turampamira beenang doong-koo napo' kaniamepu!'" ⁶²Teketa tenang piristi'nuka biikaang pankainge deto donkonura Jiisuu' aa'puu!, "Da' ee bari'na' oto'derua? Sira'daravai aung-koo tuumpiramaung-koo!" ⁶³Teka Jiisuu' tee' nari' ka'duuari otoko'. Teketa teie piristi'nuka biikaang pankainge aa'puu' tee, "Ninge tee Kumponing domantoo' bakaang miring-koo aa'damaang, naumeriai da' tee Kumponinge tero Pako'pari'nii' nii' domameri taremeriaainoo'koo deeko', tee Karistoo', Kumponing Baurung." ⁶⁴Jiisuu'ke maku'uma aa'puu!, "Ee', tee' ee'na' masika' minkuemaang. Ee'noko aa'dampii'naang ningee dii' ookara: Dama'ke tee ning tasi'meriaing ning tee ee'nung Tee Naning-naumpo' Paning-etaing Daari Meekunge naururimaung kamo'ke depeto pora ookara kansi' tarevumaatoainung. Ee', Kumponing bakaang iri' deto basi ninka moko oomerira tee dii'ke tenang tasi'meriaing."

(Danielo 7:13)

⁶⁵Teketa tenang teie piristi'nuka biikaang pankainge bakaang mononopa' dere'ura aa'puu!, "Aunge bakei Kumponing akapeu'umaang! Nii' nantoong aung-koo kapoo' minku-koo piamoria!. Tee tee aung enang dii'ka taaravering Kumponing akapeu'uko. ⁶⁶Enang bakaang kara simpe'erima arekee' noru'erimang?" Ee'noko teinge maku'aama aa'pau!, "Aung tee boo'koo makosi." ⁶⁷Teketa tenang oing-koo tutupaa'aama ki'bituau!. Ee'noko nii'ninge tanko'paako' aa'paama, ⁶⁸"Da' tee Kumponinge teroita Pako'pari'nii' nantoong domamperi tareveriaainoo'koo deeko' tarampeerarama~ mansi'dari naumeriai baie tarui?"

Piita Jiisuu'koo Penkemparu'na'

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹Tuutunang~ kuunge nkoarako tee Piita tee parang-koo kuunge pava-ita dama'due ba'nanuio' nani nerai'na' botovotona' tee-anko pou' te!. Pora aa'puu!, "Da' tee Jiisuu' ninka tee ninka Kaaleli'nung ninka nanrimaung." ⁷⁰Teka Piita penkemparu' teing-koo ookara-koo uro'kanoo'ke, aa'puma, "Ning tee kapoo' dii'ke minkuerimatomaung

noru'ampa!.”⁷¹ Napo' teketa danto tuntoma-navaro-koo bera teke otoko nii'nanie napo' nerai'na'ke teka oovuu!. Oovura teing nantoong teke otoroko'ning nauvurima aa'puru!, “Aung tee naning tee ninka Jiisuu' Nasareti'nung ninka nari' nanuremaung.”⁷² Teketa napo' penkemparu' tee Piita marakavarama; aa'puu!, “Ninge tee naning noru'ampa!”,⁷³ Napo' teketa otompuaruko teinge nantoonge teke donkonai otoroko'ninge Piita-anko masipo' berora aa'pau!, “Bakei masika' da' teie narung teingoong, ai' da' tee tee' teing-pina' karema sira'daramang.”⁷⁴ Teketa Piita baka barakosi'aramaⁿ maraka-antavarama aa'puu!, “Ninge tee naning noru'ampa!” Teketa namu'ke kokoree' koo'kuu!.⁷⁵ Teketa tenang Piitai norunoru'u' tee kara Jiisuu'ke minkuvuu'nung, aa'puu'nung, “Da' tee kokoree' mme' koo'kuaruko beemu'pie penkentaravaing ni'ninka nari' o'noremaung-koo.” Ee'noko teketa oko siarara aa'na' orarunsiarara biromparu!.

Jiisuu' Pailati'anko Tavo'au'na'
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

27 ¹ Teketa minkuaakotaa' tane'puio' ookarai aa'ninge piristi'nuka-koo ovontung ee'noko nantoong-koo pankeu' urantanukai Jiisuu' dupisi'aava'naang maneau!. ² Ee'noko dai'aara teketa tee Pailati'anko, tee-anko Rooma'nung ovo'ma'anko, tavo'au!.

Judasi Ke'ni'aru'na'
(Nka 1:18-19)

³ Teketa tenang teie Judasie tooka kompui Jiisuu' taura'puu'nunge tee maneau'na' oovura orarunsiaru!. Ee'noko orarunsiarara teing mooni' siliva'nanka beenaumo kivora-nuri bera torovuu' piristi' pankenankakoo ee'noko nantoong-koo pankenuka-anko aa'puma,⁴ “Bakei oraka' nkomarieeng! Tee naning orararopa kare-nupoong-koo taura'pansieeng tavaava'naang.” Ee'noko teinge pankenankai maku'aama aa'pau!, “Tee tee kapoo' dakaang, nii' tee-koo dake manki'antameriauka'nung.”⁵ Teketa Judasie mooni' te' dootuu'nava pankava-koo kuung dua'ura tenkenuu!. Teketa bera keni'aru!.⁶ Teketa teinge piristi'koo pankenankai teing mooni'nanka teka ukuaara aa'pau!, “Aung tee boto-ko ee' oro' orokoari otong te' meepo' mooni' kore'doma si'koo tee tooka-koong deemparako.”⁷ Teketa teinge narung naning utau ta'nang bakaang kansi' moo'koo kara naroompau' nantoong Ju'deeaing te' dako'aarimaatoo'naang.⁸ Ee'noko tee'koo ee'na'koo tevora' kansi'navora' miring tookanavora' tampaamaung bera e'mung doonko basinoo!.⁹ Ee'noko tee' nkoario'

ⁿ 26:74 Baka barakosi'arama ee' minkuarapeu!, “Masikung minkuamparui dei Kumponinge tamupeu!!”

tee kara teie Jeremaia'ke nakaronarai minkuvuu'nung dupearu' Daari Meekung-koo aa'puu'noo'ka,

¹⁰ "Teinge beenaumo kivora siliva'nanka nkavau', teinge nii'ninge Isireeli-nupoonge miru'au'ning tee naning moo'kooning. Ee'noko naning utau ta'nang bakanameensi' moo'au' teinge, Ovoringe botomuu'na!" *(Sekaraia 11:12-13; Jeremaia 32:6; 18:2)*

Jiisuu' Pailati'ankoi Donkonuu'na'
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Enang napo' tee Jiisuu' tee-anko ovo'ma'anko donkong-antavaio' nia'uma aa'puu' tee, "Da' ee tee Ju'nupoong biikaang daurarong?" Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', "Tee' nari' minkueina' o'nong." ¹² Teketa teinge pankenankai piristi'nuka-koo ee'noko nantoong-koo daang tuumpiaako kasivua' karoaruko!. ¹³ Teketa Pailati'ke nia'uma aa'puu!, "Dake ee taaravea' otong kapoo' mmau'nanka-koo tuumpiraamaang da!?" ¹⁴ Teka Jiisuu'ke nii'nau' kapoo'nau'koo maku'uria!. Tee'koo tee ovo'ma' aa'na' ta'ninuu'.

Barabas Jiisuu'ke Paari-antavau'na'
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Tenang tee teke narung aarumo ovo'ma'ke nkovuko'nung ee' oro': Ookara mare' kante-koo Taamang Baari'koong~ nkoako tee narung naning kiimata-nupoong-koo simpiri'antaevuriko' nantoong karika' piavoroko'nung. ¹⁶ Ee'noko tenang ee'nang teke tee narung naning orara, ookarai noru'aako'nung miring Barabas kiimata-nava-koo otoko!. ¹⁷ Tee'koo tenang nantoong karinga naro'aririo' Pailati'ke nia'urima aa'puru' teing, "Anaanka-koo arera ninge simpiri'anta-koo piarorimang, tee Barabas ai' tee Jiisuu', tee Pako'pari'nii' tampaamaung?" ¹⁸ Teka ee' noru'ui, teinge tee Jiisuu' mamairo-ita tee-anko tavo'au'nung.

¹⁹ Teketa tenang Pailati' teke bakanoo'ke ba'nanui kara simpe'domai ba'nanuio' ba'aang botoario' narung kara tee-anko po'antavau' ee' minku, "Tee naning kapoo' orararopa dake tokoonaa' nkoveauka', ai' ningee tee e'mung tee-koo noone ooamira domang aa'na' manki'moi o'noing." ²⁰ Teka teinge piristi'nuka-koo ee'noko nantoong-koo pankenankai dera-antavaariko' ookara nantoonge Barabas bake-antavuma Jiisuu' dupisi'antavuaing tampaava'naang. ²¹ Teketa teie ovo'ma'ke aa'puu!, "Anaanka-koo naninka-koo baa arera dii'ke bake-anta-koo piarori otong?" Teinge maku'aama aa'pau!, "Tee Barabas." ²² Teketa Pailati'ke nantoong nia'urima aa'puu!, "Teka tee Jiisuu', tee Pako'pari'nii' tampaamaung, arekee' nkoama'naang?" Teinge ookarai maku'aama aa'pau!, "Aa'barata'koo taakaveaing tee." ²³ Pailati'ke maku'urima aa'puu!, "Aming-koo, ai' kapoo' orara aming nkouvuing teie?" Teka teinge napo' baru' aa'na' bokiaama aa'pau!, "Aa'barata'koo taakaveaing tee."

²⁴Teketa tenang Pailati'ke tamung kariarako'nung noru'arara ee'noko nantoonge karakarare tutumpao' teie ntong nkavura bireng duu'paru' teing-koo karika'koo uro'kanoo'ke aa'puma, "Ning tee kapoo' o'noa', aung naning bakaang ereng ning-koo biromparavauka'nunge, kapoo' dii' diikaang." ²⁵Ee'noko ookara nantoonge maku'aama aa'pau', "Makosi, bakaang ereng nii'koo biromparavaing ee'noko ookara-koo niurukaa'koo." ²⁶Teketa teie Barabasi simpiri'antavevuru!. Teka teie Jiisuu' mura'aava'naang botovuru! Pailati'ke, ee'noko dama'ke aa'barata'koo taakavaava'naang botovuru!.

Piaatoronukai Jiisuu' Akapeu'aako'na'
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷Teketa tenang ovo'ma' bakaning piaatoronukai Jiisuu' ovo'ma' bakanava-koo be'antavau!, ee'noko ookara piaatoronukai teka tapo'eera koroau' tee ee' akapeu'aava'naang: ²⁸Teinge bakaning mononopa'nanka kiru'aara napo' mononopa' urumpumaung dauraronuka biikaang-pina' oro' kurumpau' tee-koo. ²⁹Teketa baakopo too'murintaa'po'nung dauraronuka biikaang-pina' kaamaum paara tee-koo bore'koo kurumpau!. Ee'noko bana' kong-antavau' tee-koo bireng-koo tampavine-koo ee'noko tee-koo uro'kanoo' kinkinaako' aa'paama, "Tampara masikung, Daurarong Ju'nupoong Biikaang!" ³⁰Ee'noko teinge tutupaa'aama bana' pari'aama amutemu'ke bore'koo mura'aako' teie.

Jiisuu' Aa'barata'koo Taakavaau'na'
(Mak 15:20-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³¹Teketa akapeu'aakotaa' tee mononopa' urung kiru'au!, teketa tee bakaang masikung mononopa' kurumpau' tee-koo. Teketa aa'barata'koo taakavaava'naang be'antavau!. ³²Teketa beroma naning narung kune'au' Sairini-nung miring Saimoni', ee'noko teinge tee etuau' tee teie aa'barata' nkaevuu'naang. ³³Teketa Kolokata' tampaamanoo' basi-antavau', miru'noo' Makupi'noo'. ³⁴Ee'noko teka te' basiarira teinge Jiisuu' uaini nonang-koong ma'naange pitunisi avu'koo paaravau' tee naivuu'naang, teka teie tora'pura nai-koo kasivuaruu!. ³⁵Tenang tee aa'barata'koo taakavaara teinge tee bakaning mononopa' tankaampeu' kapoo' deikoo'koong nkoara. Tee' nkoaoio' tee kara nakaronunge minkuvuu'nung dupearu' Daari Meekung-koo aa'puu'nung,

"Teing tankaampeu'nung teing nkaning mononopa', ee'noko nkaang baarong-koo deikoo'eu!" (Kena 22:18)

³⁶Ee'noko teke ba'nanai tanatavai otoroko' tee teka. ³⁷Ee'noko tee-koo bore'koo daua teing kapoo' tee tuumpiaako'ning daariaara sipau' ee' minkuning:

AUNG TEE JIISUU', JU'NUPOONG BIIKAANG DAURARONG.

³⁸Napo' kenaanka naninka mutaa'o tee ninka nari' taakavaaretu' teka. Narung tee-koo tampavine-aape ee'noko narung mare'aanavine-aape.

³⁹Ee'noko nantoong teke tankinaako'ninge koovi'ai tankinaako', oraka' minkuaama. ⁴⁰Ee'noko aa'paako!, "Da' tee pava dootuu'navo pankava turampera beenang doong-koo kaniee'naang tantaramaung, enang daka domaang moo'darama aa'barata'keta depeto siraravai, da' tee Kumponing Baurung deeko!." ⁴¹Napo' tee' nari' teinge ainge aa'ninge akapeu'aako' tee, piristi'nuka-koo ovontunge, boto naunukai ee'noko nantoong pankeu' urantanukai. ⁴²Aa'paako!, "Aunge tee nantoong oovuning domaang moo'urikoo', teka baka domaang moo'koo makotua!. Tee Isireeli-nupoong Biikaang Daurarong deeko' enang aa'barata'keta depeto siaravaing ee'noko nii'ke masika'antavampiaing tee. ⁴³Bakei Kumponing baurung tamparama tee-koo aa'na' pinka'aramaung tamparakoo', enang Kumponinge pakuvuaing teka tee domamparaa'naang piavoi otoing deeko!." ⁴⁴Ee'noko napo' tee' nari' tenaanka mutaa'o nkorai tee ninka nari' taakavaaretu'naankai poore'uretu!.

Jiisuu' Boo'paru'na'

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵Enang tee duaaki'ui'o' mutaanang pou' temeng ookutunameng bera kamunoo'nang-koo basi. ⁴⁶Ee'noko kamunoo'nang Jiisuu' aa'na' karoma osinung karai aa'puu!, "Eloi, Eloi, lama sabakatani," ee' minkuvuma, "Nkaang Kumponing, nkaang Kumponing, ning dake aming-koo si'meing?" ⁴⁷Ee'noko nii'ninge nantoonge teke donkonai otoroko'ninge tee' taaravaara aa'pau!, "Eliasi bokuvumaang." ⁴⁸Teketa namu'ke narung teing-koo kua'parara kapoo' uaini kaaveerii'ke boovong-antavura bana'koo dai'antavura Jiisuu'aape deto toong-antavuu' musi'uu'naang. ⁴⁹Teka nii'ninge aa'pau!, "Sipeko baka otoai tee. Iro' ooampiaing, Eliasie pa pora pakuvuu'naang." ⁵⁰Teka Jiisuu' aa'na' napo' deto bokuma tenang ee'nang domang si'nuu!. ⁵¹Ee'noko tenang ee'nang tee baarong pava dootuu'navo pankava-koong, meekavarou ku'nung, meu' ke'me'aru' a'dei'keta depeto dere'arama bera a'doong kainu!. Kansi' u'mi'ke aa'na' biru'uu!, ee'noko boia'nanka ke'mera'ariru!. ⁵²Ee'noko napo' nantoong dako'aaru'nanka-koong kuvinanka daate'ariru', ee'noko nantoong meekupoong tero dako' aaru'ning biikaang mononanka domamparira daa'arira kuvi-eta bakoariru!; ⁵³Teketa Jiisuu' domamparara daa'ario' teing Jerusalema'koo kuung berora nantoong mmau'koo oro'pariru!. ⁵⁴Ee'noko tenang teie piatooro daaku' tarenara teing ninka teke Jiisuu' tanatavai otoroko'ning ninka nari' tee u'mi' nkoaru'nung ooaara ee'noko ookara kapoo'nanka tavo'kuu'ning teing teing bakei aa'na' avoreau!, ee'noko oita'kaama aa'pau!, "Aung bakei masika' Kumponing Baurung." ⁵⁵Ee'noko maniku' mmau' teke otoroko' isipo'keta tee Jiisuu' ooaitaa'

Kaaleli'keta Jiisuu' siompaitaa' nari' porou'ning tee pakuaama kapoo' apuka'parako'ning-koo. ⁵⁶ Teing-koo nii'nani Meeri' Ma'dala-nani, ee'noko nii'nani napo' Meeri' Jeemisi namainta Josepa' beuko, ee'noko napo' Siebedi baurinketa beuko.

Jiisuu' Dako'au'na'
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55)

⁵⁷Muong-aapevuma nanuko naning narung te' pou' kavonanka mmau'po'nung miring Josepa' Arimatea'nung, teenoo' tee Jiisuu' bakaning-koong barevare-nupoong-koo narung deemparu'nung.

⁵⁸Ee'nung tee Pailati'anko bera Jiisuu'koong mono nia'uu', ee'noko Pailati'ke aroo'ura avaava'naang botovuru!. ⁵⁹Ee'noko Josepa'ke tee Jiisuu'koong mono nkavura teie baaronge kakaarai nerakunge boo'nuka dai'na' dai'uma nopa'uu!. ⁶⁰Ee'noko bakaang-koo kuvi dako'doma-koo nerakung-koo kuung sipuu' tee kapang-koo nenke'uu'nareng-koo. Ee'noko kapang pankaing kaavororii' kovempura te' kuvi dako'doma karanaang ku'numpuu', ee'noko tee' nkovura tenkenuu!. ⁶¹Teni Meeri' Ma'dala-nani ee'noko napo' nii'nani Meeri' te' kuvi-eta aveteka'koo ba'nanuresi tarevuresi otoreko!.

Tee Kuvi Dako'doma Tanatavaau'na'

⁶²Teketa dauna'mung teing piristi'nuka-koo pankeng ee'noko Boto Keperuu'nuka Pailati'anko berora aa'pau!, ⁶³"Ee pankaing, nii'ke tee tosi bauko bakaang kara norunoru'ampiring domampari minkuvuu'nung aa'puma, 'Beenang doong tankinuko ning napo' daa'maravaing.'

⁶⁴Tee'koo dake boto sipeko te' kuvi dako'doma tanatavaavaing bera beenamparavaina'mung-koo basi, teinge bakaning barevare-nupoonge porora Jiisuu'koong bonku'noo' bakiaa'aara nantoong nauaarima aa'paa'neenga, 'Tee Jiisuu' boo'keta daa'aring.' Aung tee tee' oro' tositosi beremparavaing deeko' bakei koonto' orara masikung, tutuna'nung tositosi divu'ui otoainge." ⁶⁵Ee'noko Pailati'ke aa'pau!, "Berira tanatavaavaining bokuereriaing, ee'noko tee kuvi tampa' mataueri pinka'eriai dii'ke makosieriaina!". ⁶⁶Ee'noko tee teinge berora tee kuvi pinka'au', aa'nou', ovo'ma' bakaang taa'ni'anta kapang-koo dau sipau' teie para'aama, ee'noko tanata nkonuka miru'aaru'!

Tee Jiisuu' Boo'keta Daa'aru'na'
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

28 ¹Doong Uaana'mung tankinuio' Saandei-na'mung siraka'puma nanuko Meeri' Ma'dala-nani ee'noko teni nii'nani Meeri' beretu' tee kuvi dako'doma oovuree'naang. ²Tenaanka te' basiareko u'mi' pankaing nkoaru!. Narung koosinung~ Ovoring bakaang paning-

eta te' siarara kuvi-aape bera tee kapang kaavororii' kato korimpuu' ee'noko tee-koo dau ba'namparu'. ³Bakaang oo'oo-koo piping-pina' oro'paritaal', ee'noko bakaang mononopa' aa'na' kakaara sinou-pina'. ⁴Ee'noko teing te' tareaaako'ning tee-koo aa'na' avoro'ke dai'urio' dankuranku'arima boo'pina' otorou!. ⁵Ee'noko teie koosinunge tenaanka manikumaara aa'puretu!', "Dee' arorereauka!. Noru'ansi o'nong dee'ke Jiisuu' besi'eremang, tee ee'nung aa'barata'koo taakavaieeng. ⁶Tee tee a' otoa', domamparing tee' minkuvuu'na!. Poreta oovereaing a' bempaieenoo!. ⁷Teketa namu'ke bereta bakaning barevare-nupoong aung kara nauerereriai, aa'pereriaing, 'Tee tee boo'keta domamparing, ee'noko Kaaleli'aape dii'koo uroi bemaang. Teka berira ooveriaing.' Tee' ee'na' masika' ninge naurampesina!".

⁸Teketa tenaanka manikumaara namu'ke tenkenuretu' teketa kuvi dako'doma-ita avororema, nka tee domang dotue maanto'uresi. Ee'noko kua'paretu' teing bakaning barevare-nupoong nauaaree'naang. ⁹Teketa Jiisuu'ke tenaanka teka taunga ta'nina' oro'pari kune'ureta aa'puretu!', "Dee'ke ee!" Ee'noko tenaanka tee-anko poreta bakaang kau' boko'ureta pankaing-antavuretu' tee. ¹⁰Teketa Jiisuu'ke aa'puretu' tenaanka, "Arorerea' bereta teing mmaikori' nauereriko Kaaleli'nameensi'aape beroai teka kune'maavaing ning."

**Teinge Kuvi Dako'doma Tarenukai Jiisuu'
Domamparu'nung Sira'pau'na'**

¹¹Tenang tenaanka manikumaara taunge nanuresi otoreko nii'ning teing-koo kuvi dako'doma tanatavaako'ning-koo Jerusalema' duparira sira'pau' teing piristi'nuka-koo pankenanka nauaarima ookara kapoo'nanka nkoaru'ning. ¹²Teketa teinge piristi'nuka-koo pankenge teing ninka nantoong-koo pankenanka ninka naro'ke minkunaavarira teinge narung taung matauau!. Ee'noko teing piatooronuka mooni' pankainge moo'aaru' aa'paarima teing, ¹³"Aa'periaing, 'Bakaning barevare-nupoonge muunga aatumpirio' bakiaa'aara nkavaing.' ¹⁴Teka tee aung kara aasirieeng-koong ovo'ma'ke taaravuko deeko' nii'ke boing-antavampiaing tee, ee'noko dii' tee-koo kara-koo kiimatarariauka!" ¹⁵Teketa teinge piatooronukai teing mooni'nanka kompaara tee' nari' nauaaru'na' minkuako!. Ee'noko biikaang minkunaa tee avitoitoin beremparu' Ju'nupoong-koo meu'ke bera e'mung doong-koo basinoo'koo.

**Jiisuu'ke Bakaning Avitoitoin Nanaama Kara
Nau-anta-koo Boto Sipuu'na'
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)**

¹⁶Teketa tenang teing nanai'keta narung barevare-nupoong Kaaleli'aape berou' te' mii-koo Jiisuu'ke beroo'naang nauvuru'noo'.

¹⁷Ee'noko teinge ooaara kinkinaama pankaing-antavau', teka nii'ning keekoo'ariru'. ¹⁸Ee'noko Jiisuu' teing-anko pora aa'puru', "Ookara iri'nanka paning-kooning ee'noko kansi'kooning tee ning oko-antamuining. ¹⁹Tee'koo berira ookara nantoong amutemuu' ning-koo barevare-nupoong deeng-antavereriaing aing aa'ning miring-koo ntong-koo minkiererima meeka'antaverererima: tee Mma' ee'noko ning Baurung ee'noko tee Tanuaang Meekung. ²⁰Ee'noko nau-antavereriaing ookara kapoo'nanka ninge dii'ke nko-koo botorampiru'ning siompaava'naang, ee'noko ning tee bakei masika' dii' ninka nari' o'noaing ookara batei-koo bera doong asi'noo'ke basi."